

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ŠPANĚLSKÝ SÁL A KAPLE OTTAVIA PICCOLOMINIHO NA ZÁMKU
V NÁCHODĚ

Vedoucí práce: PhDr. Rostislav Smíšek, Ph.D.

Autor práce: Martin Souček

Studijní obor: Anglický jazyk a literatura – Historie

Ročník: třetí

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma *Španělský sál a kaple Ottavia Piccolominiho na zámku v Náchodě* jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 31. 7. 2019

Martin Souček

Na tomto místě bych chtěl poděkovat PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D., za jeho cenné rady, užitečné připomínky a poskytované konzultace, bez kterých by tato práce nevznikla. Poděkování patří také mé rodině a přátelům za jejich podporu po celou dobu studia.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce využívá moderních teoretických východisek, která se v posledních letech uplatnila při výzkumu hmotné kultury šlechtických sídel a reprezentačních strategií urozených jedinců na prahu novověku. Heuristicky vychází ze souboru badatelsky dosud nevyužitých pramenů, jež jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Zámorsk, Rodinném archivu Piccolominiů, Náchod, 1431-1881. Práce je vystavěna zejména na rozboru dochovaného zámeckého inventáře z roku 1732. Stranou pozornosti autor neponechává ani freskovou výzdobu náchodského zámku a dochovaný mobiliář. Zajímá se nejen o hmotné vybavení rezidence Ottavia Piccolominiho (1599-1656) v Náchodě, ale klade si otázky ohledně symbolické výzdoby jednotlivých prostor, zejména Španělského sálu a zámecké kaple, i vlastněných předmětů, do kterých se promítal hodnotový žebříček a myšlenkový svět raně novověkého velmože.

Annotation

This Bachelor's thesis utilises modern theoretical methods asserted in the research of the material culture of aristocratic residences and representational strategies of noblemen in the early modern age. The thesis is heuristically based on the collection of still dormant sources deposited in the State Regional Archives in Zámrsk, Family Archive of the Piccolomini's, Náchod, 1431-1881. This study builds on the analysis of the preserved castle inventory from 1732. The author also does not leave fresco decoration and pieces of furniture aside from the attention. He is interested not only in tangible equipment of the Náchod residency of Ottavio Piccolomini (1599-1656) but he also pays attention to the symbolical decoration of some rooms, especially the Spanish Hall and the chapel. He also deals with equipment, in which was reflected value scale and the „thought world“ of an early modern age nobleman.

Obsah

Úvod.....	7
I. Rod Piccolomini v Náchodě	17
II. Zámek v Náchodě.....	25
II.1. Španělský sál	29
II.1.1. Španělský sál ve světle inventáře z roku 1732.....	30
II.1.2. Nikdy nerealizovaná podoba Španělského sálu od Carla Luraga	32
II.1.3. Současná podoba sálu a jeho alegorická výzdoba.....	34
II.2. Zámecká kaple	46
II.2.1. Zámecká kaple ve světle inventáře z roku 1732	55
Závěr	60
Seznam použitých pramenů a literatury.....	62
Seznam obrazových příloh v textu.....	72

Úvod

Zájem historiků o dějiny pobělohorské šlechty v českých zemích v posledních letech rychle roste. O této skutečnosti svědčí několik bilančních studií, které se pokoušejí zmapovat jednotlivé badatelské tendence, jež se v posledních letech uplatnily v domácí i zahraniční historiografii.¹ Historikové se teprve učí, jak danou problematiku zkoumat, neboť události po třicetileté válce zůstávaly dlouhou dobu stranou badatelské pozornosti. Na vině bylo nejspíše české nacionální nahlížení na dějiny, které navázalo na práce Františka Palackého.² Formování českého národa a hledání jeho vlastní identity se neobešlo bez ideologicky upravených historických dokladů. To se odrazilo také v populární literatuře a beletrii, jež do jisté míry formovala názor veřejnosti.³ S dějinami po roce 1620 bylo zapotřebí se vyrovnat také po vzniku samostatného Československa, kdy opět sílila vlna českého nacionalismu a vzrůstala potřeba odsoudit dějiny pobělohorské éry,⁴ aby se ukázaly nedostatky monarchistického státního zřízení.⁵ Rovněž marxistické dějepisceví zaujalo vůči šlechtě negativní postoj. Pozornosti se naopak těšila venkovská masa lidu.⁶ Ovšem ani po roce 1989 nedošlo k zásadní změně.⁷ Teprve na sklonku

---

¹Výběrově Jaroslav PÁNEK, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 19-45; Václav BŮŽEK, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 5-28; Jiří KUBEŠ, *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*, Pardubice 2007; Rostislav SMÍŠEK, *Barokní šlechta v české historiografii posledního desetiletí*, Opera historica 19, 2018, č. 2, s. 217-243.

²František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I-V*, Praha 1848-1872.

³Mezi beletrii, která se vymezuje vůči pobělohorské šlechtě na Náchodsku, lze zařadit zejména práce Aloise Jiráka. Například Alois JIRÁSEK, *Skaláci*, Praha 1875.

⁴Zdeněk KALISTA, *České baroko*, Praha 1941, s. 43.

⁵Výběrově Jaroslav PÁNEK, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 19-45; Václav BŮŽEK, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 5-28; Jiří KUBEŠ, *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*, Pardubice 2007; Rostislav SMÍŠEK, *Barokní šlechta v české historiografii posledního desetiletí*, Opera historica 19, 2018, č. 2, s. 217-243.

⁶Pro náchodský region výběrově Václav HUSA, *K dějinám nevolnického povstání roku 1775*, Český lid 39, 1952, 243-255; Josef KOČÍ, *Boje venkovského lidu v období Temna*, Praha 1953, s. 136-174; Jaroslav SUCHÝ – Karel JAROMĚŘSKÝ, *Náchod*, Hradec Králové 1976.

⁷Svatava RAKOVÁ, *Pobělohorské Temno v české historiografii 90. let: pokus o sondu do proměn historického vědomí*, Český časopis historický 99, 2001, s. 569-588.

devadesátých let a na počátku nového tisíciletí se zájem o pobělohorskou dobu začal dynamičtěji rozvíjet.⁸

Historikové a historičky se inspirovali zejména moderními západoevropskými badatelskými tendencemi. Zaměřili se na studium „*mocenských struktur stavovské a absolutistické společnosti, jejich politických a náboženských programů na úrovni regionu, země, státu a národních celků*.“⁹ Vzájemným srovnáváním těchto struktur se dokázali povznést nad rámec ryze bohemocentrického pojetí dějin.¹⁰ Další badatelský směr se opíral zejména o důkladnou analýzu účetních pramenů.¹¹ Ty doložily nejen finanční poměry šlechticů, ale současně umožnily poznat hospodářské a účetní mechanismy v oblasti vrchnostenské správy.¹² Tím se otevřely nové možnosti k uchopení studia každodenního provozu zámeckých dvorů. K dokreslení celkového obrazu života na šlechtických rezidencích¹³ přispělo též zkoumání zámeckých inventářů, které umožnily blíže poznat majetkové poměry šlechtice, funkci a využití jednotlivých místností.¹⁴ Navíc

---

⁸J. KUBEŠ, *Vyšší šlechta*, s. 11. Výběrově o barokní šlechtě Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5); Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004; Jiří KUBEŠ, *Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1621-1734)*, *Porta Bohemica* 3, 2005, s. 86-119; TÝŽ, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013; TÝŽ (ed.), *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740*, Praha 2018.

⁹R. SMÍŠEK, *Barokní šlechta*, s. 221.

¹⁰V. BŮŽEK, *Šlechta raného novověku*, s. 15; Dále k tomu výběrově Jaroslav PÁNEK, *Stavovství v Čechách a na Moravě na prahu novověku (30 tezí se srovnávacím zřetelem k Říši a Rakouskům)*, in: František HÝBL (ed.), *Morava na prahu nové doby*, Praha 1995, s. 37-54; Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996.

¹¹Jan ČÍŽEK, *Význam městských účtů pro poznání stavebních dějin města Náchoda v letech 1550-1670*, in: Jan ANDERLE (ed.), *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb, Plzeň 2005*, s. 113-115; TÝŽ, *Stavební činnost města Náchoda ve 2. polovině 16. století ve světle městských účtů*, *Stopami dějin Náchodska* 7, 2001, s. 19-26.

¹²V. BŮŽEK, *Šlechta raného novověku*, s. 16. K tomu pro předbělohorské období Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596)*, Praha 1985; Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.

¹³Autor předložené bakalářské práce termín „rezidence“ a „sídlo“ považuje za synonyma. Termín „zámek“ a „hrad“ rozlišuje. Ve vztahu k náchodské rezidenci používá termín „zámek“, ačkoli zejména ve starší literatuře se častěji používá označení „hrad Náchod“. O definici hradu, zámku, památky, pomníku a rezidence více Klaus NEITMANN, *Was ist eine Residenz? Methodische Überlegungen zur Erforschung der spätmittelalterlichen Residenzbildung*, in: Peter JOHANEK (ed.), *Vorträge und Forschungen zur Residenzfrage*, Sigmaringen 1990, s. 11-43; Zdeněk HOJDA, *Rezidence české šlechty v baroku (několik tezí)*, in: Lenka BOBKOVÁ, (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16. - 18. století*, Ústí nad Labem 1992, s. 161-168; Josef MACEK, *Hrad a zámek (Studie historicko-sémantická)*, *Český časopis historický* 90, 1992, s. 1-16; Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

¹⁴O inventářích zejména František HRUBÝ, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské II, Inventáře zámecké*, *Český časopis historický* 33, 1927, s. 263-306; Václav BŮŽEK, *Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (Pokus o typologii)*, in: L. BOBKOVÁ (ed.), *Život na šlechtickém sídle*, s. 42- 64; Michaela NEUDERTOVA, „*Item ve velkém fraucimře před luthauzem se nachází...*“ (*Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách*), in: V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory*, s. 163-199; Martin

mnohdy otevřely pohled také do hospodářských a technických prostor rezidence. Synchronní zkoumání zámeckých inventářů a interpretace hmotného vybavení¹⁵ usnadnilo blíže pochopit reprezentační strategie velmožů.¹⁶ Navíc studium těchto pramenů umožnilo odpoutat se od přísně genealogického a stavebního pojetí dějin šlechtických sídel a místo toho věnovat pozornost dějinám mentalit¹⁷ a historické antropologii.¹⁸ Moderní metodologické přístupy historického bádání se opírají rovněž o závěry historiků umění,¹⁹ kteří se snaží zasadit ikonografickou a sochařskou výzdobu prostor do širšího sociálního a historického kontextu. V posledních letech badatelé při výkladu umělecké výzdoby šlechtických sídel uplatnili v současné době oblíbený koncept symbolické komunikace.²⁰ Ukázalo se totiž, že jednotlivé motivy, vzory, barvy, mytologické postavy, ctnosti, neřesti či heraldické znaky mohou historikům pomoci

---

PLEVA, *Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů*, Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales 85, 2000, s. 131-155; Michal KONEČNÝ, *Městské domy moravské barokní šlechty a jejich interiéry*, Brno v minulosti a dnes 19, 2006, s. 101-117.

¹⁵O hmotné kultuře Josef PETRÁŇ (ed.), *Dějiny hmotné kultury II. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997.

¹⁶K tomu Jiří KUBEŠ – Marie MAREŠOVÁ – Pavel PANOCH, *Rodová paměť a "sebeředstavení" v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648-1712). Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty*, in: Helena DÁŇOVÁ - Jan KLÍPA – Lenka STOLÁROVÁ, *Slezsko - země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740 (díl A)*, Praha 2008, s. 347-374; Jiří KUBEŠ, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500-1740)*, České Budějovice 2005 (= disertační práce); Jiří KROUPA, *Architektonická reprezentace Lichtenštejnů a Ditrichštejnů: paralely symbolických forem*, Časopis matice moravské 132, 2013, s. 27-41; Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 68-69; Vítězslav PRCHAL, *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550-1750*, Praha 2015.

¹⁷K tomu výběrově Marie KOLDINSKÁ, *Úvodní slovo k semináři Dějiny mentalit a jejich recepce v českém prostředí*, in: Antonín KOSTLÁN (ed.), *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003*, Praha 2003, s. 215-217; Tomáš RATAJ, *Ošemetné dějiny mentalit*, Kuděj 5, 2003, č. 1, s. 100-102.

¹⁸K tomu výběrově Milan HLINOMAZ, *Historická antropologie jako pomocná věda historická. Poznámky k historické antropologii*, Acta Universitatis Carolinae, 1996, s. 155-157; Václav SOUKUP, *Přehled antropologických teorií kultury*, Praha 2000; Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002; Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.

¹⁹Jiří KROUPA, *Dietrichštejnský palác v Brně a Ludwig Sebastian Kaltner*, Umění 46, 1998, s. 522-547; TÝŽ, *Palác ve tvrz. Umělecká úloha a zámecká architektura v raném novověku*, Opuscula historiae artium. Studia minora Facultatis philosophicae Universitatis Brunensis F 45, 2001, s. 13-37; TÝŽ – Filip HRADIL, *Šternberk. Klášter řeholních lateránských kanovníků. Dějiny – umění – kultura*, Šternberk 2009; Jiří KROUPA - Ondřej JAKUBEC, *Telč. Historické centrum*, Praha 2013, Petr FIDLER - Lenka KŘESADLOVÁ- Jana PERUTKOVÁ - Lilian RUHE - Jana SPÁČILOVÁ - Tomáš VALEŠ, *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou*, České Budějovice 2017.

²⁰O symbolické komunikaci zejména Barbara STOLLBERG-RILINGER – Tim NEU – Christina BRAUNER, *Alles nur symbolisch? Bilanz und Perspektiven der Erforschung symbolischer Kommunikation*, Köln-Weimar-Wien 2013; Josef HRDLÍČKA – Pavel KRÁL – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*, Praha 2019.

nahlédnout do myšlenkového světa dobových aktérů.²¹ Výše uvedené badatelské přístupy se promítly rovněž do historiografického bádání zaměřeného na dějiny náchodského panství a jeho obyvatel. Nejstarší odborná pojednání pochází z 18. století. Prvním regionálním historikem Náchoda se stal důchodní a archivář David Antonín Nývlt (1696-1772), který v letech 1738-1739 sepsal *Urbar-Buch der fürstlichen Piccolominischen Herrschaft Nachod*.²² Patrně první česky psaná práce o dějinách města pochází z pera Josefa Myslimíra Ludvíka (1796-1856). K zámku si vybudoval blízký vztah, protože zde od roku 1820 působil jako kaplan. Díky tomu získal přístup nejen do městského archivu, ale také do archivu zámeckého, ze kterého čerpal důležité poznatky pro své spisy. Vyvrcholením jeho životní tvorby bylo bezpochyby dílo *Památky hradu, města a panství Náchoda, i vlastníkův jeho*.²³ V něm popsal životní osudy všech majitelů Náchoda od Hrona z rodu Načeraticů (pravděpodobně 1241-1289) až po Jiřího Viléma Schaumburg-Lippe (1784-1860).

Náchodský zámek pochopitelně neunikl pozornosti ani klasikovi české kastelologie Augustu Sedláčkovi (1843-1926), který ve svém dosud nepřekonaném díle *Hrady, zámky a tvrze království Českého*²⁴ reflektoval také náchodské dějiny. Stejně jako Josef Myslimír Ludvík se věnoval zejména životním osudům zámeckých pánů. K nim však také připojil různé legendy a příběhy, které se údajně odehrály na náchodském zámku. Ovšem důležitá byla skutečnost, že se zaměřil rovněž na stručný popis některých zámeckých místností.²⁵ Velký význam lze připsat i kresbám Karla Liebschera (1851-1906), jež zachycují podobu zámeckých nádvoří v druhé polovině 19. století. Jedná se o jednu z nejstarších ikonografických dokumentací zámeckých nádvoří.²⁶ V kombinaci se zevrubným popisem zámeckých křídel lze získat jasnější představu o využití jednotlivých traktů zejména v době, kdy o zámek a město pečovali příslušníci německého knížecího rodu Schaumburg-Lippe.

---

²¹Například výzdoba tabulnice na hradě Rožmberk posloužila k nahlédnutí do myšlenkového světa Jana Zrinského: Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.

²²David Antonín NÝVLT, *Urbar-Buch der fürstlichen Piccolominischen Herrschaft Nachod*, Náchod 1739. O Nývltovi více Lydia BAŠTECKÁ – Ivana EBELOVÁ (edd.), *Náchod. Historie, kultura, lidé*, Praha 2004, s. 115-116.

²³Josef Myslimír LUDVÍK, *Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho*, Hradec Králové 1857.

²⁴August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého V*, Praha 1887.

²⁵Tamtéž, s. 4-8.

²⁶Zámecké exteriéry rovněž zachycují veduty od Matthiase Gerunga (přibližně 1500-1570), Jana Jiřího Ringleho (1691-1761), Jana Antonína Venuta (1746-1833), Václava Aloise Bergera (1783-1824). Na nich však není možné vidět jednotlivá nádvoří.

Za velmi přínosnou práci lze považovat rovněž *Wegweiser durch das Schloss Nachod*, datovanou do závěru 19. století.²⁷ Autorem se stal zámecký archivář Arnold von Weyhe-Eimke, který opět mohl čerpat přímo z archiválií uložených na zámku. Nejprve stručně shrnul dějiny objektu a uvedl přehled jednotlivých majitelů. Dále se věnoval také kapli a Španělskému sálu, přičemž neopomněl popsat *piano nobile* v prvním patře staré zámecké budovy. Zaměřil se také na obrazovou výzdobu. Stranou autorova zájmu ovšem nezůstal ani hodnotný zámecký mobiliář. Důsledně také popsal většinu nápisů, které se dodnes nacházejí na zámecké budově.

Nesmazatelnou stopu v dějinách náchodské historiografie zanechal zakladatel náchodského muzea a uznávaný pedagog Jan Karel Hraše (1840-1907). Mimořádně přínosné jsou jeho dvoudílné *Dějiny Náchoda*,²⁸ které mapují historii města od založení až do 18. století. Autor se v nich nevěnoval výhradně politickým dějinám, ale také zachytil každodenní život ve městě. Podrobně se zabýval útrpným právem, měšťanskými inventáři nebo řemesly. Hraše rovněž vydal v roce 1893 *Průvodce Náchodem*, v němž se zaměřil zejména na popis kulturních památek.²⁹ Těm pochopitelně dominoval zámek. Pasáž o něm rozdělil do tří kapitol: Vycházka na hrad, Ve dvorech zámeckých a V komnatách zámeckých. K vykreslení klasického dobového koloritu hradů a zámků přidal i zmínku o tamní bílé paní.³⁰

V roce 1905 vydal Gustav Edmund Pazaurek (1865-1935) německý spis s prostým názvem *Schloss Nachod*, ve kterém na 16 stránkách pojednával o stručné historii objektu a ve zkratce popsal vybrané zámecké místnosti.³¹ Ač jeho práce vykazovala drobné nedostatky,³² lze spis považovat za přínosný. Jako jeden z prvních totiž upozornil na vlastní reprezentační strategie Ottavia Piccolominiho a doložil je některými hodnotnými kusy nábytku nebo nástěnných koberců. Autor prošel značné množství písemností ze zámeckého archivu, které důsledně citoval v bohatém poznámkovém aparátu. Při koncipování svého pojednání využil nejen písemné dokumenty, ale vycházel též z pramenů hmotných a ikonografických.

---

²⁷Arnold von WEYHE-EIMKE, *Wegweiser durch das Schloss Nachod*, Neustadt an der Mettau 1897.

²⁸Jan Karel HRAŠE, *Dějiny Náchoda I*, Náchod 1895; TÝŽ, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, Náchod 1994.

²⁹TÝŽ, *Průvodce Náchodem*, Náchod 1893.

³⁰TAMTÉŽ, s. 26.

³¹Gustav Edmund PAZAUREK, *Schloss Nachod*, Reichenberg 1905.

³²Například předpokládal, že Španělský sál v době Ottavia Piccolominiho vypadal téměř shodně s jeho dnešní podobou. Historiografický vývoj vztahující se přímo ke Španělskému sálu a kapli je nastíněn níže, v příslušných kapitolách (ke Španělskému sálu s. 39-41; k zámecké kapli s. 50-52).

Přehlédnout nelze také práci inženýra Josefa Martínka vydanou v roce 1935.³³ Jednalo se o česky psanou popularizační vlastivědnou příručku. Autor se v několika kapitolách věnoval úloze náchodského zámku zejména v beletrii Aloise Jiráska. Vedle toho se zaměřil na výzdobu zámeckých místností, což v současné době umožňuje lépe poznat využití a funkci jednotlivých prostor. Zevrubnější popis ale stejně jako ve většině jiných spisů patřil jen reprezentačním komnatám, zatímco obytné místnosti zůstaly stranou pozornosti. Martínek rovněž důraz kladl na představení podoby exteriérů. Z útlé knížky se tak stal zajímavý dobový průvodce, který zámek představil v širším kulturním kontextu.

Miloslav Nesládek, Bedřich Profeld, Jaroslav Starý a František Karel Zachoval společně napsali v roce 1946 *Turistického průvodce Náchodem*, jenž se částečně věnoval také zámeckému areálu. Velmi cenný je však popis jednotlivých místností. Autoři se pokusili zachytit nejen funkci konkrétních komnat, ale určitou pozornost věnovali také mobiliárnímu fondu.³⁴ Patrně nejvýznamnější česky psanou příručkou o dějinách náchodského zámku však napsala Viktorie Wachsmánová s autorským kolektivem.³⁵ Na přibližně 40 stránkách přinesla různé pohledy na osudy náchodského zámku. V jednotlivých kapitolách se věnovala nejen stručnému soupisu majitelů a stavebních dějin. Uvedla také přehled dochovaných tapiserií z piccolominského období. Její pozornosti neunikla ani zámecká knihovna, hudba na náchodském zámku, životní osudy vojevůdce Ottavia Piccolominiho, památky v okolí i samotný Náchod v kontextu českého písemnictví. Stranou však zůstaly dějiny objektu v 19. a 20. století. Ve vydávání příruček pokračovali i mnozí další badatelé.³⁶ Zcela zásadní poznatky o stavebních dějinách objektu přinesl historický průzkum od Luboše Lancingera a Ladislava Svobody.³⁷ Pojednání vyniká důkladným popisem jednotlivých architektonických prvků, jejichž následná interpretace však vykazuje značné nepřesnosti.

Patřičnou pozornost historikové a historičky věnovali také rodu Piccolomini a jeho nejvýznamnějším členům. Zajímavou studii s výmluvným názvem *Octavio Piccolomini als Herzog von Amalfi, Ritter des goldenen Vlieses, deutscher Reichsfürst und Gemahl*

---

³³Josef MARTÍNEK, *Náchodský zámek. Turistická i vlastivědná příručka*, Náchod 1935.

³⁴Miloslav NESLÁDEK a kol., *Turistický průvodce městem Náchodem a okolím v Jiráskově kraji*, Náchod 1946.

³⁵Viktorie WACHSMANOVÁ a kol., *Náchod. Státní zámek a památky v okolí*, Praha 1964.

³⁶Erik BOUZA, *Zámek Náchod*, Česká Skalice 1972; Pavel IMRICH, *Zámek Náchod*, Náchod 1988; Martin SOUČEK – Petr ŤAŽKÝ – Ilona SVOBODOVÁ, *Zámek Náchod*, Nymburk 2019.

³⁷Luboš LANCINGER – Ladislav SVOBODA, *Zámek Náchod. Stavebně historický průzkum*, Pardubice 1996,

der Prinzessin Maria Benigna Franziska von Sachsen-Lauenburg uveřejnil v roce 1871 již zmiňovaný Arnold von Weyhe-Eimke.³⁸ Šlo o práci založenou zejména na hlubokém výzkumu pramenů ze zámeckého archivu. Osobu Ottavia Piccolominiho zde představil nejen v kontextu náchodského panství, ale současně zde také neváhal vylíčit dějiny rodu. O dva roky později vyšla v Berlíně publikace *Die Piccolomini* od badatele Heinricha Richtera. Na stránkách svého pojednání čtenáře nejprve seznámil s dějinami Náchoda. Dále se zabýval zejména Piccolominiho úlohou v organizaci protivaldštejského spiknutí.³⁹

Po smrti Weyhe-Eimkeho převzal náchodský archiv Otto Elster, který na zámku pracoval devět let.⁴⁰ Již v roce 1903 vydal spis *Die Piccolomini-Regimenter während des 30jährigen Krieges besonders das Kürassier-Regiment Alt-Piccolomini*, v němž se zabýval úlohou Ottavia Piccolominiho a jeho vojáků v době třicetileté války.⁴¹ V roce 1910, kdy byl Elster z místa zámeckého archiváře propuštěn, již pracoval na prozatím nejucelenější publikaci o Ottaviu Piccolominim. Ta byla vydána v roce 1911 v Lipsku pod názvem *Piccolomini-Studien*.⁴² Zde se asi na 100 stránkách zabýval životními osudy Ottavia Piccolominiho. Elstera zajímaly nejen dějiny rodu, ale také se věnoval údajné zradě Ottavia Piccolominiho na Albrechtovi z Valdštejna, pátral po synovi slavného vojevůdce, představil první manželku zámeckého pána, zabýval se vojenskou kariérou i diplomatickou dráhou zmiňovaného majitele náchodského panství.

Dále se rozliční historikové a historičky věnovali Piccolominiho osobě v mnoha dílčích analytických studiích, přičemž nejvíce tematizovali podíl šlechtice italského původu na přípravě svrhu zmiňované vraždy Albrechta z Valdštejna. Například publikace Friedricha Parnemanna z roku 1911 analyzovala korespondenci císařských generálů, kteří připravovali komplot proti frýdlantskému vévodovi.⁴³ Z novějších studií nelze opomenout pojednání od Jürgena Woltze.⁴⁴ Další badatelé věnovali patřičnou

---

³⁸Arnold von WEYHE-EIMKE, *Octavio Piccolomini als Herzog von Amalfi, Ritter des goldenen Vlieses, deutscher Reichsfürst und Gemahl der Prinzessin Maria Benigna Franziska von Sachsen-Lauenburg*, Pilsen 1871.

³⁹Heinrich RICHTER, *Die Piccolomini*, Berlin 1874.

⁴⁰Richard ŠVANDA, *Střípky z méně známé náchodské historie*, Náchod 2018.

⁴¹Otto ELSTER, *Die Piccolomini-Regimenter während des 30jährigen Krieges besonders das Kürassier-Regiment Alt-Piccolomini*, Wien 1903.

⁴²TÝŽ, *Piccolomini-Studien*, Leipzig 1911.

⁴³Friedrich PARNEMANN, *Der Briefwechsel der Generale Gallas, Aldringen und Piccolomini im Januar und Februar 1634*, Berlin 1911.

⁴⁴Jürgen WOLTZ, *Der kaiserliche Feldmarschall Ottavio Piccolomini – ein Lebensbild aus der Zeit des Dreißigjährigen Krieges*, in: Josef Johannes SHMID (ed.), *In memoriam Hans Schmid. Eine Gedächtnisschrift seines Schülerkreises II*, Herzberg 2000, s. 93-145.

pozornost zejména vojenským záležitostem vlašského urozence a jeho úloze v rámci třicetileté války.⁴⁵ Stranou pozornosti však neponechali ani jeho sběratelskou činnost.⁴⁶

V současné době se osobou Ottavia Piccolominiho zabývá zejména italská historička Alessandra Becucci.⁴⁷ Ta se zaměřuje rovněž na vlastní sebe prezentaci náchodského velmože, a to zejména ve středoevropském prostoru. Ve svých výzkumech vychází z českých, německých a italských odborných publikací i pramenů. S životním příběhem Ottavia Piccolominiho se museli vyrovnat rovněž badatelé, kteří se orientují téměř výhradně na regionální tematiku. Jedná se především o pracovníky muzea a městského archivu v Náchodě. Z nich vynikají zejména Václav Sádlo,⁴⁸ Richard Švanda⁴⁹ a Lydia Baštecká. Ta v roce 2004 ve spolupráci s Ivanou Ebelovou shrnula náchodské dějiny v populárně naučné publikaci.⁵⁰

Na dosažené poznatky předchozích badatelských generací navazuje předkládaná bakalářská práce. Jejím cílem je nastínit podobu Španělského sálu a kaple v době, kdy panství spravoval již několikrát zmiňovaný italský šlechtický rod. Autor si klade především otázku, jak se promítl životní příběh knížete Ottavia Piccolominiho do freskové výzdoby a hmotné výbavy zámeckých prostor. Proto v předloženém pojednání nejprve představí význam urozeného rodu Piccolomini v kontextu náchodského dění, přičemž se následně stručně zaměří na dějiny zámeckého areálu. Zvláštní zřetel bude klást na stavební činnost v 17. a 18. století. V následné kapitole vykreslí různé podoby Španělského sálu a bude pátrat po souvislostech světské kariéry zámeckého pána a

---

⁴⁵Více k tomu například Josef PEKAŘ, *Valdštejn 1630-1634. Dějiny valdštejnského spiknutí*, Praha 1934; Josef POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka a evropská krize 17. století*, Praha 1970; TÝŽ (ed.), *Documenta Bohemica Bellum Tricennale Illustrantia I. Der Krieg und die Gesellschaft in Europa 1618-1648*, Praha 1971; TÝŽ, *Valdštejn. Ani císař, ani král*, Praha 2001; Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978; TÝŽ, *Valdštejnova pomsta*, Praha 1992; Josef KOLLMANN, *Valdštejn a evropská politika 1625-1630*, Praha 1999; TÝŽ, *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631-1634*, Praha 2001; Jaromír BOHÁČ, *Albrecht z Valdštejna a Cheb*, Cheb 2005; Radek FUKALA, *Sen o odplatě. Dramata třicetileté války*, Praha 2005; Jindřich FRANCEK, *Navzdory závisti*, Praha 2007; Pavel BALCÁREK, *Ve víru třicetileté války. Politikové, kondotiéři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české*, České Budějovice 2011; Robert REBITSCH, *Valdštejn. Životopis mocnáře*, České Budějovice 2014.

⁴⁶Walter KALINA, *Die Piccolominiserie des Pieter Snayers. Zwölf Schlachtengemälde im Wiener Heeresgeschichtlichen Museum*, in: Christian ORTNER (ed.), *Viribus Unitis. Jahresbericht 2005 des Heeresgeschichtlichen Museums*, Wien 2006, s. 87-116.

⁴⁷Alessandra BECUCCI, *A Merchant, a Secretary and a Captain: Cultural Go-Betweens in Early Modern Europe*, in: Veronika ČAPSKÁ (ed.), *Processes of Cultural Exchange in Central Europe, 1200-1800, Opava 2014; TÁŽ, A Church and Castle. Centre and Periphery of the Empire in Duke Ottavio Piccolomini's Self-representation*, *Opera Historica* 17, 2016, č. 2, s. 201-232;

⁴⁸Václav SÁDLO – Lydia BAŠTECKÁ, *Velká encyklopedie osobností Náchoda. 600 medailonů již nežijících osobností ve vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*, Náchod 2015.

⁴⁹R. ŠVANDA, *Strípky*.

⁵⁰L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*.

umělecké výzdoby prostory. Na piccolominskou reprezentaci bude nahlížet ve třech prostorových rovinách Španělského sálu – reflexe Ottavia Piccolominiho na rozměrných olejomalbách ve spodní části místnosti, reflexe jeho kariéry v medailoncích v horní části sálu, a nakonec interpretace nástropní fresky. V další kapitole si autor bude klást otázku, jak se promítla barokní zbožnost Ottavia Piccolominiho do podoby zámecké kaple. Bude sledovat hmotné vybavení svatostánku a pokusí se interpretovat jeho freskovou výzdobu. Současně se bude v práci snažit upozornit na některé vžitě omyly, které se pojí s výkladem jednotlivých výjevů na nástěnných a nástropních malbách.

Při hledání odpovědí na položené badatelské otázky autor předloženého pojednání využije nejen výsledky výše uvedených badatelů, ale bude rovněž vycházet z vlastního umělecko-historického výzkumu. Především se bude opírat o dochovanou uměleckou výzdobu⁵¹ Španělského sálu a zámecké kaple. Nezanedbatelnou výpovědní hodnotu má však nejen ikonografie prostor, ale také štuková dekorace, samotné prostorové rozvržení zmiňovaných místností⁵² či dobové předměty hmotné kultury.⁵³ Ovšem nezbytný heuristický základ práce také tvoří dochované písemné prameny z rodinného archivu Piccolominiů,⁵⁴ z nichž nejpřínosnější je nepochybně zámecký inventář ze září 1732, který vznikl při přepisu majetku na Ottavia II. Piccolominiho.⁵⁵ Význam dokumentu tkví zejména v jeho stáří, neboť se jedná o nejstarší dosud objevený inventář náchodských zámeckých prostor. Písemnost je členěna do několika částí. Nejprve je uveden jmenný seznam členů inventarizační komise, datace a účel sestavení inventáře. Následuje výčet předmětů ve velké kapli, přičemž samostatně jsou uvedena mešní roucha a popis panské oratoře. Nechybí zde ani seznam předmětů v malé kapli. Další části se věnují hudebním nástrojům, předmětům ze zámecké stříbrnice, šatny a cínovému nádobí. V ostatních kapitolách inventáře se komise zaměřila na horní patro knížecího zámku, za nímž

---

⁵¹K tomu Radka NOKKALA MILTOVÁ, *Ve společenství bohů a hrdinů. Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650-1690*, Praha 2017.

⁵²K tomu zejména J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*; Eva LUKÁŠOVÁ, *Zámecké interiéry. Pohledy do aristokratických sídel od časů renesance do doby první poloviny 19. století*, Praha 2015; TÁŽ – Vendulka OTAVSKÁ, *Aristokratický interiér doby baroka ve světle historických inventářů*, Praha 2015.

⁵³K tomu J. PETRÁŇ (ed.), *Dějiny hmotné kultury II*.

⁵⁴O rodinném archivu více František ROUBÍK, *Příspěvek k dějinám náchodského archivu Octavia Piccolominiho*, in: Ladislav KLICMAN (ed.), *Sborník archivu ministerstva vnitra republiky Československé II*, Praha 1929, s. 152-159; Jiří KUBA, *Rodinný archiv Piccolominiů*, in: Alena PAZDEROVÁ (ed.), *Siena v Praze. Dějiny, umění, současnost*, Praha 2000, s. 31-35.

⁵⁵Státní oblastní archiv (dále SOA) Zámorsk, Rodinný archiv (dále RA) Piccolomini, inv. č. 16428 (inventář Náchoda 1732).

následuje soupis položek v prostředním patře. Na závěr inventarizační komise písemně zachytila rovněž předměty z provozních budov zámeckého komplexu.⁵⁶

K lepšímu pochopení dobového kontextu výzdoby a kmotného vybavení zámeckých prostor náhodského zámku autor využil rovněž dobové tisky. Ve svém výkladu se opírá o spis *Teutsche Academie der Bau-, Bild- und Mahlerey- Künste. LebensLauf und Kunst-Werke des WolEdlen Gestrengen Herrn Joachimis von Sandrart*,⁵⁷ který vydal v Norimberku v roce 1675 Joachim von Sandrart, autor dvou obrazů ve Španělském sále. K poznání dobové percepce náboženských rituálů mu posloužil spis Jindřicha Ondřeje Hoffmanna *Zrcadlo Náboženstw. To gest: Půwod, Spůsob, Příčina, Smysl, Výklad, a Vžitek wssech Ceremonyj w Cýrkwi Katolické každoročně, y každodenně Obyčegných*,⁵⁸ jenž byl publikován roku 1642. Jedná se o výklad katolických ceremoniálů při různých každodenních či slavnostních příležitostech. Mimo jiné se zabývá interpretací různých kostelních prvků, kterou bylo možné analogicky použít i pro výklad smyslu výzdoby náhodské zámecké kaple.

---

⁵⁶Kromě náhodské rezidence je patřičná pozornost věnována také ratibořickému sídlu včetně včetně popisu zámeckého archivu a knihovny.

⁵⁷Joachim von SANDRART, *Teutsche Academie der Bau-, Bild- und Mahlerey- Künste. LebensLauf und Kunst-Werke des WolEdlen Gestrengen Herrn Joachimis von Sandrart*, Nürnberg 1675.

⁵⁸Jindřich Ondřej HOFFMANN, *Zrcadlo Náboženstw. To gest: Půwod, Spůsob, Příčina, Smysl, Výklad, a Vžitek wssech Ceremonyj w Cýrkwi Katolické každoročně, y každodenně Obyčegných*, Německý Brod 1642, s. 155-156.

I. Rod Piccolomini v Náchodě

Jednou z typických charakteristik dějin náchodského panství je časté střídání jeho majitelů. Když v roce 1634 získal panství mladý vojevůdce Ottavio Piccolomini, málokdo mohl tušit, že právě Piccolominiové se stanou nejdéle vládnoucí vrchností náchodského velkostatku. Přitom nejstarší dějiny rodu původem z Apeninského poloostrova lze vysledovat až do 11. století.⁵⁹ Sami Piccolominiové však věřili, že historie jejich rodu sahala až do období římského císařství.⁶⁰ Stejně tak si byli jistí, že rodový erb, pět zlatých pŕlměsíiců na modrém kříži, symbolizoval účast jejich dávných předků při obléhání egyptské Damietty během páté křížové výpravy.⁶¹ Netajili se ani tím, že pocházeli z významného starobylého rodu, který dal světu dva papeže, Pia II. a Pia III. Zatímco z Pia II., vlastním jménem Eneáše Silvia Piccolominiho, se stal latinsky píšící humanista,⁶² jenž vydal kroniku *Historia Bohemica (Historie česká)*,⁶³ pozoruhodnou písemnost, která popisuje kacírské Čechy z pohledu přesvědčeného katolíka, Pius III. již zdaleka tak úspěšný nebyl. Na papežském stolci se udržel jen pár dní, než jej otrávil.⁶⁴ Dalším významným členem rodu byl Silvius (1543-1609), jenž proslul zejména vítězstvím nad Turky a pro svoje hrdinství získal Řád svatého Štěpána Pisánského, který Piccolominiové drželi od roku 1591 v dědičném vlastnictví.⁶⁵ Oženil se s Violantou, s níž měl čtyři děti. Dceru Viktorii provdal za bohatého hraběte. Prvorozenému synu Eneovi předurčil vojenskou kariéru; ten ovšem zahynul při obléhání Bechyně.⁶⁶ Z Ascania II. se stal biskup v Sieně. Teprve nejmladší syn, Ottavio, se vypracoval na velmi úspěšného vojevůdce.

---

⁵⁹K roku 1098 je doloženo jméno Martino del fu Piccolomo. Jan ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 206.

⁶⁰TAMTÉŽ. Encyklopedie Britannica uvádí, že podle rodové legendy byl zakladatelem rodu etruský král Lars Porsena [<https://www.britannica.com/topic/Piccolomini-family>, navštíveno 17. 7. 2019]

⁶¹TAMTÉŽ.

⁶²Do vlastní literární tvorby Eneáše Silvia Piccolominiho patří *Euryalus et Lucretia* z roku 1444 (česky *O dvou milencích*), komedie *Chrysis* z roku 1444, *Pentalogus de rebus ecclesiasticis et imperii* z roku 1443, *De gestis concilii Basiliensis commentariorum libri II*, *De situ Germaniae descriptio*, *De ortu et auctoritate Romani imperii*, *De institutione liberorum*. Eva KUŤÁKOVÁ a kol., *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 1984.

⁶³Eneáš Silvius PICCOLOMINI, *Historie česká*, Litvínov 2010. Kritické vydání připravil František Šmahel. Kronika byla přeložena do češtiny v roce 1487 břeclavským farářem Janem Houskou. Jeho překlad vydal Mikuláš Konáč v roce 1510 a Daniel Adam z Veleslavína v roce 1585. E. KUŤÁKOVÁ a kol., *Slovník latinských spisovatelů*.

⁶⁴Pius III. se stal papežem v roce 1503. Protikandidáty byli francouzský kardinál Georges d'Amboise a jeho přítel Giuliano della Rovere. Pius se na papežském stolci udržel jen tři týdny, přímé důkazy pro otravu však neexistují. Jan Wierusz KOWALSKI, *Encyklopedie papežství*, Praha 1994, s. 123.

⁶⁵O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 10.

⁶⁶J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 206.

Ottavio Piccolomini se narodil v roce 1599 v Toskánsku.⁶⁷ O mládí tohoto šlechtice není mnoho známo. V sedmnácti letech vstoupil do španělského vojska.⁶⁸ V devatenácti však Španělsko dočasně opustil a zavítal do Čech, kde v roce 1620 stanul také na Bílé hoře.⁶⁹ Zde se po boku generála Karla Bonaventury Buquoye vyznamenal v císařských barvách.⁷⁰ O dva roky později se mladý šlechtic stal císařským komorníkem.⁷¹ Dvorská kariéra ale nebyla pro ambiciózního mladíka příliš lákavá. A tak po krátkém působení u kyrysníků Gottfrieda Heinricha Pappenheima⁷² vstoupil do Valdštejnova pluku.⁷³ Zde se vypracoval až na velitele jeho osobní stráže.⁷⁴ Velkého úspěchu dosáhl v roce 1632 v bitvě u Lützen, kde Piccolominiho jezdci zajali a následně zabili švédského krále Gustava Adolfa.⁷⁵ Pod budoucím náhodským pánem během útoku padlo pět koní, přičemž on sám byl několikrát raněn.⁷⁶ Vojenská kariéra šlechtice italského původu začala strmě stoupat,⁷⁷ zatímco frýdlantský pán byl již za zenitem své slávy. To nakonec přimělo Piccolominiho zorganizovat spiknutí proti Valdštejnovi, které se přes počáteční obtíže zdařilo.⁷⁸ Život bývalého nejvyššího velitele císařských vojsk násilně vyhasl v Chebu na začátku roku 1634.⁷⁹ Při vojenské šarvátce tu také zahynul poslední český majitel náhodského panství Adam Erdman Trčka z Lípy.⁸⁰

Náhodské panství Ottavio Piccolomini nedostal ihned. Podle mínění panovníka totiž získal značný majetek od Albrechta z Valdštejna, načež se úspěšný vojevůdce urazil

---

⁶⁷O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 10.

⁶⁸*Ottův slovník naučný XIX*, Praha 1902, s. 707; O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 10.

⁶⁹J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 45; O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 10-11.

⁷⁰Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 1971.

⁷¹J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 208.

⁷²O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 11.

⁷³Otto zu STOLBERG-WERNIGERODE (ed.), *Neue Deutsche Biographie XX*, Berlin 2001, s. 408.

⁷⁴O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 11; TÝŽ, *Die Piccolomini-Regimenter*, s. 20.

⁷⁵O zásluhách Ottavia Piccolominiho v bitvě u Lützen J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 45; J. WOLTZ, *Der kaiserliche Feldmarschall Ottavio Piccolomini*, s. 99; Helmut DIWALD, *Wallenstein*, München-Esslingen 1969, s. 492. Údajně to měl být právě Ottavio Piccolomini, kdo osobně svlékl zkrvavený šat Gustava Adolfa a zaslal jej císaři jako důkaz smrti švédského krále. Edward CUST, *Lives of the Warriors of The Thirty Years' War. Warriors of the Seventeenth Century*, London 1865, s. 491.

⁷⁶J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 208; J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 188.

⁷⁷Bezprostředně po bitvě u Lützen byl povýšen na generála kavalérie. J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 478.

⁷⁸Více J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 487-492; R. FUKALA, *Sen o odplatě*, s. 306-310.

⁷⁹O chebské vraždě a úloze Ottavia Piccolominiho v přípravě a organizaci spiknutí podrobněji J. PEKAŘ, *Valdštejn*, s. 554-580; J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 477-531; Josef JANÁČEK, *Valdštejnova smrt*, Praha 1974; J. WOLTZ, *Der kaiserliche Feldmarschall Ottavio Piccolomini*, s. 101-112; P. BALCÁREK, *Ve viru třicetileté války*, s. 312-317. Dále je také Piccolominiho úloha ve vraždě zachycena v Schillerově dramatu *Valdštejn*. Zde se však jedná pouze o umělecké zpracování.

⁸⁰„Jsa [Adam Erdman Trčka z Lípy] z nešťastných obětí jediný, který mohl kordu svého dobytí, bránil se proto i nejděle, opíraje se o zed', tak že zabil dva dragony a teprve po dlouhém mužném odporu klesl. Panství jeho (Adršpach, Černíkovice, Doubravice, Dubenec, Miskolezy, Náchod, Nové město, Opočen, Žacléř) všecka zabrána.“ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 19.

a na protest požádal o propuštění z císařských vojsk.⁸¹ Protože pro Ferdinanda II. mohl být Ottavio Piccolomini ještě užitečný, nakonec mu dědičně udělil náchodský fideikomis. Toto panství však sužovaly časté pobyty vojsk, které představovaly značnou zátěž pro celé Náchodsko.⁸² Nový pán proto dlouho neotálel a hodlal Náchod prodat někomu jinému.⁸³ Nakonec však od svého záměru upustil a raději se pustil do stavebních úprav zámku a jeho opevňování.⁸⁴

Sám Ottavio Piccolomini však sledoval stavební ruch na svém sídle jen zpovzdálí.⁸⁵ V době nepřítomnosti náchodského pána řídil hrad správce Domenico Brunacci a všechna důležitá rozhodnutí vykonával zplnomocněnec šlechtice Pavel Orsini.⁸⁶ Režijní hospodaření v Náchodě však nebylo pro neohroženého vojevůdce příliš lákavé. Raději se účastnil vojenských operací ve Francii, Lotrinsku a zejména v Nizozemí.⁸⁷ V zimě 1635/6 se nacházel na území Jülich-Kleve, odkud již od konce roku 1635 jezdil do Bruselu. Tam pobýval zejména na dvoře prince Thomase Savojského a knížecí rodiny de Ligne. Zde se také seznámil se svojí první manželkou Marií de Barbanzon,⁸⁸ která potomka svému muži nejspíše neprodila.⁸⁹ Ottaviu Piccolominimu se sice příliš nedařilo v rodinném životě, ale sklízel úspěch u císařského dvora i na bojišti. Byl povýšen do hraběcího stavu a mohl

---

⁸¹A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 22; J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 46; J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 208.

⁸²Například v roce 1634 pobývali v Náchodě Sasové, roku 1635 je vystřídala vojska císařská a v roce 1639 muselo město čelit náporu švédských vojsk. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 189-190. Blíže o důvodech, které Piccolominiho vedly k prodeji panství A. BECUCCI, *A Church and a Castle*, s. 207-208.

⁸³TAMTÉŽ, s. 208.

⁸⁴O opevnění náchodského zámku Zdeněk WIRTH (ed.), *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku až do počátku 19. století. Politický okres náchodský*, Praha 1910, s. 67-68; Jan ČÍŽEK - Jiří SLAVÍK, *Raně novověké opevnění náchodského zámku. Příspěvek k poznání bastionových fortifikací našich feudálních sídel*, *Castellologica bohemia* 4, 2000, s. 177-122.

⁸⁵Pohyb Piccolominiho po bojištích je částečně rekonstruován v O. ELSTER, *Die Piccolomini-Regimenter*. Pobytt Ottavia Piccolominiho v Náchodě spadá spíše do padesátých let 17. století. Zdejší pobyt je například doložen od května do července 1652. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 217.

⁸⁶A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 22. Korespondence Brunacciho a Orsiniho s Piccolominim je uložena v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 166-185.

⁸⁷Více o pohybu a zásobování vojsk O. ELSTER, *Die Piccolomini-Regimenter*.

⁸⁸Tento sňatek proběhl buď v roce 1536, nebo 1537. Elster tak usuzuje podle oslovení v dopisech, které Ottavio Piccolomini adresoval Marii de Barbanzon. V roce 1635 šlechtic na základě dochované korespondence pobýval se svými jednotkami v dolním Porýní, kde bojoval proti Francii. Ke svatbě muselo dojít někdy na přelomu let 1636 a 1637. Piccolomini v těchto letech udržoval s Marií čilou korespondenci, ve které lze sledovat právě vývoj oslovení své ženy. V jednom z dopisů již Marii oslovil „*Ma tres chere et fidelle femme*“ (SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 6947). V dalším dopise ji dokonce tituloval jako „*Madame la Comtesse Piccolomini*“. Tamtéž, inv. č. 6943. Ovšem již v dopise roku 1637 (Tamtéž, inv. č. 6940) se psalo, že Marie onemocněla. Další korespondence naznačuje, že Marie zemřela někdy mezi lety 1640-1642. Více o tom O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 85-86. O sňatku se zmiňuje také O. STOLBERG-WERNIGERODE (ed.), *Neue Deutsche Biographie XX*, s. 408.

⁸⁹O možném synovi Ottavia Piccolominiho O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 44-58.

se chlubit slavným vítězstvím, jehož dosáhl na bojišti u Thionville v roce 1639.⁹⁰ Tam porazil vojska francouzského krále Ludvíka XIII. Španělský král Filip IV. mu za to následně propůjčil titul vévody z Amalfi.⁹¹ Za služby, které prokázal španělskému vladaři, se stal v roce 1643 také členem prestižního Řádu zlatého rouna.⁹²

Ottavio Piccolomini také sehrál významnou roli při vyjednávání o podmínkách Vestfálského míru, jenž v roce 1648 ukončil třicetiletou válku. Z dochované korespondence⁹³ lze vyčíst, že své plány na poválečné uspořádání Evropy spřádal již několik let před uzavřením míru. Ferdinand III. vyslal Ottavia Piccolominiho na Norimberský exekuční kongres, kde šlechtic italského původu v pozici císařského zmocněnce vyjednával s významnými evropskými státníky o dalších důsledcích již skončeného vojenského konfliktu.⁹⁴ Následně byl tento nadaný diplomat v roce 1650 povýšen do knížecího stavu.⁹⁵

Opojen úspěchem se po skončení třicetileté války častěji vracel do Náchoda. Vlastní vojenské a politické úspěchy zvětšil v roce 1654 na kamenné pamětní desce na dnešním čtvrtém nádvoří. Ostražitý vojevůdce však pro jistotu ponechal na zámku 17 děl.⁹⁶ Přece jen, vzpomínky na děsivé obléhání Náchoda Švédy v roce 1639 byly stále ještě velmi živé. Zámek i město se sice ubránily, ovšem okolní vesnice a městečka byla vydrancována.⁹⁷ Navíc mohla knížete tížit rovněž nejistá budoucnost jeho rodu. Stále totiž neměl legitimního mužského potomka.⁹⁸ Možná právě proto se poohlédl po druhé ženě. V roce 1651 se dvaapadesátiletý šlechtic oženil s mladičkou, šestnáctiletou Marií Benignou,

---

⁹⁰TAMTÉŽ, s. 12.

⁹¹Tuto oblast v jihoitalské Kampánii již Piccolominiové jednou krátce vlastnili, o Amalfi však nakonec přišli. O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 9. O souvislostech Ottavia Piccolominiho s Amalfi více A. von WEYHE-EIMKE, *Octavio Piccolomini*.

⁹²František LOBKOWICZ, *Zlaté rouno v Čechách*, Heraldika a genealogie 24, 1991, č.4, s. 181-280, zde s. 275; Alena PAZDEROVÁ, *Francesco Ottavio Piccolomini v archivních dokumentech*, in: Alena PAZDEROVÁ (ed.), *Siena v Praze. Dějiny, umění, současnost*, Praha 2000, s. 26-30, zde s. 28.

⁹³Korespondence s vojenskou tematikou, týkající se konce třicetileté války, se nachází zejména v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 28012-29729. Stěžejní dokumenty jsou editovány v J. POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta Bohemica I*, s. 182-193, 197-199.

⁹⁴O. STOLBERG-WERNIGERODE (ed.), *Neue Deutsche Biographie XX*, s. 409. O Piccolominiho úloze na kongresu více Hedwig BRAMENKAMP, *Krieg und Frieden in Harsdörffers „Frauenzimmer Gesprächspielen“ und bei den Nürnberger Friedensfeiern 1649 und 1650*, München 2009², s. 265-270; J. WOLTZ, *Der kaiserliche Feldmarschall Ottavio Piccolomini*, s. 127-133; Mark HENGERER, *Kaiser Ferdinand III. (1608-1657). Eine Biographie*. Wien-Köln-Weimar 2012, s. 270-273.

⁹⁵O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 13.

⁹⁶TAMTÉŽ.

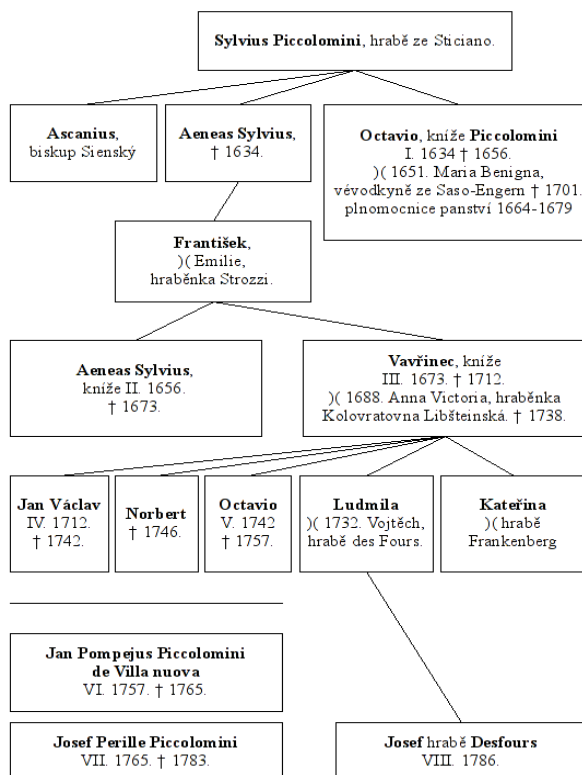
⁹⁷O třicetileté válce na Náchodsku více J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 78-147.

⁹⁸Více o případném potomkovi O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 44-58.

princeznou Sasko-Lauenburskou.⁹⁹ Manželství však po pěti letech ukončila smrt náhodského pána.¹⁰⁰

Vzhledem k tomu, že Ottavio Piccolomini neměl žádného legitimního potomka, zdědil náhodské panství jeho prasynovec Eneáš.¹⁰¹ Toto jméno bylo v rodě velmi oblíbené, snad odkazovalo na nejslavnějšího člena rodu, již zmiňovaného papeže Pia II. Byl však nezletilý, proto Náchod fakticky spravoval jeho poručník Jan Šebestián z Pöttingu.¹⁰² Ovšem do vladařských povinností chtěla také zasahovat vdova po zesnulém knížeti, která pravidelně pobírala jako vdovský důchod nemalou část

zisku plynoucího z hospodaření na panství.¹⁰³ V roce 1663 město zachvátil obrovský požár.¹⁰⁴ Během půl hodiny bylo již celé v plamenech, jež poničily nejen téměř všechna

1. Zjednodušené schema rodinných vztahů náhodské větve rodu Piccolomini.

⁹⁹Marie Benigna byla dcerou Julia Jindřicha Sasko-Lauenburského a Anny Magdaleny z Lobkovic. J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 52; *Ottův slovník naučný XIX*, s. 708; O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 13.

¹⁰⁰Podle Otty Elstera se šlechtic snažil pomoci zraněnému sedlákovi, na kterého se převrátil vůz se senem. Při záchraně však Ottavio Piccolomini spadl z koně a zemřel. O. ELSTER, *Piccolomini-Studien*, s. 45.

¹⁰¹J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 56-63.

¹⁰²A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 24.

¹⁰³Její roční apanáž činila 9 000 zlatých. V roce 1671 však byla z Eneova podnětu platba pozastavena. Místo toho vyplatil Marii Benigné jednorázovou částku 150 000 zlatých. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 223-224.

¹⁰⁴Oheň vypukl 17. května 1663. Josef Myslimír Ludvík uvedl devět obětí. Vrchnost následně prominula městu na tři roky úrok. Ovšem ještě v roce 1667 se ve městě nacházelo 28 pustých spálenišť. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 226; L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 102-106.

stavení,¹⁰⁵ ale také shořely velmi důležité městské listiny a privilegia.¹⁰⁶ Sotva měšťané uhasili požár, rozšířila se zpráva, že se nezadržitelně blížilo turecké nebezpečí.¹⁰⁷ Mnozí se dali na útěk a hledali bezpečí v okolních horách. Na zámku se zbrojilo a sklepy se začaly plnit zásobami pro případ nouze. Zlé předtuchy se naštěstí nenaplnily.

Eneáš však brzy poté padl ve válce.¹⁰⁸ Novým majitelem náchodského panství se stal jeho mladší bratr Vavřinec, který se naplno chopil moci po odchodu Marie Benigny z Náchoda.¹⁰⁹ Ta následně pobývala zejména v Praze¹¹⁰ a ve Vídni, kde také v roce 1701 zemřela.¹¹¹ Vavřinec Piccolomini panství spravoval až do roku 1712. V této době nechal vystavět malý zámeček v Ratibořicích,¹¹² kostel Navštívení Panny Marie v Boušíně¹¹³ a kapličku ve Slatině nad Úpou.¹¹⁴ Náchodským potvrdil stará privilegia a podpořil řemeslníky i místní cechy.¹¹⁵

Po Vavřincově skonu se novým dědicem stal jeho nejstarší syn Jan Václav Piccolomini, který však trpěl duševní chorobou a samostatné správy panství nebyl schopen.¹¹⁶ Po návratu z ciziny se ale přeci jen chtěl ujmout vlády. Jednoho dne přikázal, aby mu stráž na zámeckou terasu postavili děla a začali z nich střílet na město. Jindy zase zranil svého poddaného, jiného dokonce ubil.¹¹⁷ V dopise, který adresovala matka

---

¹⁰⁵Zdevastoval například místní kostel s věžemi, roztavil čtyři zvony, poničil děkanství, radnici, školu a městské brány. K obnově města byli pozváni umělci Roest Callorin a Johannes Baptista.

J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 226

¹⁰⁶Měšťané se snažili vynést z horčí radnice alespoň to nejcennější. Přesto však drtivá většina listin vzala za své. Zničeny byly také městské peníze a klenoty. Zkázou přežila listina Viktorina a Bočka z Kunštátu a Poděbrad z roku 1459, která se nacházela jinde. L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 102.

¹⁰⁷L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 106.

¹⁰⁸A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 25.

¹⁰⁹Více o vládě Marie Benigny J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 52-68; L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 98-103; A. von WEYHE-EIMKE, *Octavio Piccolomini*, s. 40-45.

¹¹⁰Marie Benigna zakoupila v roce 1668 rozsáhlý panský dům v dnešní ulici Na Příkopech. Během svého zdejšího pobytu se však značně zadlužila. Následně byl dům vydražen a novou majitelkou se stala Anna Viktorie Piccolomini. Nejdůležitější přestavbu provedl podle plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera Ottavio II. Piccolomini v letech 1743-1751. Posléze se novými majiteli stali Sylva-Tarouccové. Více k tomu Josef HRUBEŠ – Eva HRUBEŠOVÁ, *Pražské domy vyprávějí... VI*, Praha 2002, s. 181-185.

¹¹¹O. STOLBERG-WERNIGERODE (ed.), *Neue Deutsche Biographie XX*, s. 408.

¹¹²Zámek byl vystavěn v letech 1702-1708 ve stylu italského baroka. Vzorem se staly zejména lovecké letohrádky, tzv. „casina“. Více Milan ZÁLIŠ, *Tři sta let od zahájení stavby zámku v Ratibořicích: 1702-2002*, Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků 26, 2003, s. 9-11.

¹¹³Kostel pochází z let 1682-1692. Nahradil starší dřevěný kostel.

¹¹⁴Kaplička připomíná událost z roku 1694, kdy Vavřinec Piccolomini spadl z mostu do rozbourené Úpy. Jako zázrakem přežil. Kapličku nechal vystavět jako poděkování Panně Marii za záchranu života. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 234-235.

¹¹⁵L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 102-111; J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 232-234.

¹¹⁶J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda 1620-1740*, s. 73-77.

¹¹⁷J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 235-238.

Jana Václava svému dalšímu synovi Ottaviu II. je uvedeno: „*Bratra tvého, knížete Jana, nalezla jsem velmi proměněného; vyhlíží jako kapucín, neboť opět po delší čas nedal se holiti, obočí a vlasy na hlavě stojí mu jako štětiny; k poděšení vyhlíží, a mně k veliké žalosti mé ani ruku nepolíbil, ba ani neuvítal. Kým ho Bůh pozdraví a obrátí!*“¹¹⁸ Brzy přijela sekvestrační komise a pomateného Jana Václava zbavila vlády. Přidělila mu dva mnichy a služebnictvo, které jej muselo celý den hlídat.¹¹⁹

Ve vladařských a správních povinnostech ho musela zastupovat matka Anna Viktorie, která se zasloužila o další stavební ruch na náchodském panství.¹²⁰ Celý zámecký areál tak víceméně získal svoji současnou podobu. V roce 1732 pak panství připadlo jejímu mladšímu synovi Ottaviu II. Aby byl přepis majetku náležitě písemně podchycen, přišla na náchodský zámek inventarizační komise, která vyhotovila soupis všech předmětů v zámeckých pokojích i hospodářských prostorách.¹²¹ Dnes se jedná, jak již bylo zmíněno, o nejstarší známý inventář náchodského zámku. Rovněž Ottavio II. Piccolomini pokračoval ve stavební činnosti. Za jeho života došlo například k úpravě Španělského sálu. Jeho dobu poznamenaly zejména války o rakouské dědictví. Panství tak opět sužovaly četnější pobyty vojsk.¹²² Ottavio II. zemřel bezdětný v roce 1757.¹²³

Náchodský majetek tak přešel do rukou další rodové větve. Jan Pompeius a jeho syn Josef Parille však raději pobývali na Apeninském poloostrově a správu panství zanedbávali. Velká neúroda v letech 1771-1772,¹²⁴ náročná robota a fámy o vydání Zlatého patentu rušícího robotu nakonec přispěly k tomu, že se severovýchodními Čechami prohnali vzbouření sedláci, kteří táhli na náchodský zámek.¹²⁵ V roce 1783 však poslední mužský člen rodu Josef Parille zemřel a společně s ním skončila historie jednoho

---

¹¹⁸TAMTÉŽ, s. 237.

¹¹⁹TAMTÉŽ, s. 237-238.

¹²⁰Pod vedením architekta Antonína Bratha byl na náchodském zámku vystavěn úřednický trakt.

Dominantou se stala velká brána s rodovým erbem vytesaným kameníkem Severinem Tischlerem.

A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 26.

¹²¹J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 237.

¹²²O důsledcích válek o rakouské dědictví pro Náchod více L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 116-117.

¹²³*Ottův slovník naučný XIX*, s. 708; L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 118.

¹²⁴V roce 1770 roztál sníh až na konci dubna. Tím se jarní setba opozdila. Léto ovšem bylo příliš deštivé, což vedlo k velmi malé úrodě. Krize se však rozvinula zejména v následujícím roce, kdy počasí úrodě opět nepřálo. Složitá situace nakonec vedla k obrovskému růstu cen. Korec žita zdražil na 12 zlatých, proto se této drahotě začalo říkat „drahota dvanáctizlatová.“ J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 279-280.

¹²⁵O selském povstání v severovýchodních Čechách blíže například Antonín KRTIČKA, *Z královského hvozdu*, Police nad Metují 1920, s. 128; Karel MICHL, *Selské bouře na Hradecku*, Hradec Králové 1951, s. 36, 61; V. HUSA, *K dějinám nevolnického povstání*, 243-255; Antonín VORLICKÝ, *Ze života Antonína Nývltova-Rychetského, vůdce selského povstání roku 1775*, Český lid 41, 1954, s. 126-132.

významného šlechtického rodu.¹²⁶ Rodu, jenž v Náchodě působil bezmála 150 let a zanechal zde nesmazatelnou stopu.

---

¹²⁶Ač byl ženat s Marií Christinou Caraccioli, zemřel bezdětný. Po jeho smrti se o panství ucházeli zejména syn dcery Vavřince Piccolominiho Josef Vojtěch Desfours. Dalším zájemcem byl Antonín de Monte Leone, švagr Josefa Parille. J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 296.

II. Zámek v Náchodě

Nynější podobu zámeckého areálu formovaly četné stavební úpravy, které s různou intenzitou kontinuálně probíhaly od poloviny 13. věku až po současnost. Podle pověsti byla v roce 780 postavena obranná věž k ochraně staré obchodní stezky.¹²⁷ Nicméně historikové datovali založení hradu až do doby Václava I. a Přemysla Otakara II.,¹²⁸ přičemž první písemná zmínka pochází z roku 1254.¹²⁹ Pro nedostatek pramenů není možné doložit stavební aktivitu na hradě ve 13. až 15. století.¹³⁰ Písemně podloženy jsou až úpravy, které spadají do období vlády Smiřických ze Smiřic (1544-1620).¹³¹ Kvůli jejich účasti ve stavovském povstání však majetek následně přešel na Trčky z Lípy (1623-1634). Rovněž oni zasáhli do podoby hradu. Především kladli nezbytný důraz na fortifikační prvky objektu.¹³²

Po událostech v Chebu v únoru 1634 přešel hrad a panství pod správu italské vrchnosti. Nový majitel Ottavio Piccolomini výstavbou nové šedesátimetrové zdi navázal na předchozí opevňovací práce, které vyvrcholily vybudováním mohutného turionu.¹³³ Fortifikace objektu však probíhala také v následujících desetiletích.¹³⁴ Stranou ovšem nenechal ani přestavbu interiérů. V blízkosti velké věže nechal zařídit zámeckou stříbrnici.¹³⁵ V roce 1652 rovněž nechal sejmut střechu u stájí, čímž zahájil výstavbu nového obytného patra. Pro výzdobu svého sídla angažoval zejména mistry a umělce z

---

¹²⁷J. K. HRAŠE, *Průvodce Náchodem*, s. 20.

¹²⁸Založení hradu datovali do první poloviny 13. století Z. WIRTH, *Soupis*, s. 53; L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 5; J. ČÍŽEK - J. SLAVÍK, *Raně novověké opevnění*, s. 117. Naopak k období po roce 1250 se přiklonil A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 2.

¹²⁹Jedná se o břevnovskou listinu, která zmiňuje jméno Hrona z Náchoda. Toho Kronika tak řečeného Dalimila označuje za předního a nejmoudřejšího člena královské rady. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 5.

¹³⁰TAMTĚŽ.

¹³¹První etapa přestaveb proběhla do roku 1561 za vlády Albrechta Smiřického. V roce 1570 úder blesku vážně poškodil gotickou věž, jejíž přestavba podlehla renesančním zvyklostem. Další fáze úprav proběhla okolo roku 1585. Závěrečné změny se udály za Albrechta Václava Smiřického v letech 1610-1614. TAMTĚŽ, s. 6.

¹³²Opevňování hradu zejména na severní straně spadalo do let 1632-1633. Na činnosti se podílelo asi 20 zedníků a 10 tesařů, kteří opracovali 100 kubických sáhů kamene a 2 000 kmenů. Na správný stavební postup dohlížel ženijní setník Salomon Ofner. TAMTĚŽ.

¹³³Základy pro výstavbu turionu stavitelé položili v roce 1651. Jedná se o dělovou baštu vystavěnou patrně místo původní pozdně gotické obranné bašty. Dnešní podoba jižního průčelí turionu nasvědčuje tomu, že původně byl turion do nádvoří otevřený. J. ČÍŽEK - J. SLAVÍK, *Raně novověké opevnění*, s. 119-120.

¹³⁴Fortifikaci objektu svěřil generálovi De la Cronovi a inženýrovi Giovannimu Pieronimu. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 8.

¹³⁵A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 22.

Apeninského poloostrova.¹³⁶ Mezi nimi nechyběl ani věhlasný architekt Carlo Lurago, jenž značnou část života strávil v Praze.¹³⁷ Postupně přicházeli další mistři svého řemesla, kteří navazovali na Luragovy plány. Mezi nimi „*Fabián Harovník a Giovanni Vanetti, kteří za 200 zlatých provedli malířskou výzdobu starého zámku, nepochybně včetně velkého sálu, který však není jmenován.*“¹³⁸

Do stejného období spadá rovněž výstavba zámecké kaple. Ottavio Piccolomini pověřil vypracováním návrhu již ověřené architektky Carla Luraga a Blagia Verdu.¹³⁹ To dokládá korespondence těchto stavitelů s urozeným jedincem z roku 1653.¹⁴⁰ Lurago postupně vypracoval dva návrhy na realizaci kaple, ze kterých si mohl šlechtic vybrat.¹⁴¹ V témže roce provedli štukovou výzdobu interiéru vlašští umělci Domenico Rossi a Andrea Cyrus.¹⁴² Freskovou výzdobou hodlal pověřit Maria Balassiho, s nímž se přátelil již od třicátých let 17. století. Ten však nakonec tvorbu výzdoby zámecké kaple odmítl.¹⁴³ Autory freskové dekorace se proto stali Fabián Harovník a Giovanni Vanetti.¹⁴⁴ Kamenickými pracemi šlechtic pověřil Carla Serrenu a Johanna Spinettiho.¹⁴⁵ Již v roce 1653 Andrea Cyrus pracoval na štukové výzdobě nového oratoria. Jeho práce se protáhla až do následujícího roku, kdy již prováděl dokončovací práce také jeho kolega Domenico Rossi.¹⁴⁶ Kaple byla v roce 1654 již téměř hotová. V nadcházejícím roce ještě Giovanni Vanetti dodělal malířskou výzdobu a Ondřej Vilém von Deckreyss pozlatil některé blíže nejmenované interiérové prvky.¹⁴⁷

---

¹³⁶Korespondence Ottavia Piccolominiho se dochovala přinejmenším s následujícími umělci: Alcaini, Balassi, Bestanelli, Binago, Chiflet, Hegelshaimmer, Haimbach, Herz, Kircher, Langren, Lovellini, Malvezzi, Nardi, Rinieri, Seghers, Settimo, Snayers, a Squarei. Je uložena v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 13721-13767.

¹³⁷O působení Luraga v Náchodě Pavel VLČEK, *Slavné stavby rodiny Luragů v Čechách*, Praha 2015, s. 20-22.

¹³⁸L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 8. Pokud by domněnka autorů stavebně historického průzkumu byla správná, jednalo by se o doklad, že Španělský sál vznikl již v době Ottavia Piccolominiho. Nicméně sami uvedli, že se v dochovaných účtech nenachází žádná výslovná zmínka o velkém sále. Navíc studie Marie ZÁVORKOVÉ, *Fabián Václav Harovník*, Památky archeologické 38, 1932, s. 62-69 a Jakuba Oldřicha BLAŽÍČKA, *F. V. Harovník a rokoková nástropní freska v náhodském zámku*, Památky archeologické 43, 1948, s. 86 ukázaly, že Fabián Harovník a Giovanni Vanetti autory nástropní fresky nejsou. Autor předkládané bakalářské práce tedy nepovažuje Ottavia Piccolominiho za iniciátora výstavby Španělského sálu. Více k tomu níže, s. 30-32.

¹³⁹G. PAZAUREK, *Schloss Nachod*, s. 6.

¹⁴⁰U. SEEGER, *Dekorationsentwürfe*, s. 100.

¹⁴¹TAMTÉŽ.

¹⁴²TAMTÉŽ; L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 8; L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 99.

¹⁴³Alessandra BECUCCI, *Mario Balassi 1604-1667*, Florence 2005, s. 148-179.

¹⁴⁴K tomu M. ZÁVORKOVÁ, *Fabián Václav Harovník*.

¹⁴⁵A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 23.

¹⁴⁶TAMTÉŽ.

¹⁴⁷A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 23.

Stavební ruch neutichl ani po smrti Ottavia Piccolominiho. V roce 1658 Marie Benigna Sasko-Lauenburská zřídila v zámeckém areálu zahradu.¹⁴⁸ Vavřinec Piccolomini naopak přistavěl ve druhé polovině 17. století novou jízdárnu.¹⁴⁹ Ovšem zásadní přestavby provedli až jeho synové Jan Václav a Ottavio II. Piccolomini, kteří v polovině 18. století přestavěli starou pevnost na knížecí sídlo.¹⁵⁰ Pozvali kameníky Severina Tischlera ze Svitav a Jakuba Svobodu, aby osadili brány piccolominskými knížecími erby.¹⁵¹ Současne nechali v roce 1731 vytrhat starou podlahu v zámeckých pokojích a nahradili ji novou.¹⁵² Navíc odstranili některé staré a již nepoužívané obranné prvky hradu. Severní strana zámeckého areálu definitivně ztratila svoji obrannou podobu s výstavbou nového úřednického traktu. Ottavio II. Piccolomini, jenž se stal císařským generálem a polním maršálem, hodlal své postavení promítnout i do podoby zámku.¹⁵³ Dochované účty naznačují rozsáhlé stavební úpravy v reprezentačních prostorách rezidence, při kterých patrně vznikl také Španělský sál.¹⁵⁴ Úpravu této reprezentační místnosti vedl Anselmo Martino Lurago.¹⁵⁵ V druhé polovině 18. století již intenzita stavebního ruchu na zámku klesala.¹⁵⁶

Petr Biron, vévoda kuronský a zaháňský, přebíral po rodu původem z Apeninského poloostrova zámek, jenž disponoval 70 pokoji, 24 komorami, 16 kuchyněmi, 6 sklepy a 3 stájemi pro 36 koní.¹⁵⁷ Přesto objekt ještě rozšířil o divadlo,¹⁵⁸ vyměnil krovy nad Španělským sálem a opravil půdní prostory. Z podnětu jeho dcery Kateřiny Zaháňské byl

---

¹⁴⁸Tato zahrada byla posléze v roce 1751 přestavěna do francouzského stylu z podnětu Ottavia II. Piccolominiho. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 8, 11.

¹⁴⁹Tamtéž, s. 8.

¹⁵⁰L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 8.

¹⁵¹A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 26; J. MARTÍNEK, *Náchodský zámek*, s. 23. Náchodský malíř Václav Dedingner navíc některé erby barevně vymaloval. Použil zlato, olověnou bělobu, berlínskou modř, jantarově černou, rumělkou a cášskou žluť. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 9.

¹⁵²TAMTÉŽ.

¹⁵³L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 10.

¹⁵⁴Účet z roku 1744 poukázal na bourání starého kamenného zdiva v knížecích pokojích. Dlouhých 550 dní zedníci pracovali na přestavbě pokojů. Tesaři dodali za nové trámy 55 zlatých, Truhláři pět loktů vysoké rámy se šesti křídly do nového sálu (!). Podobná aktivita je doložena i v následujících letech. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 10-11.

¹⁵⁵Ulrike SEEGER, *Dekorationsentwürfe von Carlo Lurago für Schloss Náchod unter Fürst Ottavio Piccolomini*, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 70, 2007, s. 89-112, zde s. 95.

¹⁵⁶Úpadek je spjat zejména se smrtí Otavia II. Piccolominiho a následnými majetkovými spory. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 11.

¹⁵⁷TAMTÉŽ.

¹⁵⁸Divadlo vévody Petra Birona stávalo nad průjezdem mezi dnešním třetím a čtvrtým nádvořím. Více k divadlu a potížím s jeho přesnou lokací v zámeckém areálu Antonín BARTUŠEK, *Zámecká a školní divadla v českých zemích*, České Budějovice 2010, s. 245-247.

v roce 1809 na zámku zřízen lazaret pro 300 raněných vojáků.¹⁵⁹ Ta navíc v roce 1815 nechala upravit přízemí jižního zámeckého křídla, původní prostor *salla terreny* přeměnila v místnosti k uskladnění archiválií. Rovněž zde přestavěla kanceláře pro úředníky.¹⁶⁰ Po její smrti však opět došlo k útlumu stavební činnosti. Německý knížecí rod Schaumburg-Lippe (1842-1945) prováděl na náchodském zámku již jen dílčí stavební úpravy. Vzorně se staral zejména o interiéry. Naopak zámecká průčelí jevila postupně nápadnější známky nedostatečné péče.¹⁶¹

---

¹⁵⁹L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 14.

¹⁶⁰Jednalo se o vrchnostenskou kancelář, pokoj pro komisaře, pokladnu, berní, důchodní a sirotčí kancelář. TAMTÉŽ, s. 14-15.

¹⁶¹TAMTÉŽ.

II.1. Španělský sál

Patrně největší chloubou interiéru náchodského zámku je rokokový Španělský sál,¹⁶² který připomíná životní osudy císařského vojevůdce Ottavia Piccolominiho. Španělské sály se staly součástí šlechtických sídel již koncem 16. století, přičemž patrně prvním španělským sálem ve středoevropském prostoru se stal reprezentační sál na rakouském Ambrasu,¹⁶³ sídle Ferdinanda Tyrolského a jeho manželky Filipiny Welserové.¹⁶⁴ Příchozí zde mohli obdivovat rozsáhlé umělecké sbírky a nejrůznější kuriozity majitele sídla. S určitým časovým odstupem se výstavba španělských sálů dostala i do Království českého.¹⁶⁵ Na Pražském hradě vznikl snad nejslavnější španělský sál v českém prostředí, ve kterém Rudolf II. mohl prezentovat své bohaté sbírky. Zatímco v případě pražského španělského sálu na Pražském hradě je označení *španělský* hůře opodstatnitelné, protože lze jen s obtížemi hledat vazby na Španělsko, u Španělského sálu v Náchodě není zdůvodnění již tak složité. Nejenže má s předešlými zmiňovanými prostorami společný zejména reprezentativní charakter, ale rovněž může odkazovat na vojenské dobrodružství Ottavia Piccolominiho na Pyrenejském poloostrově. Mladý šlechtic totiž vstoupil již v roce 1616 do španělské armády, kde se prvně seznámil s vojenským řemeslem.¹⁶⁶ O dva roky později jeho služba ve Španělsku dočasně skončila.¹⁶⁷ Po zavraždění Albrechta z Valdštejna si mohl dovolit opět působit ve španělském vojsku. Jeho další pohyb po evropských bojištích lze rekonstruovat na základě dochované korespondence s císařskými generály nebo důležitými státníky.¹⁶⁸ Významný italský šlechtic křižoval jižní a západní Evropu, přičemž jeho kroky bedlivě sledoval samotný španělský král, který mu v roce 1643 udělil Řád zlatého rouna.¹⁶⁹ Tím však Piccolominiho služba ve Španělsku neskončila. Jeho vojenské vazby na Pyrenejský

---

¹⁶²Pro označení konkrétního náchodského sálu autor používá podobu s velkým počátečním písmenem, pro ostatní španělské sály užívá minuskulní formu.

¹⁶³Petr FIDLER, *Císařské a španělské sály*, in: Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii (1526-1740)*, Praha 2017, s. 743-747, zde s. 745.

¹⁶⁴TAMTÉŽ.

¹⁶⁵TAMTÉŽ.

¹⁶⁶O. ELSTER, *Piccolomini Studien*, s. 10.

¹⁶⁷TAMTÉŽ.

¹⁶⁸Korespondence je uložena v SOA Zámorsk, RA Piccolomini. Vybranou korespondenci vydal F. PARNEMANN, *Der Briefwechsel der Generale Gallas, Aldringen und Piccolomini*.

¹⁶⁹A. PAZDEROVÁ, *Francesco Ottavio Piccolomini v archivních dokumentech*, s. 28.

poloostrov trvaly prakticky až do konce třicetileté války.¹⁷⁰ Teprve v padesátých letech 17. století se vrátil do Náchoda a inicioval zmiňované stavební úpravy své rezidence.¹⁷¹

II.1.1. Španělský sál ve světle inventáře z roku 1732

Spojovat si současnou výzdobu Španělského sálu právě s Ottaviem Piccolominim by však bylo mylné. Ač je dnes tento prostor považován za stěžejní reprezentační místnost zámku, v první polovině 17. století se hlavní sál patrně nacházel v jižní enfiládě objektu. Tuto tezi podporuje i fakt, že šířka zdí mezi jednotlivými místnostmi v *pianu nobile* prvního patra není stejná. Zdi, které oddělují Piccolominský sál¹⁷² od dvou východních místností, jsou nápadně tenčí než zdi prostor v západní části jižního traktu prvního patra. Tyto příčky ve východní části byly s největší pravděpodobností přistavěny později, patrně během rozsáhlé barokní přestavby zámeckých interiérů v druhé čtvrtině 18. století.¹⁷³ Tím následně onen rozměrný hlavní sál zanikl. Tuto tezi potvrzuje také pohled do zámeckého inventáře z roku 1732. Prostor dnešního Španělského sálu v dokumentu odpovídá *šesté místnosti (In dem sechsten Zimmer oder In dem großen Saal oder Taffelstuben)*.¹⁷⁴ Ačkoli se dřívější historikové domnívali, že dnešní podoba sálu až na rokokovou výzdobu koresponduje s podobou sálu Ottavia Piccolominiho, lze na základě obsahové analýzy zmiňovaného inventáře s touto představou nesouhlasit.¹⁷⁵ Argumentovat je možné zejména absencí všech rozměrných pláten, které sálu dnes dominují.

¹⁷⁰O. ELSTER, *Piccolomini Studien*, s. 13.

¹⁷¹K podrobnějším informacím o stavební činnosti v Náchodě po roce 1650 srov. L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 7-8.

¹⁷²Zažitý a ustálený termín pro současnou největší místnost v enfiládě prvního patra náchodského zámku.

¹⁷³Více slohové vyhodnocení náchodského zámku (půdorys ve 4. úrovni) od Ladislava SVOBODY a Luboše LANCINGERA z roku 1996. Plány jsou uloženy v Územním odborném pracovišti Národního památkového ústavu pod signaturou SHP NA 16 N 426/1.

¹⁷⁴SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428. Nespornou výhodou inventáře z roku 1732 je, že inventarizační komise ho uspořádala podle místností, nikoli podle obsahu. Prvnímu patru se věnuje část, která je označena jako *mitlerer Stock*. Místnosti jsou sice číslovány, otázkou však je, kde číslování začíná. Výraznou pomůckou může být úvodní věta písemnosti, která uvádí „*gegen den Stadt*“. Odkazuje tak na jižní část zámku. Následuje výčet několika číslovaných komnat. Pátá místnost je ale podle počtu oken (soudě dle okenních závěsů) podstatně větší než prostory předešlé. Stejně tak osvětlení odpovídá výbavě velkého sálu, neboť malá místnost by nebyla osvětlena křišťálovým lustrem a 18 nástěnnými svícny. Místnost je navíc označena „*In dem fünften Zimmer als in den großen Saal*“. Vše nasvědčuje tomu, že hlavní reprezentační prostora zámecké rezidence se nacházela právě zde. Mnohé prozrazuje i číslování místností, protože tento velký sál by byl opravdu pátou místností, kdyby se počítaly všechny komnaty jižního křídla ve směru od západu na východ.

¹⁷⁵G. PAZAUREK, *Schloss Nachod*, s. 8; Z. WIRTH, *Soupis*, s. 80.

Samotná prostorová dispozice místnosti mohla být podobná dnešnímu sálu,¹⁷⁶ pravděpodobněji však byla opatřena nižšími trémovými stropy, přičemž plošná výměra činila 160 m² (16x10 m).¹⁷⁷ Lze se rovněž domnívat, že místnost zaujímal nejen prostor dnešního sálu, ale zasahovala i do vedlejší předsíně a přilehlé, současné kuchyně s dodnes dochovanými trémovými stropy. Pochopitelně je zapotřebí si odmyslet veškerou rokokovou výzdobu, zejména všechny rokaje a přebujelou štukovou dekoraci. Nástěnné a nástropní fresky měly patrně jinou podobu, nebo chyběly úplně. Je také nutné zapomenout na nynější poněkud jednostrannou bílo-šedivou kompozici. Podle inventáře z roku 1732 totiž místnost hýřila pestrými barvami.¹⁷⁸ Písemnost také prozrazuje, že se jednalo o hodovní sál. Tomu by odpovídala i typická topografie prostor šlechtických sídel 17. století. Vedle hlavního sálu (*fünften Zimmer*), který mohl sloužit k okázalému stolování, se zpravidla nacházela o něco menší místnost, v níž se stolovalo častěji.¹⁷⁹ Takové tabulnice mohly přiléhat k pokojům panstva nebo k hostinským apartmánům. Navíc mnohdy mívaly mnohem širší společenské využití.¹⁸⁰

Šesté místnosti (patrně dnešnímu Španělskému sálu) dominoval oválný stůl s modrým ubrusem a dva čtverhranné stoly s podobným potahem. Okolo místnosti se nacházelo 24 židlí pro hosty, které byly taktéž modré, zlatem lemované, a dalších šest starších sedátek. Židle se obvykle nechávaly umístěné podél stěn, ke stolu se dávaly jen v čase stolování. Někdy se stůl i židle z místností vynášely a přinášely podle potřeby panstva.¹⁸¹ Takto uspořádaná prostora potom dávala lépe vyniknout veškeré výzdobě. Bílo-modré závěsy chránily místnost před přímým slunečním svitem. Pokud se však hodovalo dlouho do noci, mohlo prostoru osvětlovat šest nástěnných svícnů. Piccolominiové stavěli v této hodovní síni na odív osm pohovek s červeným damaškovým přehozem,¹⁸² psací stůl s modrým ubrusem a skleněným podstavcem.¹⁸³ Do místnosti se

---

¹⁷⁶G. PAZAUREK, *Schloss Nachod*, s. 8. Pazaurek tak usuzuje zejména podle porovnání náchodského sálu s italskými předlohami.

¹⁷⁷Tomu nasvědčují například zazděná okna, která jsou dodnes patrná na východním průčelí jižního křídla.

¹⁷⁸To dokládá zejména pestrobarevné čalounění a potahy. „*Rothe Lahn Sessel, alte Sessel mit blauen tuch, ein blauen tuchene tepicht, weiße Leinwandtene Fenster Vorhang...*“ SOA Zámrsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 885-886.

¹⁷⁹E. LUKÁŠOVÁ, *Zámecké interiéry*, s. 48.

¹⁸⁰TAMTÉŽ.

¹⁸¹TAMTÉŽ, s. 52.

¹⁸²„*Alte Rothe Lahn Sessel mit Halb Roth Seidenen Damasc überzogen.*“ SOA Zámrsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 885-886.

¹⁸³„*Schreib Tiesch sambt einer Postament von die gläsen.*“ TAMTÉŽ.

vházelo dvěma modrými závěsy,¹⁸⁴ které se nacházely v dveřním prostoru nebo nahrazovaly dveře.

Náchodský zámek však nejvíce proslul tkaninami. Z inventáře plyne, že se i v této hodovní místnosti nacházely dva nizozemské špalíry. V samotném dokumentu jsou uvedené na prvním místě, což svědčí o důrazu, jenž tehdejší panstvo na koberce kladlo.¹⁸⁵ Patrný je jejich reprezentativní charakter, protože jindy velmi strohé zápisy v inventáři zmiňují, že zmiňované koberce pocházely z Nizozemí a byly na nich zachycené knížecí erby.¹⁸⁶ Tyto dvě tkaniny tvořily baldachýn. Velmi často se pod takovým baldachýnem nacházelo křeslo, na kterém panovník nebo velmož přijímal své návštěvy. V době sepisování inventáře v roce 1732 také místnost zdobil větší portrét císaře Josefa. Jinak stěny pokrývaly buď nástěnné koberce, nebo různé typy látek. O případných obrazech by se totiž v inventáři nacházela nějaká zmínka. Zbýlý prostor musel být vyhrazen pro plechové svícný.¹⁸⁷

Z dochovaného inventáře je patrný důraz na modré ladění zámeckého interiéru. Židle navíc zdobily žluté výšivky. Okenní závěsy se skládaly z modrých a bílých kusů látky. Pohovky rozmístěné po místnosti naopak hýřily odstíny červené. Modrá, bílá, žlutá, červená – to jsou barvy, které se ve zmiňovaném inventáři neustále opakují. Není přitom bez zajímavosti, že na rodovém erbu se rovněž vyskytují právě tyto barvy.

II.1.2. Nikdy nerealizovaná podoba Španělského sálu od Carla Luraga

Již Ottavio Piccolomini uvažoval o přestavbě zmiňovaného sálu. Carlo Lurago, pražský architekt, který působil v jeho službách, totiž v letech 1652-1654 vyhotovil návrh na barokní úpravu zmiňované prostory.¹⁸⁸ Nelze ovšem s naprostou jistotou dokázat, že tyto nikdy nerealizované návrhy Carla Luraga byly určeny právě pro Španělský sál. Mezi

---

¹⁸⁴„*Portier von blauen Tuch.*“ Portiéra mohl být závěs, který mohl viset na zdi. Sloužit však mohl jako vstup do místnosti. V inventáři šesté místnosti jsou zmiňované dvě modré portiéry. SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 885-886.

¹⁸⁵Nástěnné koberce zámecký inventář velmi důsledně zmiňuje. Vedle inventáře je také k dispozici písemný seznam jednotlivých nástěnných koberců: SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 14366; Tamtéž, inv. č. 14377.

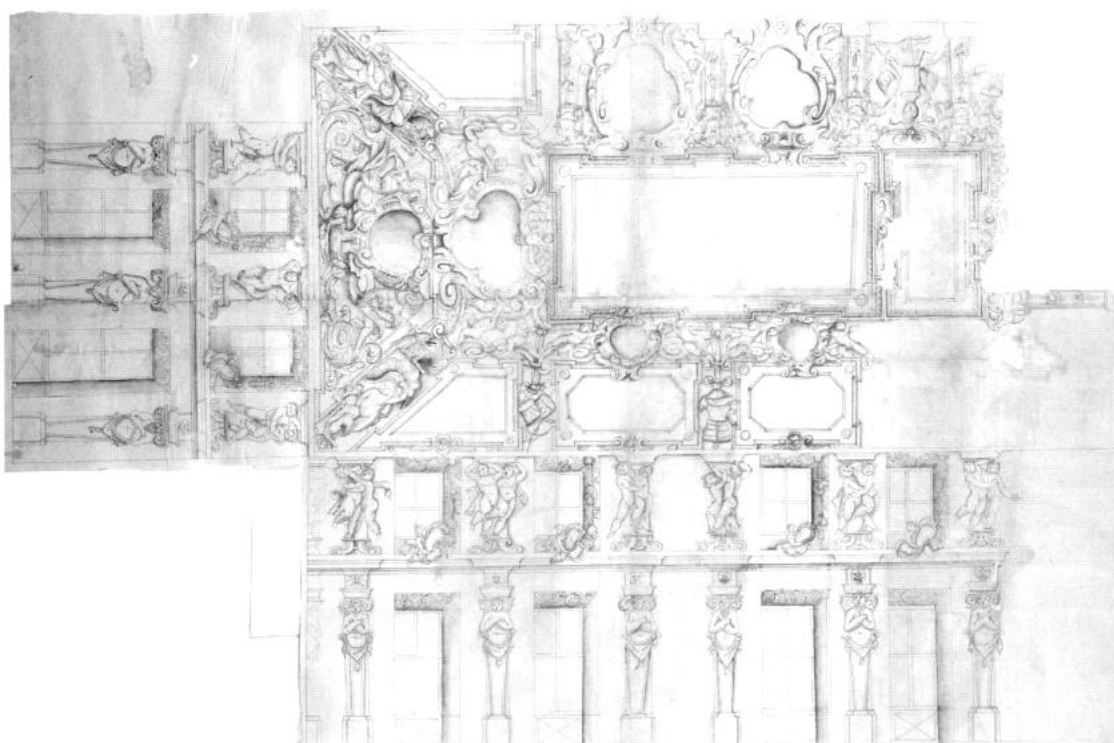
¹⁸⁶O významu erbu rodu Piccolomini více J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 206.

¹⁸⁷SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 885-886.

¹⁸⁸Zmiňované plány se dochovaly dodnes ve sbírkách vojenského generála Ferdinanda Fridricha Nikolaje (1730-1814) v zemské knihovně ve Stuttgartu. Do těchto sbírek se nejspíše dostaly od vdovy po Ottaviu Piccolominim, která přes svoji neteř Sibyllu Augustu s tímto rodem navázala kontakty. U. SEEGER, *Dekorationsentwürfe*, s. 100, 112.

jeho plány se rovněž nacházel projekt na úpravu přízemního sálu (*salla terrena*), několika menších místností a reprezentační jídelny (*Speisesaal*). Zajímavé jsou ovšem rozměry místnosti, jíž Lurago navrhl. Výměra totiž dosahuje již několikrát zmiňované plochy přibližně 10x16 m. Žádná místnost s podobnou dispozicí na zámku není. Dnešní Španělský sál je menší a původní reprezentační místnost, v inventáři označená jako *pátá místnost*, naopak větší. Je proto nutné hledat jiné umístění prostory. To by odpovídalo právě oné *šesté místnosti*, která by zahrnovala dnešní předsíň a přilehlou místnost s trémovým stropem.

2. Návrh na podobu sálu od Carla Luraga

Při pohledu na dochovaný Luragův plán¹⁸⁹ si lze povšimnout čtyř oken na delší stěně stavby, jež byla severní zdí. Tato okna musela být řešena slepými okny, která byla pro barokní architekturu typická. Za severní zdí se totiž dnes z velké části nachází schodiště. Tento slepý okenní prostor mohl být vyplněn například zrcadly, jak bývá běžné i u jiných barokních sálů nebo galerií. Došlo by tak optickému zvětšení prostory.¹⁹⁰ Podle

¹⁸⁹Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Sammlung Nicolai 7, fol. 51.

¹⁹⁰V dnešní podobě sálu tento problém řeší slepé dveře, jejichž zádveří může být využito jen jako úložný prostor, nicméně toto řešení vytváří impozantní efekt. Hosté při pohledu na šestero dveří, které v sále napočítali, získali pocit, že náhodská piccolominská rezidence byla rozlehlá. Již naopak netušili, že mohou sál opustit jen třemi východy. Další dřevěné dveře sloužily jako francouzské okno, při jejichž otevření se hostům nabídl pohled na největší zámecké nádvoří. Zbylé dvoje dveře nevedli vůbec nikam.

nikdy nerealizovaného Luragova plánu prostor mezi okny vyplňovaly mohutné hermenpilastry – imitace sloupu s figurálním zdobením. Jejich výška měla odpovídat jednomu patru, přičemž samotné postavy tak byly v nadživotní velikosti, což ještě podtrhovalo iluzi rozlehlosti sálu. Stolování mezi takovými velikány by hostům přinášelo nezapomenutelný zážitek a piccolominské sídlo by se jim vrylo do paměti. Horní část sálu, která zasahovala do druhého patra, byla zdobená bohatou štukovou výzdobou. Mezi horními okny a na stropě by se nacházely atributy, jež odkazovaly na úspěchy italského vojevůdce. Zřetelně lze poznat bitevní zbroj, která samozřejmě reflektuje jeho pestrou vojenskou kariéru. Vojenské bubny opět poukazovaly na válečnou aktivitu vlašského šlechtice.

Další výzdoba nerealizovaného sálu je již čistě spekulativní. Autor zajisté počítal také s malířskou výzdobou, aby kartuše nezůstaly prázdné. Inspirací může být například zámek v Novém Městě nad Metují, kde na základě Luragových návrhů vzniklo hned několik sálů, jež se tomuto nikdy nerealizovanému sálu nápadně podobají.¹⁹¹

II.1.3. Současná podoba sálu a jeho alegorická výzdoba

Celkovou prostorovou dispozici sálu lze rozdělit do tří pomyslných rovin. První tvoří rozměrná plátna umístěná ve spodní části místnosti. Druhá se skládá z medailonků ve výškové úrovni druhého patra. Třetí představuje velkolepou nástrovní fresku. Největší životní úspěchy na válečném poli a při diplomatických jednáních zachycují tři rozměrné olejomalby. V chronologickém sledu se jedná o dobytí Řezna v roce 1634, bitvu u Thionville roku 1639 a nakonec exekuční kongres v Norimberku v roce 1649. Všechny obrazy jsou vsazeny do bohatě zdobených rokokových rámců, kterým je přizpůsobena také štuková výzdoba. Z toho lze usuzovat, že obrazy na svém místě visely již v polovině 18. století, kdy vznikala současná štuková dekorace.¹⁹² Nicméně inventář z roku 1732 se o nich ještě nezmiňuje.

Na západní stěně je zavěšen Sandrartův obraz, jenž zachycuje Ottavia Piccolominiho s jeho pobočníkem Hansem Ranftem z Wiesenthalu.¹⁹³ Vlašský šlechtic je

---

¹⁹¹U. SEEGER, *Dekorationsentwürfe*, s. 93.

¹⁹²Více ke štukové dekoraci L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 39.

¹⁹³J. von SANDRART, *Teutsche Academie*, s. 18. K Sandrartovým obrazům se dochoval popis přímo samotného autora. Ten v roce 1675 vydal publikaci, ve které čtenáře seznámil se svým dílem a životem.

zde majestátně vymalován jako triumfátor. Jeho pobočník naopak stojí v ústraní. V pozadí je zřetelně vidět bojiště, nad kterým se vznáší dým. Bitva skončila a Ottavio Piccolomini si mohl připsat další vítězství. V pravém horním rohu poletuje dvojice andělíčků, jež se chystá nasadit šlechtici na hlavu věnce na znamení vítězství.

Je na místě se ptát, proč se Ottavio Piccolomini nechal zachytit právě po bitvě u Řezna, a ne na jiném bojišti. Odpovědí by mohlo být, že v listopadu 1633 se Bernardu Výmarskému¹⁹⁴ se švédským vojskem povedl překvapivý vojenský útok na Řezno, což přispělo k mocenskému pádu Albrechta z Valdštejna.¹⁹⁵ Naopak následujícího roku se Ottaviu Piccolominimu a jeho vojákům podařilo ztracené město dobýt zpět. Šlechtic italského původu tak dokázal, že vítězit se dalo i bez císařského generalissima. Navíc se mu podařilo získat město, které Valdštejn nedokázal ubránit. V rámci vojenské kariéry Ottavia Piccolominiho se jednalo vskutku o prestižní vítězství.

Další vojenský triumf náchodského pána představovala bitva u Thionville (někdy označovaná jako bitva u Diedenhofenu) v roce 1639. Rozměrný obraz Ottavio Piccolomini zakoupil od vlámského umělce Petera Snayerse (1592-1667) za 2 060 tolarů.¹⁹⁶ Obraz je umístěn na severní stěně Španělského sálu a nabízí pohled na bojiště. S největší pravděpodobností jde o kopii, která byla zakoupena pro nově vznikající rokokovou podobu sálu v polovině 18. století. Ottavio Piccolomini sice zajisté vlastnil originál,¹⁹⁷ po jeho smrti však byla celá série bitevních scén od Snayerse postoupena arciknížeti Leopoldu I. Vilémovi.¹⁹⁸ To by také vysvětlovalo, proč se obraz nenachází v inventáři z roku 1732. Jedná se o jeden ze série tří obrazů, jež zachycují různé fáze bitvy u Thionville. Tento výjev představuje poslední, triumfální etapu. Samotná bitva se odehrála na soutoku řek Mosely a Fenche. Císařská vojska lze snadno rozeznat, protože jednotlivé postavičky hýří červenými barvami. Francouzi jsou naopak oděni modře a nesou modré praporce. Císařským se právě podařilo překročit říčku Fenche (v pozadí) a pronásledují prchající nepřátele. Ti jsou však zaklíněni u soutoku obou řek. Část z nich

¹⁹⁴ *Ottův slovník naučný* [https://leporelo.info/bernard-vymarsky navštíveno 19. 7. 2019].

¹⁹⁵ J. JANÁČEK, *Valdštejn*, s. 448.

¹⁹⁶ O. ELSTER, *Piccolomini Studien*, s. 140. Zde je také uvedeno, že Snayers vyhotovil pro Ottavia ještě další obrazy: *La Chasse de Wrangel, die Schlachten bei Armentieres, Landcrecy, Dixmunde und Lens*.

¹⁹⁷ „Für das Gemälde der Schlacht bei Diedenhofen werden 2060 Taler bezahlt.“ TAMTÉŽ. Účty dokládající ceny jednotlivých (povětšinou však nedochovaných) obrazů jsou uloženy v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 13756-13765.

¹⁹⁸ W. KALINA, *Die Piccolominiserie*, s. 89. K uměleckým sbírkám Leopolda I. Viléma blíže Karl SCHÜTZ, *Die Sammlung Erzherzog Leopold Wilhelms*, in: Klaus BUSSMANN – Heinz SCHILLING (edd.), *1648. Krieg und Frieden in Europa II*, Münster–Osnabrück 1998, s. 181-190.

3. Rozměrná olejomalba, zachycující bitvu u Thionville v roce 1639.

se snaží dostat přes most na druhý břeh; ovšem ten je pečlivě střežen. Jiní raději plavou přes řeku. Mezi nimi také utekl velitel francouzských vojsk Isaac Manasses de Pas, markýz z Feuquieres, který nedokázal ubránit střeženou baštu Neuburg (v popředí vlevo). Nakonec byl zatčen a na následky zranění zemřel. Další bitevní šarvátka mezi císařskými a Francouzi probíhá na říčce Fenche poblíž hradební zdi (uprostřed vlevo). Poblíž se ještě zvedá dým nad vypáleným Volkringenem.

O naprosto zoufalé francouzské situaci nejlépe vypovídá skupina osob v levé spodní části obrazu. Mnoho jezdců ztratilo koně, po bojišti jsou rozesety kusy těl a vojenské zbroje. Další zoufalý výjev je zachycen v pravé dolní části. Francouzský trubač se snaží uprchnout. O záchranu ho však zoufale prosí francouzský pěšák, který se pokusil zachytit jezdcova koňského sedla. Piccolominiho svěřenci se jen se smíchem dívají na onen zběsilý úprk Francouzů.¹⁹⁹ Pro Ottavia Piccolominiho bylo toto vítězství nad vojsky francouzského krále Ludvíka XIII. klíčové. Bezpochyby šlo o jeden z vrcholů vojenské kariéry náhodského pána. Toto konstatování také dokládá skutečnost, že urozený jedinec italského původu nechal vyhotovit pamětní desku s nápisem, že za toto vítězství získal od španělského krále vévodství Amalfi. Zmiňovanou desku si nechal vsadit, jak již bylo

---

¹⁹⁹TAMTÉŽ, s. 103-105.

zmíněno výše, do zdi nad průjezdem mezi třetím a čtvrtým nádvořím náhodského zámku.²⁰⁰

Ottavio Piccolomini se však dokázal prosadit rovněž na diplomatickém poli, jak ilustruje rozměrná olejomalba umístěná na protější straně sálu. Zobrazuje mírové jednání v Norimberku v roce 1649, kterého se osobně zúčastnil také šlechtic italského původu. Na vyobrazení sedí přímo v čele stolu, kolem krku má kolanu Řádu zlatého rouna. Obraz byl namalován dle předlohy významného malíře Joachima von Sandrarta. Náhodskou kopii vyhotovil Philipp Wilhelm Oeding²⁰¹ přibližně v polovině 18. století, a to s největší pravděpodobností až po roce 1732, neboť zámecký inventář se o plátně opět vůbec nezmiňuje.

Důležitou úlohu ve výzdobě Španělského sálu hraje sedm medailonků v jeho horní části. Ty zachycují nejrůznější hodnosti a tituly, kterými se Ottavio Piccolomini mohl

4. Dvojice andělíčků vytahuje z rohu hojnosti odznaky moci Ottavia Piccolominiho. Samotný roh hojnosti symbolizuje prosperitu náhodského panství

pyšnit. Zmiňované oválné emblémy se nacházejí na jižní, západní a severní stěně, zatímco na východní stěně jsou umístěna oválná okna („volská oka“). Patrně nejdůležitější freska je umístěna hned nad obrazem Ottavia Piccolominiho po bitvě u Řezna. Nejen, že se nachází přímo nad šlechticovou postavou, ale je také ze sedmi medailonků tím prostředním. Další tři jsou

umístěny vlevo, zbývající tři vpravo. Jedná se o jediný výjev, jenž zachycuje vícero symbolů Ottaviovy moci najednou; zbývající medailonky se věnují vždy jen jedné entitě. Dvojice amorků vytahuje z rohu hojnosti,²⁰² který se na náhodském zámku objevuje několikrát, insignie Řádu zlatého rouna. Ty odkazují na věrnost urozeného jedince španělskému králi. Také odznaky Řádu svatého Štěpána z Pisy, vojenská přilba, a maršálská hůlka reflektují vojenskou kariéru náhodského pána. Tři různé heraldické

²⁰⁰Latinské znění i český překlad uvádí J. MARTÍNEK, *Náhodský zámek*, Náchod 1935, s. 21.

²⁰¹M. ŽDÁRSKÝ, *Rodová galerie*, s. 5. O originálním provedení se zmiňuje sám autor J. von SANDRART, *Teutsche Academie*, s. 19.

²⁰²„Roh Hojnosti (*cornu copiae*) je velký zvířecí roh, z něhož podle antické mytologie živila nektarem a ambrosií božská koza Amaltheia novorozeného boha Dia, kterého matka musela ukrýt před jeho otcem Kronem na ostrov Krétu. Jako obecná figura se v heraldice kreslí malebně prohnutý a spirálovitě vroubkovaný. Objevuje se ve znacích rodů (například svobodný pán von Procházka) i měst (například Charkov), kde symbolizuje prosperitu.“ Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a realie*, Praha 1999, s. 361.

koruny naopak podtrhují sociální status italského šlechtice. Nechybí ani meč, jenž je klasickým symbolem rytíře a vojevůdce.

Medailonek napravo vyobrazuje dvojici andělíčků, kteří nesou listinu s motivem náchodského zámku. Zámecká věž zachycená na fresce je v kontrastu se zámeckým palácem vyšší než dnes. To lze přisoudit buď ledabylému provedení malířem Felixem Antonínem Schefflerem, nebo zmiňovaná skutečnost potvrzuje autorství Fabiána Harovníka a Giovanniho Vanettiho.²⁰³ Zámecká věž totiž bývala o několik metrů vyšší; snížena byla až po požáru v roce 1721.²⁰⁴ Jde o rok, kdy již Fabián Harovník nežil a výzdoba od Felixe Antonína Schefflera je datována až přibližně do roku 1750.²⁰⁵ Na vrub

5. Medailonek odkazující na služby Ottavia Piccolominiho ve španělském vojsku, za které následně obdržel od Filipa IV. Řád zlatého rouna

ledabylosti by se dalo připsat také nepřesné umístění oken. Možná se Scheffler jen snažil o vytvoření starobylého dojmu, zachytil podobu zámku z doby Ottavia Piccolominiho a tím odkázal na rok 1634, kdy rod Piccolomini získal náchodské panství.

V levé rokokové kartuši na západní stěně se nachází freska zachycující znaky Řádu svatého Štěpána, papeže a mučedníka (*Sacro Militare Ordine di Santo Stefano Papa e Martire*).²⁰⁶ Dvojice andělíčků nese nákrční řádovou dekoraci a bílý plášť s výrazným červeným osmihrotým křížem. Nechybí zde ani meč podobný tomu, jenž je vyobrazen v prostředním medailonku. Zmiňovaná výzdoba odkazuje na vojenské úspěchy otce náchodského pána²⁰⁷ a na spolupráci

²⁰³K variantě, že autorem medailonků je Fabián Harovník se přiklání L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 99.

²⁰⁴Jiří SLAVÍK, *Velká věž zámku čp. 1282. Aktualizace stavebně historického průzkumu zámku*, Josefův 2013, s. 4.

²⁰⁵O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

²⁰⁶„Řád založil roku 1554 Cosimo I. Medici (1537-1574), první velkovévoda z rodu Medici, jako rytířský řád s organizací a úkoly podobnými Řádu Maltézských rytířů. Řád se také vyznamenal v bojích proti Turkům ve Středomoří a při osvobození otroků. Roku 1817 řád obnovil velkovévoda Ferdinand III. Habsburský (1790-1824 – s přestávkou) a byl rozdělen do 4 tříd (velkokříž, převor, bailli, rytíř). Podmínkou přijetí byla příslušnost ke katolické církvi a šlechtický původ. Odznakem řádu byl zlatý osmihrotý červeně smaltovaný kříž, převyšovaný korunou. Mezi jeho rameny byly zlaté lilie. Kříž byl u všech tříd nošen u krku, současně byl nošen na levé straně hrudi připínací kříž – řádový kříž se zlatými paprsky mezi rameny. Řád zanikl v roce 1860 po připojení Toskánska k Sardinskému království a o rok později ke sjednocené Itálii.“ František LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1995, s. 172-173.

²⁰⁷Otec Silvius Piccolomini se proslavil zejména v bitvě u alžírského města Bone v roce 1607. O. ELSTER, *Piccolomini Studien*, s. 10.

Piccolominiů s Medicejskými, kteří byli s řádem neodmyslitelně spjati.²⁰⁸ Jižní stěnu zdobí jen dva oválné medailonky. Pravý zachycuje opět dvojici andělíčků, tentokrát z nebes snáší kolanu s dekorací Řádu zlatého rouna. Na rozdíl od předchozí fresky se tu nenachází žádné další symboly zmiňovaného řádu. Mnohem problematičtější je interpretace levého medailonku. Amorci zde přináší korunu, jíž Zdeněk Wirth popisuje jako vévodský klobouk nebo klobouk německého říšského knížete.²⁰⁹ Lze se však domnívat, že se Wirth v popisu mýlil, protože vévodská (respektive knížecí) koruna (respektive klobouk) má podle heraldických zvyklostí vždy viditelné oblouky.²¹⁰ Koruna na fresce však nedisponuje ani oblouky, ani perlami, ani lístky. Jedná se o členku s několika hroty. Další koruna je zachycena na protější severní stěně vlevo, posázená přibližně dvaceti drobnými bílými perlami. Určit přesný počet perel je velmi obtížné, neboť ty, jež se nacházejí na vzdálenější straně koruny, splývají se světlým pozadím. Několik perel je také zakryto bližší částí koruny. Přesto se lze domnívat, že se jedná o hraběcí korunu, která se vyznačuje devíti (vcelku šestnácti) viditelnými perlami, posázenou smaragdy a rubíny²¹¹. Chybí zde však hroty, jež jsou typické pro tento typ koruny. Poslední medailonek se nachází na severní stěně v pravém horním rohu. Zdeněk Wirth tvrdil, že jde o piccolominský rodový znak.²¹² Pravděpodobněji se však jedná o znak Neapolského království.

Celkovou kompozici majestátně uzavírá nástropní freska. Její autorství však bylo po dlouhou dobu nejisté. August Sedláček považoval za autory freskové výzdoby Giovanniho Vanettiho a Fabiána Harovníka.²¹³ Druhý jmenovaný se podílel také na výzdobě novoměstského sídla skotského kondotiéra Waltera Leslieho, majitele novoměstského panství. Na rozdíl od Náchoda Fabián Harovník vytvořil v šedesátých letech 17. století v Novém Městě nad Metují velmi rozsáhlé dílo. Svou uměleckou stopu zanechal na rozměrných nástropních a nástěnných freskách prakticky po celém objektu,²¹⁴ zatímco v Náchodě se stal nejspíše jen autorem výzdoby zámecké

---

²⁰⁸Na vzájemné vztahy mezi rody Piccolomini a Medici odkazuje například korespondence SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 4203-4376.

²⁰⁹Z. WIRTH, *Soupis*, s. 84.

²¹⁰Zdeněk ZENGER, *Česká heraldika*, Praha 1978, s. 82.

²¹¹TAMTÉŽ.

²¹²Z. WIRTH, *Soupis*, s. 84.

²¹³A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, Praha 1887, s. 23.

²¹⁴K působení Fabiána Harovníka na zámku v Novém Městě nad Metují blíže Pavel PANOCH, *Renesanční a rudolfínské emblémy na zámku v Novém Městě nad Metují*, Svorník 9, 2011, s. 37-51; Vendula PROSTŘEDNÍKOVÁ, *Studie o maliřských realizacích Fabiána Václava Harovníka*, Olomouc 2017 (diplomová práce).

kaple.²¹⁵ Záhy – v roce 1948 – historik umění Oldřich Jakub Blažíček uveřejnil studii, v níž upozornil na rokokový charakter nástropní fresky.²¹⁶ Podle jeho mínění Harovník a Vanetti autory výmalby být nemohli. Autorství naopak připsal malíři Felixi Antonínu Schefflerovi. Ve své argumentaci odkázal také na podobnost s nástropní freskou na zámku v Jemništi, která vznikla přibližně ve stejné době a na rozdíl od té náchodské je signovaná, Schefflerovo autorství v Jemništi je proto nezpochybnitelné.²¹⁷

Velmi zajímavý je samotný výklad nástropní fresky. První zmínka se objevuje v nejstarším popise zámeckých interiérů od Arnolda von Weyhe-Eimkeho z roku 1897. Ten fresku interpretuje jako vstup Ottavia Piccolominiho do nebe.²¹⁸ O něco podrobnější, patrně však mylnou, interpretaci přinesl v roce 1910 Zdeněk Wirth.²¹⁹ Ve svém rozboru však nezachytil všechny postavy a předměty, ale některé prvky dokonce chybně identifikoval. Nicméně právě Wirthův rozbor se stal předlohou pro pozdější interpretace. Oldřich Jakub Blažíček pouze poznamenal, že se na fresce nacházejí postavy ctností.²²⁰ Nejhůře si v popisu fresky vedl stavebně historický průzkum náchodského zámku vedený Lubošem Lancingerem a Ladislavem Svobodou, kteří dokonce sloučili dvě postavy do jedné.²²¹ Teprve v roce 2006 byla uveřejněna studie z pera Pavla Ježka, jenž podal

---

²¹⁵Harovníkovo autorství fresek v zámecké kapli potvrzují například M. ZÁVORKOVÁ, *Fabián Václav Harovník*, s. 64; V. WACHSMANOVÁ a kol., *Náchod*, s. 10.

²¹⁶Oldřich Jakub Blažíček upřel autorství fresky Harovníkovi a Vanettimu. Současně také vyvrátil studii M. ZÁVORKOVÉ, *Fabián Václav Harovník*. Jednou z klíčových indicií bylo srovnání nástropní fresky s díly Fabiána Harovníka. Na základě komparace bylo zjištěno, že Harovník v této době neznal iluzivní malbu. Závorková sice odkázala na možný vliv Vanettiho, který mohl do nástropní fresky prvky iluzivní tvorby vnést. Celkový rámeček fresky ale poukazuje až na rokokovou úpravu. S největší pravděpodobností je autorem nástropní fresky malíř Felix Antonín Scheffler, který rovněž provedl fresku na zámku v Jemništi. O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

²¹⁷O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

²¹⁸„Das Decken-Gemälde stellt den triumphirenden Einzug des Fürsten Octavio in den Himmel vor.“ A. von WEYHE-EIMKE, *Wegweiser*, s. 21.

²¹⁹„Na klenbě centrálně řešený výjev triumfálního vstupu knížete Oktavia I. do Olympu válečné slávy: kníže je veden Chronem a Martem, před ním kráčí Perseus a letí na oblacích furie války (muž s přeraženým mečem v ruce a lukostřelec troubící na mušli), za ním nese andělek hermelínový plášť a drží Piccolominský znak v kartuši pod knížecí korunou; v oblacích vznášejí se andělé troubící na dlouhé trouby a putti nesoucí palmy a rozhazující kvítí z koše; nejvýše stojí sloupový chrám (rotunda s portikem a lucernou), z něhož září slunce slávy, před ním sedí na oblacích nebo stojí ženské postavy Jus, Architectura militaris, Charitas, Veritas, Fors, Justitia.“ Z. WIRTH (ed.), *Soupis*, s. 84.

²²⁰O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

²²¹L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 40. Zde je uvedeno, že Fors se opírá o sloup a Veritas hledí lva. Ve skutečnosti se ovšem ona domnělá Fors opírá o sloup a současně hledí (patrně) lva.

6. Detail nástropní fresky, který zachycuje alegorické postavy se svými atributy. Zleva bůh času Chronos (okřídlený stařec se srpem); Ottavio Piccolomini (šlechtic v knížecím plášti, vojenské zbroji, s maršálskou holí v ruce); bůh války Mars (urostlý muž ve zbroji). Athéna svým kopím a štítem chrání náchodského pána před nectnostmi. Ty se nacházejí vpravo dole - Nespravedlnost, skrčená Pýcha a Nestřídmost, která se opíjí vínem.

podstatně přesnější popis nástropní fresky.²²² Španělskému sálu se také částečně věnoval Vítězslav Prchal, který fresku interpretoval přesněji. Ovšem i on vycházel z představ dřívějších autorů.²²³

Centrálně umístěná nástropní freska Španělského sálu zachycuje čtrnáct dospělých postav a devět andělíčků. Nad západní stranou se klene chrám, kterým probleskují sluneční paprsky. Je zcela evidentní, že se celý výjev odehrává v nebi, protože jednotlivé postavy stojí na oblacích. Celá malba se vyznačuje průměrně zdařilým provedením.²²⁴ Ústřední postavou je neohrožený vojevůdce Ottavio Piccolomini, jenž se nachází na východní straně fresky. Je vyobrazen jako štíhlý muž středního věku, ačkoli na ostatních podobiznách je vždy zachycen jako plnoštíhlý. Přesto Felix Antonín Scheffler musel vycházet z dřívějších vyobrazení, protože ve šlechticově tváři zachytil jeho veškeré charakteristické rysy – tmavé dlouhé vlnité vlasy, delší vousy a typickou bradku. Urozený jedinec je obut do vysokých vojenských jezdeckých bot s ostruhami, což odkazuje na jeho bohatou jezdeckou kariéru. Na knížecí titul upozorňuje hermelínový plášť, který je typickým znakem tohoto stavu. V rámci sebeprezentace bylo snahou urozeného vojevůdce dbát na svůj zevnějšek. Od prostého vojáka se tak odlišoval nejrůznějšími

²²²Pavel JEŽEK, *Ottavio Piccolomini a rozluštění nástropní fresky Španělského sálu*, Revue Kročeje 1, 2006, č. 2, s. 4-11.

²²³V. PRCHAL, *Společenstvo hrdinů*, s. 271-279. Nectnosti zde považuje za fámy, které vytrubují do světa zvěst o výjimečnosti knížete a rodu. Na základě starší literatury považuje Athénu za Persea.

²²⁴„Scheffler se ani v Náchodě ani v Jemništi nejeví umělcem zvláštních kvalit a přece dovede zaujmout půvabnými detaily.“ O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

honosnými kusy látek nebo šerpami. V pravé ruce Ottavio Piccolomini drží typický klasifikující atribut vojevůdce – maršálskou hůl, jež poukazuje na vojenskou kariéru kavalíra italského původu. Stejně tak chladná zbraň zavěšená na levém boku připomíná Piccolominiho válečné nadání. Levou rukou se drží další postavy, která na sobě nese těžší vojenskou zbroj. Jedná se o boha války.

Bůh války je bezpochyby jedním z nejvýznamnějších antických bohů. Proto není náhodou, že Ottavia Piccolominiho mezi božstvo uvádí právě tento bůh. Není však snadné přesně určit, zda se jedná o jeho řeckou nebo římskou podobu.²²⁵ Staří Řekové svého boha války označovali jménem Árés, Římané naopak používali označení Mars. Zatímco Árés nebyl oblíben ani mezi lidmi, ani mezi bohy, Mars se těšil velké oblibě. Bylo by pravděpodobnější, že Felix Antonín Scheffler vyobrazil Ottavia Piccolominiho s populárnějším Martem, ostatně v novověkém umění býval upřednostňován právě Mars před neoblíbeným Áreem.²²⁶ Ovšem pokud se jedná o alegoricky zachycený Olymp, je příhodnější očekávat společnost řeckých bohů a bohyň. Ještě rozporuplnější postavou je druhý šlechticův průvodce. Jedná se o okřídleného starce, který v levé ruce třímá srp. Právě na základě tohoto atributu by bylo možné se oprávněně domnívat, že se jde o boha Krona.²²⁷ Ten se vyznačoval lstivostí, což byla vlastnost, jíž lze Ottaviu Piccolominimu také bez rozpaků připsat. Přesto je pravděpodobnější, že nejde o boha Krona, nýbrž o boha času Chrona, se kterým býval Kronos v novověku často zaměňován.²²⁸ Navíc bůh času býval často v umění zachycován právě jako okřídlený stařec, jehož atributem však bývala kosa. Neméně zajímavá je také třetí postava, jež se nachází v těsné blízkosti Ottavia Piccolominiho. Jedná se o malého amorka, který jednou rukou přidržuje hermelínový plášť, v druhé ruce nese knížecí klobouk. Současně se opírá o piccolominský erb. Autor fresky knížecí klobouk umístil přímo nad samotný erb, tedy tam, kde bývá právě podle heraldických pravidel umístována knížecí koruna. Poslední postavou z nejbližšího okruhu Ottavia Piccolominiho je Pallas Athéna, bohyně vítězně vedené války. Náchodského pána tak obklopuje zejména válečné božstvo, čímž došlo ke zdůraznění vojenské kariéry vlašského šlechtice. Je zvláštní, že i natolik známá bohyně byla v

---

²²⁵Více o základních vlastnostech a rysech boha války Vojtěch ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha 1996, s. 55-57, 259, 260.

²²⁶P. JEŽEK, *Ottavio Piccolomini*, s. 7.

²²⁷Jako Kronos je tento okřídlený stařec uváděn také v Ježkově studii. TAMTÉŽ, s. 6.

²²⁸V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové*, s. 237.

7. Detail nástropní fresky, který zachycuje ctnosti s jejich atributy. Zleva Střídmost (džbán, udidlo); Moudrost (zrcadlo, had); Síla (sloup, lev); Spravedlnost (meč, váhy).

dřívějších studiích zaměňována s Perseem!²²⁹ Přitom v rukou drží své zcela typické atributy – kopí a štít s hlavou Medusy, u nohou postavy sedí sova moudrosti. Velmi nápadné jsou také ženské rysy této postavy. Zmiňovaná bohyně chrání Ottavia Piccolominiho před skupinkou nectností.

Postavy nectností se nacházejí na tmavě zbarvených obláčkách. Před Pallas Athénou je umístěna první z nich – Nespravedlnost. Felix Antonín Scheffler ji zachytil se stejnými, avšak poničenými atributy jako Spravedlnost.²³⁰ Přeražený meč třímá v ruce a poničené váhy zašlapává levou nohou. Následuje skrčená Pýcha, která se vzhlíží v zrcadle. O něco výše se nachází obtlouklá postava, držící v jedné ruce džbán a v druhé nádobu, z níž pije. Ač byla tato postava interpretována jako lukostřelec troubící na mušli,²³¹ je evidentní, že se jedná o boha vína Bakcha, jenž zde reprezentuje Nestřídmost. Zbývá ještě poslední nectnost, Slabost, která se již na fresce neudrží a padá z celé kompozice.

Ideálům urozeného velmože však více odpovídaly vlastnosti ctností, jejichž motiv se rovněž do kompozice díla promítl. Těm je věnovaná jižní část fresky. Tyto postavy se

²²⁹M. ZÁVORKOVÁ, *Fabián Václav Harovník*, s. 64; L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 40; J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 233.

²³⁰I tato postava se dočkala mylné interpretace. Byla totiž zaměňována s furií války. Více Zdeněk Wirth: „...na oblacích furie války (muž s přeraženým mečem v ruce a lukostřelec troubící na mušli).“ Z. WIRTH (ed.), *Soupis*, s. 84. Je zajímavé, že tato figura, která zcela jasně vykazuje ženské rysy, je popsána jako muž divošského vzhledu s přeraženým mečem. Více L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 40; Jiří Kubeš uvedl: „Piccolominiho vedou bohové času Chronos a války Mars, před nimi kráčí bájný hrdina Perseus, prchá celý houf poražených nepřátel a na oblacích letí furie války.“ J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 233.

²³¹L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 40. Lukostřelec to ale rozhodně být nemůže. U lukostřelce lze očekávat nejen urostlou a statnou postavu, ale zejména luk. Ten se v blízkosti této postavy skutečně nachází. Ovšem při bližším pohledu je patrné, že ho drží okřídlený amorek. Z fresky lze jen stěží vyčíst, jestli Bakchos třímá v ruce mušli nebo malý pohárek. Nicméně může pít jak z mušle, tak z pohárku.

8. Detail nástropní fresky, který vlevo zachycuje Umění diplomatické. Architectura militaris sedí na lafetě děla obklopená zbraněmi.

opět vznášejí na světlých obláčcích. První v pořadí je Spravedlnost, která drží své typické atributy, meč a váhy. Po její pravé ruce se nachází další alegorická postava, Síla, a to opět se svými klasickými symboly – lvem a sloupem. Hlavu, zachycenou z profilu, chrání vojenská přilba. Na vyobrazeních, kde se nachází Spravedlnost, bývá většinou v její blízkosti Moudrost. Ta je zde zachycena vedle Síly. Moudrost je namalována se zrcadlem, které ovíjí had. Oblečena je do pestrobarevného šatu. Poslední ctností je klečící Střídmost. V jedné ruce drží džbán, ve druhé uzdu.

Západní část nástropní fresky snad nejlépe charakterizuje Piccolominiho vlastnosti. Nejprve se zde nachází personifikovaná Architectura militaris.²³² Je patrné, že sedí na vojenském dělu a v podpaží drží plán pevnosti. Nechybí zde ani mušketa, přilba a kopí. Druhou postavou sedící blíže u chrámu je Umění diplomatické. Zbraně leží u nohou. V těsné blízkosti se nacházejí zapečetěné dopisy. Dominantu celého výjevu bezpochyby tvoří chrám, kterým probleskují sluneční paprsky. Samotné provedení chrámu je uměleckými historiky považováno za ne příliš povedené.²³³

Dalším uměleckým prvkem, jenž reflektuje životní osudy Ottavia Piccolominiho je štuková dekorace sálu. Ta kromě pilastrů, zdobených okenních špalet, rocaillových ornamentů a nejrůznějších festonů vyobrazuje válečnou zbroj a vojenské trofeje, které odkazují na dobyté vítězství a ukořistěný majetek.²³⁴ Vzhledem k tomu, že štuky přesně

²³²Na tuto postavu upozorňuje Z. WIRTH, *Soupis*, s. 84. Nicméně je uvedena jen ve výčtu postav, ale již neprozradil, o kterou konkrétní postavu se jedná. Ježek ve svém ikonografickém rozboru fresky tvrdí, že se jedná o personifikaci Umění válečného. P. JEŽEK, *Ottavio Piccolomini*, s. 10.

²³³O. J. BLAŽÍČEK, *F. V. Harovník*, s. 86.

²³⁴„Trofeje – u starých Řeků a Římanů původně pomník postavený na místě vítězství. V heraldice pak nešvar hromadit válečné předměty (děla, hmoždíře, hromady kulí, bubny, trubky, prapory a jiné

kopírují rámy jednotlivých obrazů, lze se oprávněně domnívat, že štuková dekorace tvoří s malířskou výzdobou jednotnou kompozici, jež musela vzniknout v polovině 18. století.

Celková kompozice sálu a její programová výzdoba tvoří rozsáhlý odkaz na osobnost a vlastnosti Ottavia Piccolominiho. Zámecký host zde v 17. století viděl prostornou síň s baldachýnem, pod kterým ho mohl vítat samotný náchodský pán. Nejen baldachýn, ale i rodové erby a dekorace sálu dávaly dostatečně najevo, kdo byl šlechticem. Návštěvníci v první polovině 18. století, stejně jako dnes, viděli jinou scénérii. Upravený sál jim nabídl životní příběh dávno zesnulého majitele panství. Na rozměrných plátcích mohli spatřit jeho vojenské i diplomatické úspěchy. Při pohledu do vyšších sfér pohlíželi na alegoricky ztvárněné vojenské a stavovské tituly Ottavia Piccolominiho v jednotlivých medailoncích. Pokud se podívali přímo nad sebe, uviděli olympské bohy. Mezi nimi si pyšně vykračoval ten, kterého si náchodští Piccolominiové vážili nejvíce, jejich předek kníže Ottavio Piccolomini, vévoda z Amalfi.

Sami Piccolominiové se dlouho z nové výzdoby sálu netěšili. Druhá polovina 18. století se totiž nesla v duchu majetkových sporů, nezájmu o náchodské panství a častého pobytu majitelů na Apeninském poloostrově.²³⁵ Kulturní vyžití na zámku tak pozvolna upadalo. Po soudních sporech se nakonec novým majitelem stal Petr Biron, jenž rezidenci vdechl nový život.²³⁶ Ne náhodou si náchodský důchodní Jan Müller do svého deníku poznamenal: „*Bály byly skvělé, tančilo se ve velkém sále, kde také stála obvyklá vévodova tabule. [...] Večeře se podávala ve Španělském sále, uprostřed něhož stála tabule prostřená zlatým servisem, na dvou postranních tabulích pak stříbrným. Při každé příležitosti se ještě podávalo občerstvení v malé místnosti vedle Španělského sálu.*“²³⁷ Kulturně činný byl rovněž rod Schaumburg-Lippe, který vlastnil zámek až do roku 1945.²³⁸

---

zbraně) jako honosné kusy ve znacích úspěšných vojevůdců. Užívání trofejí se rozšířilo zejména v 17. a v 18. století, kdy byly kladeny nejen pod štít, ale někdy i po jeho stranách. Trofeje se vyskytují i na architekturách na znamení dobytého vítězství a ukořistěného majetku.“ M. BUBEN, Encyklopedie heraldiky, s. 423.

²³⁵J. M. LUDVÍK, *Památky*, s. 295-297.

²³⁶V. WACHSMANOVÁ a kol., *Náchod*, s. 2.

²³⁷Věra VLČKOVÁ (ed.), *Jan Müller, Paměťhodnosti panství Náchod a osudy úředníků spravujících toto panství v posledních 5 desetiletích*, Liberec 2007, s. 21.

²³⁸V. WACHSMANOVÁ a kol., *Náchod*, s. 2-4.

II.2. Zámecká kaple

Vlastní reprezentace šlechtice se však neprojevovala pouze ve výzdobě světských sálů, ale také dekorací sakrálních prostor.²³⁹ Tento aspekt je zcela zřejmý rovněž u kaple Nanebevzetí Panny Marie, kterou nechal Ottavio Piccolomini vystavět v padesátých letech 17. století, v době, jež je spjata se vzrůstající oblibou kultu Panny Marie. Sám šlechtic italského původu podporoval také řád Servitů neboli Řád služebníků Mariiných.²⁴⁰

Zámecká kaple tvořila v očích raně novověkého velmože nedílnou součást jeho rezidence. V kontrastu s jinými prostory bývala nákladně vyzdobená. Její vstupní portál dodnes působí velkolepě a triumfálně. Světské motivy se prolínají s náboženskými tématy a samotný prostor kaple prostupuje dvěma patry. Výjimečnost kaple je zřejmá rovněž z pohledu do zámeckého inventáře z roku 1732. Ten sice začíná krátkým představením rodu Piccolomini, hned poté však následuje popis oné zámecké kaple, jež je dokonce věnován jeden samostatný oddíl. Ostatně bývalo pravidlem, že zámecké inventáře začínaly popisem modliteben, což jen podtrhuje význam kaple v očích raně novověkého velmože.²⁴¹ Následuje výčet předmětů, které se nacházely v sakristii a panské oratoři. Dále se inventář zabývá seznamem předmětů v malé zámecké kapli, jejíž vybava byla mnohem skromnější.²⁴²

Ottavio Piccolomini si výstavbou kaple zajistil také jistou *liturgickou paměť*.²⁴³ Na zakladatele stavby totiž odkazuje nejen vnitřní výzdoba, ale pravděpodobně se právě v této kapli konaly mše, při nichž se vzpomínalo na urozeného jedince italského původu. Přímluvy věřících a opakování jeho jména tak neustále připomínaly a možná i idealizovaly postavu Piccolominiho. Založení kaple sloužilo také ke zvýšení sociálního

---

²³⁹Více například R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 68-69; J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 282-299.

²⁴⁰Bližší A. BECUCCI, *A Church and Castle*, s. 201-232.

²⁴¹J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce sídel*, s. 293.

²⁴²V inventáři však chybí podrobnější informace o umístění malé kaple v zámeckém areálu. Při popisu Španělského sálu (šesté místnosti) je však uvedeno, že se nacházel vedle malé kaple. Lze se domnívat, že se tento malý svatostánek nacházel v prvním patře a tvořil nedílnou součást hlavních reprezentačních prostor. Kaple se přibližně v místech dnešního Španělského sálu nacházela také podle J. MARTÍNKY, *Náchodský zámek*, s. 15-16. Na základě inventáře z roku 1732 však není možné malou kapli přesně lokalizovat. Ve zmiňované písemnosti následuje bezprostředně po výčtu liturgických předmětů v malé kapli soupis hudebních nástrojů. Z inventáře však jednoznačně nevyplývá, zda se tyto hudební nástroje nacházely přímo v malé kapli, či s kaplí vůbec nesouvisely. Pokud by hudební nástroje byly skutečně uloženy v malé kapli, pak by se tato prostora mohla ztotožnit s hudební kruchtou ve velké zámecké kapli. Podle J. Kubeše tyto hudební nástroje do malé kaple patřily a tvořily její nedílnou součást. J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 299

²⁴³K tomu R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*, s. 68-69.

statutu raně novověkého člověka a považovalo se za velmi prestižní událost.²⁴⁴ Šlechtic si navíc mohl dovolit navštěvovat mše přímo na svém sídle a nemusel rezidenci vůbec opouštět.²⁴⁵ Kaple proto byla vnímána jako určitý znak urozenosti, jenž odlišoval poddaného od vrchnosti. Bylo totiž nutné disponovat potřebnými financemi a udržovat kontakty s umělci, kteří by mohli realizovat výzdobu interiéru. Takové možnosti většinou poddaný neměl.²⁴⁶

Založení kaple lze však vnímat také jako gesto, jímž se Ottavio Piccolomini snažil upevnit katolickou víru v Náchodě,²⁴⁷ neboť obliba kultu Panny Marie souvisela s protireformačními tendencemi. „*Kult bohorodičky byl jednou z hlavních složek programově pěstované habsburské zbožnosti tohoto období.*“²⁴⁸ Náchod se hlásil k protestantské víře. Konfesní situace na Náchodsku však byla v polovině 17. století velmi nepřehledná. Patent z roku 1621 z města vypověděl všechny bratrské a kalvínské kněze.²⁴⁹ Pozice luteránských a dalších nekatolických duchovních byly také vzhledem k rekatolizaci velmi vážně ohrožené. Nakonec v roce 1624 město opustil i poslední luteránský kazatel. Roku 1628 přijela do města rekatolizační komise, která stanovila přesný termín nuceného přestupu jeho obyvatel na katolickou víru.²⁵⁰ Jednání se však neobešlo bez konfliktů. Náchodský zámek byl po tři dny obklíčen ozbrojeným davem, jenž doprovázel nespokojené rychtáře okolních obcí.²⁵¹ Nový majitel náchodského panství, Ottavio Piccolomini, se chystal rekatolizační snahy dokončit. Nejprve povolal vlašského duchovního Antonia Liscutiniho, který však neuměl česky ani německy a vnesl do náboženské situace ještě větší zmatek.²⁵² Nakonec povolal na své panství jezuity, jimž dal k dispozici vojsko. Mnozí nekatolicky orientovaní obyvatelé Náchoda uprchli do Slezska, ostatní se podrobili.²⁵³ Piccolomini však v upevňování katolicismu pokračoval.

---

²⁴⁴TAMTÉŽ; J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 282.

²⁴⁵J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 282.

²⁴⁶O finančních poměrech měšťanů například J. K. HRAŠE, *Dějiny Náchoda I*, s. 49-51.

²⁴⁷K upevnění katolického vlivu vznikaly na konci třicetileté války mnohé další zámecké kaple. Například lobkovická kaple v Roudnici nad Labem, schwarzenberská kaple v Třeboni, kaple v Novém Městě nad Metují, Lemberku, Doudleběch nad Orlicí. J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 288.

²⁴⁸TAMTÉŽ, s. 291. Ke katolické zbožnosti také Anna CORETH, *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Praha 2013.

²⁴⁹L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 91.

²⁵⁰Termín nucené konverze byl stanoven již na nadcházející Velikonoce roku 1628. Náchodští se snažili termín oddálit alespoň do Letnic. Díky přímluvě Adama Erdmana Trčky z Lípy bylo nakonec jejich přání vyslyšeno. L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 91.

²⁵¹TAMTÉŽ.

²⁵²František MACHÁT, *Náboženské poměry na Náchodsku v letech 1620-1660*, Náchod 1903, s. 17.

²⁵³L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (edd.), *Náchod*, s. 91.

O tom svědčí také výstavba nové zámecké kaple, kterou náhodský pán nechal vystavět na dnešním třetím nádvoří. V 17. století však býval přístup na zámek ze severní strany.²⁵⁴ Příchozí nejprve prošel bohatě zdobeným průjezdem s kamennou deskou s latinským nápisem, jenž mu stručně představil kariéru zámeckého pána. Text kladl důraz na největší triumfy Ottavia Piccolominiho na vojenském poli. Nechyběl zde ani odkaz na starobylost rodu.²⁵⁵ Reliéfy zbraní poukazovaly na válečné úspěchy, plastiky zemědělského nářadí odkazovaly na jeho hospodaření na panství v dobách míru. Potom se návštěvníkovi otevřel pohled na rozlehlé nádvoří, na němž spatřil zdobený portál do zámecké kaple s kartuší. Ta opět odkazovala na šlechtice italského původu.

V kartuši je zachycena zkratka, která se zejména na sakrálních stavbách hojně objevovala. Jedná se o čtveřici písmen D. O. M. S., což by odpovídalo iniciálám latinského *Deo Optimo Maximo Sacrum* (zasvěceno [míněně chrám, kaple] nejlepšímu a největšímu Bohu).²⁵⁶ Pod touto čtveřicí písmen se nachází další řádek, na němž lze zřetelně přečíst DEIPARAE IN CAELOS ASSVMPTAE (*Bohorodičce vzaté na nebesa*). Následuje nápis, který zachycuje jméno a predikát donátora stavby a zámeckého pána: OCT. (= Octavius) PICCOL. (= Piccolomini) DE ARAG. (de Aragona – z Aragony). Poté je uvedeno několik iniciál v tomto pořadí: D. G. S. R. I. P. P. (= Dei Gratia Sacri Romani Imperii Potentissimus Princeps). To lze přeložit jako „*Ottavio Piccolomini, z boží milosti nejmocnější kníže Svaté římské říše*.“ Nechybí zde letopočet, jenž je uveden na posledním řádku: A. CIO. IOC. LIV. (= 1654).²⁵⁷ Nápis v kartuši prozradily nejen to, komu byla kaple zasvěcena, ale rovněž kdo a kdy výstavbu inicioval. Nad kartuší se nachází segmentová římsa, které dominuje trojice sošek. Dva andělé pohlížejí na plastiku Panny Marie. Ta, oblečená do šatu s bohatou drapérií, stojí na půlměsíci a drakovi, ruce má sepnuté nalevo od hlavy, nad hlavou je umístěna velká kovová svatozář. Jedná se o umělecké zachycení Assumpty,²⁵⁸ i když drak a hvězdy okolo hlavy jsou typičtější spíše

---

²⁵⁴Přístup z jižní strany byl vystavěn až za doby Petra Birona na konci 18. století. Z. WIRTH (ed.), *Soupis*, s. 62. V severní části zámeckého areálu se dodnes dochovalo několik reprezentativních vstupních bran, které dokládají, že hlavní přístupová cesta vedla právě od severu.

²⁵⁵Celé znění oslavného textu je uvedeno například v J. MARTÍNEK, *Náhodský zámek*, s. 21.

²⁵⁶Archivář Weyhe-Eimke se přiklonil k interpretaci *Dominae Orbis Mariae Sanctae*. A. WEYHE-EIMKE, *Wegweiser*, s. 32. Náhodský historik Jan Karel Hraše zkratku přeložil jako „*Paní Všemohíra svatě Marii*.“ J. K. HRAŠE, *Průvodce Náhodem*, s. 17.

²⁵⁷Zápis letopočtu je uveden starším způsobem.

²⁵⁸Ikonograficky bývá Assumpta zachycena jako panna se svatozáří, stojící na oblacích. Často v doprovodu andělů.

pro Immaculatu.²⁵⁹ Drak, kterého zašlapává, alegoricky symbolizuje d'ábla. Půlměsíc poukazuje na nebesa.²⁶⁰

Vstupní prostor rovněž zaujme svými detaily. Stranou pozornosti nelze nechat ani dvě heraldické lilie, jež se objevují v horní části portálu.²⁶¹ Ty by mohly odkazovat nejen na Florencii, v níž se Ottavio Piccolomini s největší pravděpodobností narodil,²⁶² ale také poukazovat na duchovní čistotu náchodského pána a jeho šlechtické ctnosti.²⁶³ Lilie se stala rovněž mariánskou květinou, tudíž její umístění na vstupním portále není jistě náhodné.²⁶⁴ Na rod Piccolomini odkazuje rovněž výzdoba spodní části portálu. Tam se nacházejí dva půlměsíce, jeden nalevo, druhý napravo. Je to právě pět půlměsíců, které se staly symbolem rodu. Počet půlměsíců by měl odkazovat, jak již bylo zmíněno výše, na pátou křížovou výpravu.²⁶⁵ Samotné dveře lze považovat za jedny z nejstarších na zámku. Jedná se o raně barokní dřevěné dveře, jež jsou zdobené bohatým kovaním. Upoutat mohou také svojí řezbou, která však nezachycuje žádné figurální náměty.

Po vstupu do kaple se věřícímu otevřel pohled do jedné obdélné lodi, jíž dominoval v severní části mělký oltářní výklenek. Na jižní straně se nacházela malá sakristie, nad níž byla situována hudební kruchta. V nejvyšším patře se pak na jižní straně nacházela panská oratoř. Do východní stěny byl zasazen mohutný vstupní portál.²⁶⁶ Samotná prostorová dispozice měla sama o sobě důležitou symbolickou úlohu.²⁶⁷ V obecné rovině význam jednotlivých stavebních prvků v kostelích a kaplích vyložil v polovině 17. století katolík Jindřich Ondřej Hoffmann v *Zrcadle Náboženství*.²⁶⁸ Vstupní portál symbolicky

---

²⁵⁹Immaculata bývá vyobrazována jako panna, stojící na draku či hadovi.

²⁶⁰Více Hynek RULÍŠEK, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005; Jan ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

²⁶¹S heraldickou lilií je možné se setkat mimo jiné také ve Španělském sále, kde jsou lilie vyobrazeny na vnitřní straně krbů. Lilie se nachází také v rozšířeném piccolominském erbů.

²⁶²Literatura odkazuje střídavě na Florencii, Pisu nebo Sienu. Nejednota panuje také u data narození Ottavia Piccolominiho, které se zejména ve starších encyklopediích vzájemně liší. O lilii více Milan Buben: „*Král Ludvík XI. (1461-1483) udělil lilii do znaku Pietru de Medici od něhož pak přešla i do znaku města Florencie.*“ M. BUBEN, *Encyklopedie heraldiky*, s. 239-240.

²⁶³„[Lilie] našla své místo i ve středověké symbolice jako emblém nevinnosti, tělesné čistoty (panenství a panictví), čistoty duchovní a také jako květina mariánská. [...] Střední listek má symbolizovat Víru a postranní pak Moudrost a Rytířství.“ TAMTÉŽ.

²⁶⁴TAMTÉŽ.

²⁶⁵J. ŽUPANIČ a kol., *Encyklopedie*, s. 206.

²⁶⁶Více se prostorové dispozici věnuje L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 58-64; Z. WIRTH, *Soupis*, s. 102-112.

²⁶⁷O významu prostoru při liturgických obřadech Tomáš ČERNOUŠEK, *Liturgický prostor*, Olomouc 1995.

²⁶⁸J. O. HOFFMANN, *Zrcadlo Náboženství*.

odkazoval na bránu věčného života,²⁶⁹ okna zase na pohled do nebe.²⁷⁰ Oltář symbolizoval srdce kostela, kněz reprezentoval duši chrámu, ústa byla zastoupena kazatelnou, oči planoucími svícemi. Dveře katolík vnímal jako uši, protože tudy vcházelo do kostela či kaple boží slovo. Celý svatostánek člověk chápal jako boží tělo, jako zrcadlo nebeské slávy a věčného chrámu jeruzalémského.²⁷¹ Na základě doby vydání Hoffmannova spisu i jeho katolického vyznání se lze domnívat, že také náhodská zámecká kaple vzbuzovala v očích raně novověkého věřícího podobné konotace.

Z uvedeného, i když jen krátkého příkladu je patrné, že většina předmětů a dekoračních prvků v kapli hrála významnou symbolickou úlohu. Alegorické náměty, které umělci zachytili, rozhodně nelze považovat za náhodné. Samozřejmě se nabízí otázka, do jaké míry byl běžný věřící schopen interpretovat jednotlivé znaky. Pro většinu z nich měla uvedená symbolika patrně jen ilustrativní charakter, jenž napomáhal k lepšímu pochopení biblických příběhů. O významu jednotlivých prvků však jistě slýchávali během kázání nebo při katechetickém vyučování. Existence výkladové literatury však naznačuje, že její tvůrci považovali tuto otázku za velmi důležitou a snažili se konkrétní symboliku neustále přibližovat široké veřejnosti.²⁷²

Významnou symbolickou úlohu sehrála nejen prostorová dispozice, ale rovněž fresková výzdoba. Ta pochopitelně neunikla pozornosti mnoha historiků v čele s Augustem Sedláčkem. Ten se ovšem nevěnoval interpretaci jednotlivých výjevů. Zmínil pouze autory, kteří se na výmalbě fresek podíleli.²⁷³ Také archivář Arnold von Weyhe-Eimke poskytl pouhý výčet umělců. Alespoň však upozornil na piccolominský a sasko-

---

²⁶⁹ „Dveře veliké znamenají, že pán Bůh wssechněm Dwěře welké k životu, a k Milosti swé otwírá. Ale ne wssychni spasení býwají: nebo mnoho jest Powolaných, ale málo Wywolených.“ TAMTÉŽ, s. 155-156.

²⁷⁰ „Co Okna do Kostela? Znamenají Okna do Nebe; jako skrze Okna Swětlo, Slunce y Nebe widíme: tak zde nebeské Wěcy jako w Zrcadle zdaleka spatřujeme.“ TAMTÉŽ.

²⁷¹ „Co nám kostel reprezentuje a vzkazuje? Jedno: Kostel jest (?) figura kostela, a chrámu duchovního, jenž jest tělo naše, které máme neposkvrněné chovati. (1. Cor: 4.) Prosým vás pro milosrdenství Boží, abyste vydávali těla vaše w oběť Bohu živou, a libeznou. A (1. Cor: 3.) patrně swědčí: zdaliž nevíte, že chrámové ducha Božího jste, a Duch Boží přebývá w Wás, protož nechtějte jey zanečistiowati. Sám Krystus se potwrdil, řkouc [...]: Dnes musým w domu twém zůstati. [...] Dnes se stalo spassení domu tomuto. Kdež nemini Stawený než chrám těla jeho w němž [...] zůstával. [...] A sám Krystus pán swé tělo jmenuje chrámem. [...] V člověku tělo jest kostel, srdce pak oltář, na němž panu Bohu čistotné oběti obětowáváme. Na tom oltáři wždycky má hořeti oheň lásky k Bohu jako za Starého zákona. Duše jest kněz, hlawa věž, [...], ústa kazatelnice, oči jsou swíce, ušy dvěře kostela, kudy slovo Boží wchází. [...] Druhé: Kostel jest figura a zrcadlo nebeské sláwy a věčného chrámu Jeruzalémského.“ TAMTÉŽ, s. 190-194.

²⁷² Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013, s. 152.

²⁷³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 23.

9. Do výzdoby kaple se promítla rovněž sňatková symbolika. K výstavbě kaple došlo tři roky po svatbě Ottavia Piccolominiho s jeho druhou manželkou Marií Sasko-Lauenburskou. Piccolominský erb vlevo zdobí také kolana Řádu zlatého rouna, která poukazuje na členství náchodského pána v tomto prestižním řádu.

lauenburský erb, jenž je umístěn v oltární části.²⁷⁴ Stejně tak Gustav Pazaurek vyjmenoval jednotlivé autory. Současně uvedl, že se fresková výzdoba věnuje různým biblickým výjevům a mariánským legendám.²⁷⁵ Výslovně zmínil, že se v oltární části nachází motiv korunovace Panny Marie (*Krönung Mariae*).²⁷⁶ Naopak inženýr Josef Martínek ve své vlastivědné příručce z roku 1935 jen zopakoval teze starších autorů.²⁷⁷ Turistický průvodce městem Náchodem od Miloslava Nesládky a kolektivu se zmínil o korunovaci Panny Marie a vyobrazení Ducha Svatého.²⁷⁸ Také další publikace nepřinesly žádné nové poznatky k interpretaci fresek.²⁷⁹

Jak bylo uvedeno výše, popis se většinou omezil jen na seznam autorů výzdoby. Pouze dvě práce přesahují rámec zmiňovaných studií. Jedná se o důkladný popis, který provedl v roce 1910 Zdeněk Wirth.²⁸⁰ V podobném duchu se nese také návrh

²⁷⁴Z. WIRTH, *Soupis*, s. 108.

²⁷⁵G. PAZAUREK, *Schloss Nachod*, s. 6.

²⁷⁶TAMTÉŽ.

²⁷⁷J. MARTÍNEK, *Náchodský zámek*, s.20.

²⁷⁸M. NESLÁDEK a kol., *Turistický průvodce*, s. 19.

²⁷⁹V. WACHSMANOVÁ a kol., *Náchod*, s. 10; E. BOUZA, *Zámek Náchod*, s. 9.

²⁸⁰„Na klenbě uprostřed Madonna v nebi, obklopená věncem andělů a ozářená paprsky slunce, po stranách andělů hroučící na harfu a violu; ve velkých kartuších: rodiče uvádějí P. Marii před velekněze a Narození P. Marie; v malých: sv. Cecilie hrající na varhany a anděl s citerou; v cviklech svatí otcové. Na pilastrech: hořící keř, marnotratný syn, Judita a Dalila. Nad vchodem ke kruchtě: sv.

průvodcovského textu k zámecké kapli od Marie Vakulové z roku 2003.²⁸¹ Freskám se také podrobněji věnuje stavebně-historický průzkum od Luboše Lancingera a Ladislava Svobody.²⁸² Tento průzkum zašel dokonce do větších detailů. Zatímco Wirth pouze vyjmenoval jednotlivé výjevy na pilastrech, Lancinger a Svoboda již jednotlivé motivy přiřadili k daným freskám. S jejich interpretací některých fresek ovšem nelze souhlasit. Přes všechny výhrady se však v podání obou autorů jedná o prozatím nejucelenější popis a interpretaci jednotlivých fresek, byť s mnohými nepřesnostmi.

Jednotlivé fresky zachycují životní příběh Madony. Ten začíná narozením Panny Marie. Rodiče Jáchym a Anna nadšeně hledí na právě narozenou Marii, kterou čeká první koupel. Tento výjev je zachycen v západní nástrovní kartuši. Následuje uvedení Bohorodičky do chrámu, kde ji vítá svatý Zachariáš. Obvykle stoupá po patnácti schodech, aniž by se ohlédla po svých rodičích. V náhodském provedení z prostorových důvodů vystupuje jen po třech stupních. Podle legend se Panna Marie v chrámu oddávala čtení Písma svatého a rozjímání o Bohu. Vyrůstala zde do svých 14 let a s ostatními společnicemi spřádala látku na chrámovou oponu.²⁸³ Zásadním okamžikem života Panny Marie se stalo narození Ježíše Krista. S tím souvisí hned dva výjevy. Josefův sen a samotné narození Ježíše. Josefův sen je zachycen na stěně pod panskou oratoří. Na fresce se nacházejí tři postavy – archanděl Gabriel zvěstující zprávu o Mariině početí, spící Josef, který má podepřenou hlavu, a nakonec také Panna Marie, jež celé scéně přihlíží. Narození Ježíše se nachází přímo nad vstupními dveřmi.

Josefu zvěstuje anděl narození Ježíšovo. Na vnitřní straně oblouku ke kruchtě obrácení Šavlovo. V kartuších v okenních špaletách andílci. V rámu podokenním ve vých. stěně: Narození P. Ježíše. Nad oltářem dvě hlavy líbajících se andílků.“ Z. WIRTH, *Soupis*, s. 107.

²⁸¹Jedná se o stručný strojopis z roku 2003, který měl sloužit jako doplněk k textu pro průvodce na Státním zámku v Náchodě. Věnuje se také freskové výzdobě. Stručně je zde popsána většina fresek, ovšem pilastrové výjevy nechává stranou pozornosti. Marie VAKULOVÁ, *Zámecká kaple Nanebevzetí Panny Marie. Prozatímní doplněk k průvodcovskému textu v rámci přechodného zpřístupnění kaple veřejnosti*, Náchod 2003, s: 1-2.

²⁸²L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 58-63.

²⁸³J. ROYT, *Slovník*, s. 190.

10. Detail fresky zachycující smrt Panny Marie.

Další tématický výjev zachycuje rozměrná freska na západní stěně. Ve starší literatuře se o ní nenacházejí žádné zmínky, což je pochopitelné, protože Bathildis Schaumburg-Lippe²⁸⁴ nechala krátce po skončení prusko-rakouské války roku 1866 umístit na místo fresky pamětní tabuli se jmény padlých důstojníků. Patrně při této příležitosti (nebo již dříve) byla freska zakryta omítkou.²⁸⁵ Není pochyb o tom, že se jedná o výjev, jenž zachycuje Úmrtí přesvaté Bohorodičky (*Dormitio Mariae*). Okolo lůžka se zesnulou Pannou Marií se nachází dvacet postav. Při bližším pohledu lze rozpoznat několik svatozáří nad hlavami svatých. Jedná se o apoštoly, kteří se přišli s Pannou Marií rozloučit. Při vyobrazení smrti Panny Marie zpravidla bývá za lůžkem zachycen také Ježíš Kristus.²⁸⁶ Jeho postava se pravděpodobně nachází u hlavy Panny Marie (na fresce vlevo v zeleno-červeném rouchu). Svatý Petr oblečený do církevního roucha s tiárou na hlavě stojí uprostřed za lůžkem. Naopak svatý Pavel přidržuje Mariiny nohy (na fresce vpravo). Vlevo dole truchlí dvě ženy.

Centrální nástrovní freska naopak zachycuje výjev Nanebevzetí Panny Marie. Ta se nachází přesně uprostřed, v pozadí probleskují sluneční paprsky. Madona je obklopena deseti anděly. Centrální výjev kaple tvoří v oltářní části obraz Korunovace Panny Marie

²⁸⁴Manželka Viléma Karla Augusta Schaumburg-Lippe. Více o Bathildis Schaumburg-Lippe Otto ELSTER, *Bathildis Amalgunde. Prinzessin Wilhelm zu Schaumburg-Lippe, geb. Prinzessin von Anhalt, Herzogin zu Sachsen, Engern und Westphalen*, Prag 1902.

²⁸⁵Srovnej fotografii v Z. WIRTH, *Soupis*, s. 106. Stavebně historický průzkum se však již fresce věnuje: „Na fresce na západní stěně je Zesnutí Panny Marie (?) - průhled trojlodním chrámem k oltáři, valené klenby spočívají na kládě, podpíraném řadami sloupů a bočními stěnami s výklenky se sochami. V popředí je rakev, do níž dvě postavy kladou světici v bílém plášti, kolem houf dalších postav, uprostřed biskup.“ L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 61.

²⁸⁶J. ROYT, *Slovník*, s. 267-269.

Nejsvětější Trojici na Královnu nebes. Sama Panna Marie je zachycena uprostřed. Korunu přijímá od Ježíše (muž v červeném vlevo) a svatého Otce (starší muž vpravo). Celému výjevu přihlížejí andělé ve spodní části obrazu. Vše tvoří jednotnou kompozici s obrazem umístěným výše. Ten zachycuje Ducha Svatého, který je ikonograficky zachycen jako holubice. Kolem něj poletuje opět několik andělů.

Mnohem problematičtější je určení fresek na jednotlivých pilastrech.²⁸⁷ Na jihozápadním pilastru je zcela zřetelně vidět ženská postava s kladívkem v ruce, jež zatlouká kolík do hlavy spícímu muži. V pozadí celého výjevu se rýsuje kus látky. Podle stavebně historického průzkumu je to Judita, která se sklání s dýkou v napřažené ruce nad starým Holofernem, jenž spí v posteli s nebesy. Při bližším pohledu je však dostatečně zřejmé, že se nejedná o dýku, nýbrž o perlík. Stejně tak nejde o nebesa, ale o stanovou celtu. Proto není pochyb o tom, že freska zachycuje starozákonní hrdinku Jáel, jež stanovým kolíkem zabíjí spícího Síseru.²⁸⁸ Jihovýchodní pilastr naopak vyobrazuje dvě ženy. Jedna z nich třímá v ruce dýku. V posteli spí dlouhovlasý muž. Jeho hlava je patrně již uříznuta, přičemž zbraň je potřísněna krví. Stavebně historický průzkum tvrdí, že se jedná o Dalilu, která se sklání společně s další postavou a nůžkami nad spícím Samsonem. Při bližším pohledu není pochyb, že se nejedná o nůžky, nýbrž o dýku. Pak by se však nejednalo o Dalilu, ale o Júdit.²⁸⁹ Spící muž bude Holofernes a zmiňovaná žena nebude nikdo jiný než Júditina komorná. Na severovýchodní straně se podle stavebně historického průzkumu nachází Marnotratný syn, jenž klečí ve volné krajině. Vlevo v oblacích se vznáší anděl, který k němu promlouvá. Tento výklad ovšem také nepůsobí

²⁸⁷Wirth uvedl jen jednotlivé výjevy, ale již neprozradil, kde se který výjev konkrétně nachází. Omezil se jen na výčet: „... *hořící keř, marnotratný syn, Judita a Dalila.*“ Z. WIRTH, *Soupis*, s. 107.

Podrobnější je však stavebně-historický průzkum: „*Obrazy na pilastrech tvoří na severozápadě Hořící keř (Mojžíš je zobrazen poloklečící v červeném plášti v popředí vlevo, v krajině se stádem ovcí u nohou, keř je vpravo), na severovýchodě Marnotratný syn (je zobrazen jako kající se, poloklečící ve volné krajině vpravo, vlevo v oblacích k němu promlouvající anděl), na jihovýchodě Dalila (sklání se s další postavou a nůžkami nad spícím Samsonem), na jihozápadě Judita (sklání se s dýkou v napřažené levé ruce nad starým Holofernem, spícím v posteli s nebesy).*“ L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 61.

²⁸⁸„*I uchopila Jáel, žena Cheberova, stanový kolík, vzala do ruky kladivo, přikradla se k němu a vrazila mu stanový kolík do spánku, že pronikl až do země. On totiž tvrdě spal, protože byl unaven. Tak zemřel. A tu, když Bárak pronásledoval Síseru, vyběhla mu Jáel vstříc a volala na něho: 'Pojď, ukážu ti muže, kterého hledáš.'* Vstoupil k ní, a hle, Sísera leží mrtev a v jeho spánku vězí stanový kolík.“ *Kniha Soudců 4, 21-22. Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985, Praha 1992, s. 214.*

²⁸⁹„*Pak přistoupila ke sloupu lože u hlavy Holofernovy, sňala z něho jeho meč, přiblížila se k loži, chopila za vlasy jeho hlavu a prosila: 'Posilni mne, Hospodine, Bože Izraele, v tento den!' Potom, co měla síly, dvakrát jej ťala do krku a usekla mu hlavu. Nato svalila jeho tělo z lůžka, sňala ze sloupů ochranný závěs a za malou chvíli vyšla ven. Holofernovu hlavu dala své komorné, která ji hodila do svého vaku na jídlo.*“ *Kniha Júdit 13, 6-10.*

11. Fresky na pilastrech zachycují typologické předobrazy života Panny Marie. Zleva Gedeonovo rouno, Hořící keř, Jáel a Sísera, Judita a Holofernes.

příliš přesvědčivě. Z ikonografického srovnání s jinými barokními výjevy musí jít o Mojžíše, jenž stanul před hořícím keřem.²⁹⁰ Nejspornější výjev však představuje freska na severozápadním pilastru. Stavebně historický průzkum právě tuto fresku považuje za Hořící keř. Ovšem na fresce se nenachází žádný keř. Jedná se o klečícího muže, za nímž se rozprostírá krajina, ve které je patrně rozvinuto ovčí rouno. Zde již interpretace není tak jednoznačná, neboť této scéně by mohlo odpovídat vícero biblických výjevů. Hořící keř však lze téměř jistě vyloučit. Patrně jde o starozákonního soudce Gedeona. Ten prosil Boha o znamení, zda zvítězí nad nepřátelskými vojsky. Jako zázrakem zůstala rosa jen na ovčím rounu.²⁹¹ Výjev pravděpodobně zachycuje Gedeona, když právě promlouvá s Bohem.

Celkovou freskovou výzdobu uzavírají vyobrazení církevních otců, která se nacházejí nad uvedenými pilastry. Jedná se o svatého Ambrože, Augustina, Jeronýma a Řehoře Velikého. Zachyceni jsou zde i se svými atributy – kardinálským kloboukem, holubicí, papežskou tíarou, srdcem, důtkami a včelím úlem.²⁹² Z umělecké výzdoby nelze přehlédnout ani dominantní sochy čtyř evangelistů v nadživotní velikosti. Svatý Matouš je zachycen s andělem, svatý Marek se lvem, svatý Lukáš s býkem a svatý Jan s orlem.

II.2.1. Zámecká kaple ve světle inventáře z roku 1732

Zajímavé informace o kapli může podat rovněž zámecký inventář z roku 1732, který poskytuje seznam mobiliárních předmětů umístěných v kapli. Z něho lze vyčíst, že se věřící svými modlitbami obraceli ke stříbrnému krucifixu, jenž se nejspíše nacházel

²⁹⁰ „Mojžíš zatím pásal ovce svého tchána, midiánského kněze Jetra. Jednou, když vedl stádo hluboko do pouště, přišel až k Boží hoře Oréb. Vtom se mu v ohnivém plameni z prostředku keře ukázal Hospodinův anděl. Mojžíš se podíval a hle, keř planul ohněm, ale nebyl stravován. Řekl si tedy: „Musím tam přece jít, abych viděl tu velikou podívanou – jak to, že ten keř neshoří!““ Druhá kniha Mojžíšova (Exodus), 3, 1-3. TAMTÉŽ, s. 66.

²⁹¹ „Hle, rozprostírám na humně ovčí rouno. Bude-li rosa jenom na rouně a všude po zemi bude sucho, poznám, že mou rukou vysvobodíš Izraele, jak jsi řekl.“ Tak se také stalo. Nazířel za časného jitra rouno vyždímal a vytlačil z něho plný koflík rosy.“ Kniha Soudců 6, 37-38. TAMTÉŽ, s. 217.

²⁹²M. VAKULOVÁ, Zámecká kaple, s. 1-2.

přímo na černém tabernáklu z mořeného dřeva.²⁹³ Své uplatnění tu rovněž našlo velké množství barevných textilií. Oltářní mensu zdobilo několik pestrých přehozů, mezi nimiž nechyběla ani antependia. Místnost zkrášlovaly přehozy z bílého a žlutého brokátu, červeno-zelené antependium a tkaniny dekorované květinovými vzory. Oltář byl pokryt modrým plátnem.²⁹⁴

Inventář rovněž věnoval nemalou pozornost obrazové výzdobě. Zatímco dnes se v kapli nachází již jen oltářní obrazy Korunovace Panny Marie a Ducha Svatého, počátkem 18. století byla prostora bohatší na umělecká díla. Součástí ikonografické výzdoby byl další obraz Panny Marie. Pozoruhodný celek také tvořilo jedenáct obrazů apoštolů, které zdobily kovové rámy. Zbylý prostor vyplňoval obrázek svatého Jana a dalších dvou svatých. Dále tu své místo našlo zasklené vyobrazení svatého Salvátora. Patrně v pozlacených rámech se nacházely také texty oratorií.²⁹⁵ Celý prostor ozařovaly svíčky z jednoho stříbrného, šesti cínových a čtyř mosazných svícňů. Nechyběly zde však ani další kovové předměty. Mezi nimi vynikal pozlacený kalich a paténa²⁹⁶ z čistého stříbra. Naopak kovové apliky našly své uplatnění na rámech obrazů či jako dekorace dalších předmětů. Z uvedeného soupisu předmětů vynikají především relikvie. Jednalo se o hlavu svaté Prudencie a ruku svaté Konkordie. Vystavené byly ve dvou skříňkách z mořeného dřeva, přičemž jednotlivé relikvie se nacházely na červeném sametu.

Piccolominiové nahlíželi do kaple z náležitě vyzdobené a vybavené panské oratoře. Na jejích stěnách nechyběla fresková a štuková výzdoba. Podlaha oratoře byla pokrytá červenobílým kobercem, se kterým ladila čtyři velká polstrovaná křesla. Nechyběla zde ani dvě klekátka. Ke kapli náležela také sakristie,²⁹⁷ v níž se nacházela řada církevních rouch a liturgických předmětů. Pravděpodobně se tu rovněž zpovídalo, protože mezi jmenovanými předměty je uvedena zpovědnice (*Beicht Stuhl Almer und Banckl*). Kromě církevních rouch a ornátů se v sakristii ukrývaly také prosté kněžské oděvy. Pro

---

²⁹³SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 851-860.

²⁹⁴TAMTÉŽ.

²⁹⁵V inventáři je uvedeno „*Auf dem Alter Lateinischen orationes mit gutten vergoldeten Rahmen.*“

²⁹⁶„*Miska používaná jako bohoslužebná nádoba. V průběhu staletí se miskovitý tvar změnil téměř téměř v talířovitý a patenou se přikrýval mešní kalich. Bývá zhotovena z kovu nebo i jiného ušlechtilého materiálu a často je pozlacená.*“ Evermod ŠIDLOVSKÝ, *Svět liturgie. Slovník základní církevní terminologie*, Praha 1991, s. 34.

²⁹⁷Sakristie v inventáři přímo jmenovaná není. Tento oddíl je v inventáři označen pojmem „*Messgewänder*“ (církevní roucha). Církevní roucha a liturgické předměty zpravidla bývaly umístěny právě v sakristii. Oddíl „*Messgewänder*“ se však nezmiňuje pouze o ornátech a liturgických předmětech, své uplatnění zde našel i popis nábytku. SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 851-860.

ministranty byly připraveny dvě suknice z modré a červené lehké vlněné tkaniny (*Cronrasch*). Dále se v šatníku nacházely další dvě plátěné suknice a jiné dvě s výšivkami. V sakristii nechyběly ani čtyři starší a jedna novější alba.²⁹⁸ Tyto dlouhé bílé lněné košile se převazovaly cingulem.²⁹⁹ K albě náležely ještě humerály,³⁰⁰ což byly doplňky k albě, které si kazatel kladl na ramena. Mohl vybírat ze dvou starších a čtyř nových kusů, přičemž další humerál zdobila široká nášivka.

S jistotou lze identifikovat sedm barevných mešních ornátů.³⁰¹ Jednotlivá roucha byla bohatě zdobená a vyrobená z drahých látek. Krásným příkladem mohlo být roucho ze žlutého a bílého brokátu s květinovými vzory, jehož okraje lemovalo stříbro. Jiné, taftové roucho, zdobila zlatá borta. Roucho ze zelené tkaniny naopak zářilo stříbrným a zlatým dekorem. Další ornát byl modrý. Atlasová vazba našla své uplatnění při výrobě dalšího kusu oděvu, tentokrát bílého, zdobeného vyšíváním květinovými vzory. Roucho z červeného a bílého brokátu doplňovaly nejen různé nášivky, ale bylo také zbrusu nové. Rovněž k sobě patřící díly z bílého a černého brokátu ještě zářily novotou.

Barva jednotlivých ornátů nebyla náhodná. Vycházela z liturgických barev.³⁰² S jednotlivými svátky a událostmi církevního roku se pojily různé barvy, zejména zelená, fialová, bílá, červená a černá.³⁰³ Všechny tyto barvy v šatníku náhodské zámecké kaple zastoupeny byly, pouze fialová zde není uvedena. Snad se jednalo o ornáty, které jsou v inventáři označené jako modré (*blau*). Ostatním barvám byla nadřazena zlatá, jež se mohla užívat při všech svátcích. Ryze zlaté roucho se však ve výčtu jednotlivých ornátů nenacházelo. Ovšem většinu látek zdobily zlaté nášivky. Stejně tak musely těmto pravidlům podléhat i další textilie, které se při bohoslužbách používaly. Z inventáře je patrné, že tyto látky byly opět bohatě zdobené, ať už se jednalo o další doplňky církevního

---

²⁹⁸Alba je spodní roucho, na které si kazatel oblékne ornát, zdobený liturgickými barvami. E. ŠIDLOVSKÝ, *Svět liturgie*, s. 15.

²⁹⁹„Šňůra nebo i pás látky, kterou je při liturgických úkonech přepásána alba.“ TAMTÉŽ.

³⁰⁰„Čtverhranný plátěný šátek na dvou rozích opásaný tkanicí. Obléká se jako první liturgické roucho pod albu kolem krku přes ramena. Nazývá se také amikt.“ TAMTÉŽ, s. 17.

³⁰¹Možná se v sakristii nacházela ještě další roucha. Z inventáře ale již není patrné, jestli se jednalo o ornáty nebo jen různé drobné textilie (dečky, ubrusy). SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 851-860.

³⁰²Zelená je spjata zejména s nedělemi po Duchu Svatém a po Zjevení Páně. Fialová se váže zejména k adventu a Bílé sobotě. Používá se rovněž při svaté zpovědi a pomazání. Růžová se používá jen výjimečně. Naopak bílá je spojena se svátky andělů, Zeleným čtvrtkem, Velikonocemi, Slavností Nejsvětější Trojice. Dále se používá například při křtech či při svěcení kněžstva. Červená se pojí se svátky mučedníků, Květnou nedělí či birmováním. Černá se používá zejména při zádušních mších nebo na Velký pátek. O liturgických svátcích a barvách s nimi spojených více Adolf ADAM, *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998.

³⁰³Více J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 295.

roucha nebo různé dečky a pokrývky. Zmiňován je bílý taft s květinovou dekorací a zlatými nášivkami, zelený taft se zlatými a stříbrnými dekoracemi, modrý brokát se stříbrnými ozdobami, bílá atlasová vazba zdobená zlatem, žlutý taft a černý brokát se stříbrem.

Při bohoslužbách se používalo několik liturgických knih – misálů. V náchodské zámecké kapli byly k dispozici dva větší a jeden menší. Inventář se navíc zmiňuje také o jednom zpěvníku. Jednotlivé misály se pokládaly na damaškové a zlatem zdobené polštářky (*Missal Polster*), kterých měl zámecký kaplan k dispozici celkem šest. Na výrobu dalších osmi polštářků (*Missal Polster*) se použily jiné, blíže nespecifikované materiály. V písemnosti jsou dále jmenovány četné textilie, jimiž se přikrývaly liturgické předměty nebo se využívaly při kázáních. Zmíněno je osm malých starších oltářních deček zdobených nášivkami či krajkami (*kleine Altar Tüchel mit Spitzen*) a čtyři nové. Ve výčtu předmětů nechybí ani paténa, kalich, 10 lněných korporálů³⁰⁴ a 17 purifikatorií. Pro kazatele a jeho posluchače bylo k dispozici 24 malých ručníků (*kleine handt Tüchel*) a přinejmenším osm dalších blíže nespecifikovatelných ubrousků. Dále se v kapli kromě textilií nacházelo několik dalších předmětů, například starý tabernákl vykládaný zlatem,³⁰⁵ dřevěný kříž, nový cínový stojan, dva třírohé stoly, 13 malých židlí a čtyři malé dřevěné židle, měděné kalichy, zpovědnice, schůdky se třemi stupínky, pět skleněných karaf, dva kartáče, dva stojánky na noty a tři malé lavice.

Ke kapli se také vztahuje oddíl v inventáři pojmenovaný *In der Quadroba*. Ten zachycuje další církevní roucha či předměty, které se ale již nutně nemusely vztahovat ke mším svatým. Takovým příkladem mohla být stříbrná monstrance, jež se používala také k adoraci Nejsvětější svátosti. Dále se ve výčtu předmětů nachází stříbrný pacifikál,³⁰⁶ který se používal k políbení pokoje. Tímto symbolickým gestem věřící vyjadřovali vzájemnou bratrskou lásku. Nechybí zde ani stříbrné ciborium s pokličkou, do něhož se ukládaly posvěcené hostie. Ve výbavě kaple se nacházely také dvě stříbrné mísy a tři konvičky. V inventárním soupisu předmětů je uveden rovněž další tabernákl, tentokrát zdobený červeným a bílým damaškem.

---

³⁰⁴ „Čtvercové naškrobené plátno, které se rozprostírá při mši sv. nebo i jindy na oltář pod kalich nebo pod Nejsvětější svátost oltářní.“ E. ŠIDLOVSKÝ, *Svět liturgie*, s. 22.

³⁰⁵ Může se jednat o eucharistický svatostánek, nebo o sekretář, který se také někdy označoval termínem tabernákl.

³⁰⁶ „Zdobený kovový kříž, někdy s ostatky svatých, uctívání políbením při liturgii nebo vítání církevního hodnostáře při vstupu do kostela.“ TAMTÉŽ, s. 32.

Podstatnou část Quadroby však tvořily různé textilie. Důležitou položkou byly čtyři dalmatiky se stříbrnými lemy, které nejspíše používal jáhen předčítající posvátné texty. Zejména pro venkovní procesí byly určeny dva pluviály (církvní roucha s kapucí), jež opět zdobily stříbrné nášivky. K nim patřila další alba a humerál. V inventáři je uvedena také zdobená kázule. Následují drobnější textilie, zejména různé dečky pro komunikanty nebo antependia. Dále zde své uplatnění našla tři černá cingula.

Pro doplnění se sluší dodat, že se ve šlechtické rezidenci kromě této velké zámecké kaple, jejíž nedílnou součástí tvořila sakristie a panská oratoř, nacházela ještě jedna, menší kaple.³⁰⁷ V ní byl umístěn pouze dřevěný krucifix, pozlacený talíř, mosazný svícen, osm blíže neurčených obrazů a jeden starý obraz Panny Marie (*Bildt Unser lieben Frauen*)“ v pozlaceném rámu.³⁰⁸ Bezprostředně po popisu malé kaple následuje inventární výčet hudebních nástrojů. Z dokumentu však přímo nevyplývá, zda se tyto nástroje nacházely v malé kapli, nebo někde jinde.

---

³⁰⁷O jejím umístění více výše, poznámka 242.

³⁰⁸SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 16428, pag. 860-861.

Závěr

Autor se v předložené bakalářské práci věnoval analýze výzdoby Španělského sálu a kaple na zámku v Náchodě, přičemž důraz kladl zejména na interpretaci freskové výmalby ve vztahu k italskému šlechtici Ottaviu Piccolominimu (1599-1656). Značnou pozornost věnoval hmotnému vybavení zmiňovaných prostor. Jako heuristické východisko mu posloužil zámecký inventář sepsaný v roce 1732. Stranou pozornosti však neponechal rovněž návrh Španělského sálu od architekta Carla Luraga, uměleckou příručku od malíře Joachyma von Sandrarta ze 17. století a dobový katolický tisk od Jindřicha Ondřeje Hoffmanna. Autor se z uvedených pramenů, které však mají omezenou vypovídací hodnotu, snažil v konfrontaci s odbornou literaturou vytvořit celistvý obraz dvou pravděpodobně nejvýznamnějších prostor v náchodské rezidenci šlechtického rodu Piccolomini. Autor v předloženém pojednání upozornil na interpretační rozdíly předchozích průzkumů a studií jiných autorů. Tím však v žádném případě dané práce neodsuzuje, neboť si uvědomuje jiné kvality těchto studií.

V první kapitole autor nastínil hlavní aspekty reprezentace a reflexe Ottavia Piccolominiho ve výzdobě a vybavení Španělského sálu. Nejprve představil podobu prostory v roce 1732 na základě dosud nejstaršího známého zámeckého inventáře. Následně poukázal na nikdy nerealizovanou podobu sálu na základě Luragova návrhu. Poté se věnoval ikonografickému rozboru a interpretaci freskové výzdoby. Autor původně zamýšlel propojit informace získané z inventáře s výsledky ikonografické analýzy fresek. Důkladné studium inventáře v komparaci se slohovým rozbořem sálu od Luboše Lancingera a Ladislava Svobody ho však přimělo k závěru, že Španělský sál se současnou freskovou výzdobou vznikl až po roce 1750. V době sepisování inventáře pravděpodobně sál ještě zmiňovanými freskami neoplýval. Bylo by však vhodné tuto teorii v budoucnu podložit nebo vyvrátit dalšími dochovanými prameny, například účty. S nimi však již autoři stavebně historického průzkumu pracovali.³⁰⁹ Pro období okolo roku 1750 je skutečně doložena stavební aktivita v knížecím zámku, konkrétní stavební zásahy však prozatím nelze blíže specifikovat.

Bádání o výzdobě Španělského sálu si proto zaslouhuje další pozornost. Nejisté stále zůstává autorství medailonků, stejně jako přesnější datace přestavby původního sálu

---

³⁰⁹L. LANCINGER – L. SVOBODA, *Zámek Náchod*, s. 5-31.

Ottavia Piccolominiho do současné rokokové podoby. S tím souvisí také podrobná stavebně-historická analýza dalších zámeckých prostor, zejména důkladné prostudování různých vrstev omítky a rozbor výzdoby trámových stropů, které se nacházejí pod štukovou výzdobou. Takový průzkum by však mohl vážně poškodit umělecky hodnotnou barokní a rokokovou stavební úpravu.

V další části se autor zaměřil na podobu zámecké kaple, přičemž opět využil informace ze zmiňovaného inventáře z roku 1732. Díky tomu zjistil, jaká mešní roucha a liturgické předměty mohl kněz využívat při bohoslužbách. Důraz kladl rovněž na interpretaci ikonografické výzdoby z poloviny 17. století. Z té vyplynula zřejmá orientace na Nový zákon a Mariánské legendy. Nasvědčují tomu fresky, oltářní obraz i sochy jednotlivých evangelistů. Výjevy na pilastrech sice vycházely ze starozákonních motivů, nicméně se jednalo o typologické předobrazy k životu Madony. Orientaci na mariánské legendy lze vnímat také jako gesto, prostřednictvím něhož se Ottavio Piccolomini snažil upevnit katolickou moc v Náchodě, jehož obyvatelé se hlásili zejména k protestanským konfesím.

Rovněž kaple nabízí prostor k dalšímu historickému bádání. Zcela stranou pozornosti doposud zůstávala témata, jež by se věnovala mším, liturgickým úkonům a samotným aktérům, kteří bohoslužby vykonávali, nebo jim alespoň přihlíželi. Stranou pozornosti badatelů by neměly zůstat ani další prostory piccolominské rezidence v Náchodě. Inventarizační komise totiž zaznamenala také předměty v hospodářských traktech, stříbrnici a knihovně. Zmiňovaná písemnost navíc může výrazně pomoci při pokusu o rekonstrukci každodenního života na náchodském zámku ve sledovaném období.

Seznam použitých pramenů a literatury

Nevydané prameny:

- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 16428 (inventář Náchoda 1732).
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 166-185.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 6947.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 6940.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 6943.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 28012-29729.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 13721-13767.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 14366.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 14377.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 4203-4376.
- Státní oblastní archiv Zámorsk, Rodinný archiv Piccolomini, inv. č. 13756-13765.
- Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Sammlung Nicolai 7, fol. 51.

Vydané prameny a dobové tisky:

- HOFFMANN, Jindřich Ondřej, Zrcadlo Náboženstw. To gest: Půwod, Spůsob, Přjčina, Smysl, Wýklad, a Vžitek wssech Ceremonyj w Cýrkwi Katolické každoročně, y každodenně Obyčegných, Německý Brod 1642, 155-156.
- NÝVLT, Antonín David, Urbar-Buch der fürstlichen Piccolominischen Herrschaft Nachod, Náchod 1739.
- PICCOLOMINI, Eneáš Silvius, Historie česká, Litvínov 2010.
- POLIŠENSKÝ, Jossef (ed.), Documenta Bohemica Bellum Tricennale Illustrantia, Praha 1971.
- SANDRART, Joachym von, Teutsche Academie der Bau-, Bild- und Mahlerey- Künste. LebensLauf und Kunst-Werke des WolEdlen Gestrengen Herrn Joachimis von Sandrart, Nürnberg 1675.
- VLČKOVÁ, Věra (ed.), Jan Müller, Pamětihodnosti panství Náchod a osudy úředníků spravujících toto panství v posledních 5 desetiletích, Liberec 2007.

Internetové zdroje

<https://www.britannica.com/topic/Piccolomini-family> navštíveno 17. 7. 2019 11:00

<https://leporelo.info/bernard-vymarsky> navštíveno 17. 7. 2019 11:00

Bibliografie:

- ADAM, Adolf, Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe, Praha 1998.
- BALCÁREK, Pavel, Ve víru třicetileté války. Politikové, kondotiéři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české, České Budějovice 2011.
- BARTUŠEK, Antonín, Zámecká a školní divadla v českých zemích, České Budějovice 2010.
- BAŠTECKÁ, Lydia – EBELOVÁ, Ivana (edd.), Náchod. Historie, kultura, lidé, Praha 2004 (= Dějiny českých měst).
- BECUCCI, Alessandra, A Church and Castle. Centre and Periphery of the Empire in Duke Ottavio Piccolomini's Self-representation, *Opera Historica* 17, 2016, s. 201-232.
- BECUCCI, Alessandra, A Merchant, a Secretary and a Captain: Cultural Go-Betweens in Early Modern Europe, in: Veronika ČAPSKÁ (ed.), *Processes of Cultural Exchange in Central Europe, 1200-1800*, Opava 2014.
- BECUCCI, Alessandra, *Mario Balassi 1604-1667*, Florence 2005.
- BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub, F. V. Harovník a rokoková nástropní freska v náchodském zámku, *Památky archeologické* 43, 1948, s. 86.
- BOHÁČ, Jaromír, *Albrecht z Valdštejna a Cheb*, Cheb 2005.
- BOUZA, Erik, *Zámek Náchod, Česká Skalice* 1972.
- BRAMENKAMP, Hedwig, *Krieg und Frieden in Harsdörffers „Frauenzimmer Gesprächspielen“ und bei den Nürnberger Friedensfeiern 1649 und 1650*, München 2009².
- BUBEN, Milan, *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*, Praha 1999.
- BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej – KRÁL, Pavel, Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků, Praha 2009.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), Habsburkové. Země Koruny české ve střeoevropské monarchii (1526-1740), Praha 2017.
- BŮŽEK, Václav (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5).
- BŮŽEK, Václav, Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (Pokus o typologii), in: Lenka BOBKOVÁ (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16. -18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 42- 64.
- BŮŽEK, Václav, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996.
- BŮŽEK, Václav, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 5-28.
- BŮŽEK, Václav, Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, Praha 1989.
- CORETH, Anna, Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti, Praha 2013.
- CUST, Edward, Lives of the Warriors of The Thirty Years' War. Warriors of the Seventeenth Century, London 1865
- ČERNOUŠEK, Tomáš, Liturgický prostor, Olomouc 1995.
- ČÍŽEK, Jan - SLAVÍK, Jiří, Raně novověké opevnění náchodského zámku. Příspěvek k poznání bastionových fortifikací našich feudálních sídel, Castellologica bohemia 4, 2000, s. 177-122.
- ČÍŽEK, Jan, Stavební činnost města Náchoda ve 2. polovině 16. století ve světle městských účtů, Stopami dějin Náchodska 7, 2001, s. 19-26.
- ČÍŽEK, Jan, Význam městských účtů pro poznání stavebních dějin města Náchoda v letech 1550-1670, in: Jan ANDERLE (ed.), Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb, Plzeň 2005, s. 113-115.
- DIWALD, Helmut, Wallenstein, München-Esslingen 1969.
- DÜLMEN, Richard van, Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly, Praha 2002.
- ELSTER, Otto, Die Piccolomini-Regimenter während des 30jährigen Krieges besonders das Kürassier-Regiment Alt-Piccolomini, Wien 1903.
- ELSTER, Otto, Piccolomini Studien, Leipzig 1911.

- FIDLER, Petr - KŘESADLOVÁ, Lenka - PERUTKOVÁ, Jana - RUHE, Lilian - SPÁČILOVÁ, Jana - VALEŠ, Tomáš, Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou, České Budějovice 2017.
- FIDLER, Petr, Spanische Säle. Architekturtypologie oder Semiotik?, in: Wolfgang KRÖMER (ed.), Spanien und Österreich in der Renaissance, Innsbruck 1989, s. 157-173.
- FRANCEK, Jindřich, Navzdory závisti, Praha 2007.
- FUKALA, Radek, Sen o odplatě. Dramata třicetileté války, Praha 2005.
- HENGERER, Mark, Kaiser Ferdinand III. (1608-1657). Eine Biographie, Wien-Köln-Weimar 2012.
- HLINOMAZ, Milan, Historická antropologie jako pomocná věda historická. Poznámky k historické antropologii, in: Ivan Hlaváček (ed.), Pomocné vědy historické a jejich místo mezi historickými obory, Praha 1996, s. 155-157.
- HOJDA, Zdeněk, Rezidence české šlechty v baroku (několik tezí), in: Lenka BOBKOVÁ, (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16. - 18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 161-168.
- HRAŠE, Jan Karel, Dějiny Náchoda 1620-1740, Náchod 1994.
- HRAŠE, Jan Karel, Dějiny Náchoda I, Náchod 1895.
- HRAŠE, Jan Karel, Průvodce Náchodem, Náchod 1893.
- HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku, Praha 2019.
- HRUBEŠ, Josef – HRUBEŠOVÁ, Eva, Pražské domy vyprávějí... VI, Praha 2002.
- HRUBÝ, František, Selské a panské inventáře v době předbělohorské II, Inventáře zámecké, Český časopis historický 33, 1927, s. 263-306.
- HUSA, Václav, K dějinám nevolnického povstání roku 1775, Český lid 39, 1952, 243-255.
- JANÁČEK, Josef, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978.
- JANÁČEK, Josef, Valdštejnova pomsta, Praha 1992.
- JEŽEK, Pavel, Ottavio Piccolomini a rozluštění nástropní fresky Španělského sálu, Revue Kročeje 1, 2006, č. 2, s. 4-11.
- JIRÁSEK, Alois, Skaláci, Praha 1875.
- KALINA, Walter, Die Piccolominiserie des Pieter Snayers. Zwölf Schlachtengemälde im Wiener Heeresgeschichtlichen Museum, in: Christian ORTNER (ed.), Viribus

- Unitis. Jahresbericht 2005 des Heeresgeschichtlichen Museums, Wien 2006, s. 87-116.
- KALISTA, Zdeněk, České baroko, Praha 1941.
- KOČÍ, Josef, Boje venkovského lidu v období Temna, Praha 1953.
- KOLDINSKÁ, Marie, Úvodní slovo k semináři Dějiny mentalit a jejich recepce v českém prostředí, in: Antonín KOSTLÁN (ed.), Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003, Praha 2003, s. 215-217.
- KOLLMANN, Josef, Valdštejn a evropská politika 1625-1630, Praha 1999.
- KOLLMANN, Josef, Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631-1634, Praha 2001.
- KONEČNÝ, Michal, Městské domy moravské barokní šlechty a jejich interiéry, Brno v minulosti a dnes 19, 2006, s. 101-117.
- KOWALSKI, Jan Wierusz, Encyklopedie papežství, Praha 1994.
- KROUPA, Jiří – JAKUBEC, Ondřej, Telč. Historické centrum, Praha 2013.
- KROUPA, Jiří – HRADIL, Filip, Šternberk. Klášter řeholních lateránských kanovníků. Dějiny – umění – kultura, Šternberk 2009.
- KROUPA, Jiří, Architektonická reprezentace Lichtenštejnů a Ditrichštejnů: paralely symbolických forem, Časopis matice moravské 132, 2013, s. 27-41.
- KROUPA, Jiří, Dietrichštejnský palác v Brně a Ludwig Sebastian Kaltner, Umění 46, 1998, s. 522-547.
- KROUPA, Jiří, Palác ve tvrzi. Umělecká úloha a zámecká architektura v raném novověku, Opuscula historiae artium. Studia minora Facultatis philosophicae Universitatis Brunensis F 45, 2001, s. 13-37.
- KUBA, Jiří, Rodinný archiv Piccolominiů, in: Alena PAZDEROVÁ (ed.), Siena v Praze. Dějiny, umění, současnost, Praha 2000, s. 31–35.
- KUBEŠ, Jiří – MAREŠOVÁ, Marie – PANOCH, Pavel, Rodová paměť a "sebeředstavení" v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648-1712). Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty, in: Helena DÁŇOVÁ – Jan KLÍPA – Lenka STOLÁROVÁ, Slezsko - země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740 (díl A), Praha 2008, s. 347-374.
- KUBEŠ, Jiří a kol., V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740, Praha 2018.
- KUBEŠ, Jiří, Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750), Pelhřimov 2013.

- KUBEŠ, Jiří, Reprezenční funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí 1500-1740, České Budějovice 2005 (disertační práce).
- KUBEŠ, Jiří, Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1621-1734), *Porta Bohemica* 3, 2005, s. 86-119.
- KUBEŠ, Jiří (ed.), Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007.
- KUŤÁKOVÁ, Eva a kol., Slovník latinských spisovatelů, Praha 1984.
- LANCINGER, Luboš – SVOBODA, Ladislav, Zámek Náchod. Stavebně historický průzkum, Pardubice 1996.
- LEDVINKA, Václav, Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596), Praha 1985.
- LOBKOWICZ, František, Encyklopedie řádů a vyznamenání, Praha 1995.
- LOBKOWICZ, František, Zlaté rouno v Čechách, *Heraldika a genealogie* 24, 1991, č.4, s. 181-280.
- LUDVÍK, Josef Myslimír, Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho, Hradec Králové 1857.
- LUKÁŠOVÁ, Eva, Zámecké interiéry. Pohledy do aristokratických sídel od časů renesance do doby první poloviny 19. století, Praha 2015.
- LUKÁŠOVÁ, Eva – OTAVSKÁ, Vendulka, Aristokratický interiér doby baroka ve světle historických inventářů, Praha 2015.
- MACEK, Josef, Hrad a zámek (Studie historicko-sémantická), *Český časopis historický* 90, 1992, s. 1-16.
- MACHÁT, František, Náboženské poměry na Náchodsku v letech 1620-1660, Náchod 1903.
- MARTÍNEK, Josef, Náchodský zámek. Turistická i vlastivědná příručka, Náchod 1935.
- MAŤA, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.
- MICHL, Karel, Selské bouře na Hradecku, Hradec Králové 1951.
- MIKULEC, Jiří, Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích, Praha 2013.
- NEITMANN, Klaus, Was ist eine Residenz? Methodische Überlegungen zur Erforschung der spätmittelalterlichen Residenzbildung, in: Peter JOHANEK (ed.), *Vorträge und Forschungen zur Residenzfrage*, Sigmaringen 1990, s. 11-43.
- NESLÁDEK, Miloslav a kol., Turistický průvodce městem Náchodem a okolím v Jiráskově kraji, Náchod 1946.

- NEUDERTOVIÁ, Michaela, „Item ve velkém fraucimře před luthauzem se nachází...“ (Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách), in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 163-199.
- NODL, Martin – TINKOVÁ, Daniela (edd.), Antropologické přístupy v historickém bádání, Praha 2007.
- NOKKALA MILTOVÁ, Radka, Ve společenství bohů a hrdinů. Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650-1690, Praha 2016.
- PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Praha 1848-1872.
- PÁNEK, Jaroslav, Stavovství v Čechách a na Moravě na prahu novověku (30 tezí se srovnávacím zřetelem k Říši a Rakousům), in: František HÝBL (ed.), Morava na prahu nové doby, Praha 1995, s. 37-54.
- PÁNEK, Jaroslav, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: Václav BŮŽEK (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 19-45.
- PANOCH, Pavel, Renesanční a rudolfínské emblémy na zámku v Novém Městě nad Metují, Svorník 9, 2011, s. 37-51.
- PARNEMANN, Friedrich, Der Briefwechsel der Generale Gallas, Aldringen und Piccolomini im Januar und Februar 1634, Berlin 1911.
- PAZAUREK, Gustav Edmund, Schloss Nachod, Reichenberg 1905.
- PAZDEROVÁ, Alena, Francesco Ottavio Piccolomini v archivních dokumentech, in: Alena PAZDEROVÁ (ed.), Siena V Praze. Dějiny, umění, současnost, Praha 2000, s. 26-30.
- PEKAŘ, Josef, Valdštejn 1630-1634. Dějiny valdštejnského spiknutí, Praha 1934.
- PETRÁŇ, Josef (ed.), Dějiny hmotné kultury II. Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1997.
- PETRÁŇ, Josef, Staroměstská exekuce, Praha 1971.
- PLEVA, Martin, Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů, Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales 85, 2000, s. 131-155.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Tricetiletá válka a evropská krize 17. století, Praha 1970.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Valdštejn. Ani císař, ani král, Praha 2001.

- PRCHAL, Vítězslav, Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550-1750, Praha 2015.
- PROSTŘEDNÍKOVÁ, Vendula, Studie o malířských realizacích Fabiána Václava Harovníka, Olomouc 2017 (diplomová práce).
- RAKOVÁ, Svatava, Pobělohorské Temno v české historiografii 90. let: pokus o sondu do proměn historického vědomí, Český časopis historický 99, 2001, s. 569-588.
- RATAJ, Tomáš, Ošemetné dějiny mentalit, Kuděj 5, 2003, č. 1, s. 100-102.
- REBITSCH, Robert, Valdštejn. Životopis mocnáře, České Budějovice 2014.
- RICHTER, Heinrich, Die Piccolomini, Berlin 1874.
- ROUBÍK, František, Příspěvek k dějinám náchodského archivu Octavia Piccolominiho, in: Ladislav KLICMAN (ed.), Sborník archivu ministerstva vnitra republiky Československé II, Praha 1929, s. 152-159.
- ROYT, Jan, Slovník biblické ikonografie, Praha 2006.
- RULÍŠEK, Hynek, Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie, Hluboká nad Vltavou 2005.
- SÁDLO, Václav – BAŠTECKÁ, Lydia, Velká encyklopedie osobností Náchoda. 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života, Náchod 2015.
- SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého V, Praha 1887.
- SEEGER, Ulrike, Dekorationsentwürfe von Carlo Lurago für Schloss Náchod unter Fürst Ottavio Piccolomini, Zeitschrift für Kunstgeschichte 70, 2007, s. 89-112.
- SCHÜTZ, Karl, Die Sammlung Erzherzog Leopold Wilhelms, in: Klaus BUSSMANN – Heinz SCHILLING (edd.), 1648. Krieg und Frieden in Europa II, Münster–Osnabrück 1998, s. 181-190.
- SLAVÍK, Jiří, Velká věž zámku čp. 1282. Aktualizace stavebně historického průzkumu zámku, Josefov 2013.
- SMÍŠEK, Rostislav, Barokní šlechta v české historiografii posledního desetiletí, Opera historica 19, 2018, č. 2, s. 217-243.
- SOUČEK, Martin – ŤAŽKÝ, Petr – SVOBODOVÁ, Ilona, Zámek Náchod, Nymburk 2019.
- SOUKUP, Václav, Přehled antropologických teorií kultury, Praha 2000.
- STOLBERG-WERNIGERODE, Otto zu (ed.), Neue Deutsche Biographie XX, Berlin 2001.

- STOLLBERG-RILINGER, Barbara – NEU, Tim – BRAUNER, Christina, Alles nur symbolisch? Bilanz und Perspektiven der Erforschung symbolischer Kommunikation, Köln-Weimar-Wien 2013.
- SUCHÝ, Jaroslav – JAROMĚŘSKÝ, Karel, Náchod, Hradec Králové 1976.
- ŠIDLOVSKÝ, Evermod, Svět liturgie. Slovník základní církevní terminologie, Praha 1991.
- ŠIMŮNEK, Robert, Reprezentace české středověké šlechty, Praha 2013.
- ŠVANDA, Richard, Strípky z méně známé náchodské historie, Náchod 2018.
- VAKULOVÁ, Marie, Zámecká kaple Nanebevzetí Panny Marie. Prozatímní doplněk k průvodcovskému textu v rámci přechodného zpřístupnění kaple veřejnosti, Náchod 2003.
- VLČKOVÁ, Věra (ed.), Pamětihodnosti panství Náchod a osudy úředníků spravujících toto panství v posledních 5 desetiletích, Liberec 2007.
- VORLICKÝ, Antonín, Ze života Antonína Nývlt-Rychetského, vůdce selského povstání roku 1775, Český lid 41, 1954.
- WACHSMANOVÁ, Viktorie a kol., Náchod. Státní zámek a památky v okolí, Praha 1964.
- WEYHE-EIMKE, Arnold von, Octavio Piccolomini als Herzog von Amalfi, Ritter des goldenen Vlieses, deutscher Reichsfürst und Gemahl der Prinzessin Maria Benigna Franziska von Sachsen-Lauenburg, Pilsen 1871.
- WEYHE-EIMKE, Arnold von, Wegweiser durch das Schloss Nachod, Neustadt an der Mettau 1897.
- WIRTH, Zdeněk (ed.), Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku až do počátku 19. století. Politický okres náchodský, Praha 1910.
- WOLTZ, Jürgen, Der kaiserliche Feldmarschall Ottavio Piccolomini – ein Lebensbild aus der Zeit des Dreißigjährigen Krieges, in: Josef Johannes SCHMID (ed.), In memoriam Hans Schmid. Eine Gedächtnisschrift seines Schülerkreises II, Herzberg 2000, s. 93-145.
- ZÁLIŠ, Milan, Tři sta let od zahájení stavby zámku v Ratibořicích: 1702-2002, Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků 26, 2003, s. 9-11.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch, Bohové a hrdinové antických bájí, Praha 1996.
- ZÁVORKOVÁ, Marie, Fabián Václav Harovník, Památky archeologické 38, 1932, s. 62-69.

ZENGER, Zdeněk, Česká heraldika, Praha 1978.

ŽDÁRSKÝ, Milan, Rodová galerie Piccolominiů na zámku v Náchodě, České památky
10, 1999, č. 1, s. 5-7.

ŽUPANIČ, Jan, Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha 2001.

Seznam obrazových příloh v textu

1. Zjednodušené schema náchodské větve rodu Piccolomini. Převzato z Josef Myslimír LUDVÍK, *Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho*, Hradec Králové 1857, s. 187.
2. Návrh na podobu sálu od Carla Luraga. Převzato z Ulrike SEEGER, *Dekorationsentwürfe von Carlo Lurago für Schloss Náchod unter Fürst Ottavio Piccolomini*, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 70, 2007, s. 91.
3. Rozměrná olejomalba, zachycující bitvu u Thionville v roce 1639. Foto Národní památkový ústav.
4. Medailonek umístěný nad portrétem Ottavia Piccolominiho po vítězné bitvě u Řezna. Foto autor.
5. Medailonek s insignií Řádu zlatého rouna. Foto autor.
6. Detail nástropní fresky, který zachycuje alegorické postavy se svými atributy. Foto autor.
7. Detail nástropní fresky, který zachycuje ctnosti s jejich atributy. Foto autor.
8. Detail nástropní fresky, který vlevo zachycuje alegorii diplomatického a válečného umění. Foto autor.
9. Nástěnné fresky s motivem rodových erbů. Foto autor. Nástěnná freska s vyobrazením narození Ježíše Krista. Foto autor.
10. Detail fresky zachycující smrt Panny Marie. Foto autor.
11. Fresky na pilastrech v zámecké kapli. Foto autor.

Obrazové přílohy

1. Španělský sál na zámku v Náchodě. Foto Národní památkový ústav.
2. Sandrartův obraz, který zachycuje banket v Norimberku. Ottavio Piccolomini sedí v čele stolu. Foto Národní památkový ústav.
3. Detail obrazu zachycujícího Ottavia Piccolominiho po bitvě u Řezna. Vlevo jeho pobočník Hans Ranft z Wiesenthalu. Andílci přinášejí náchodskému pánovi věnec vítězství. Nechybí ani maršálská hůl, která poukazuje na vojenskou kariéru italského šlechtice. Foto Národní památkový ústav.
4. Půdorys prvního patra náchodského zámku. Vpravo dole naznačen velký sál v době Ottavia Piccolominiho, který je v zámeckém inventáři z roku 1732 označen jako pátá místnost. Dnešní Španělský sál inventarizační komise označila jako šestou místnost. Foto převzato z Ulrike SEEGER, *Dekorationsentwürfe von Carlo Lurago für Schloss Náchod unter Fürst Ottavio Piccolomini*, Zeitschrift für Kunstgeschichte 70, 2007, s. 96.
5. Medailonky ve Španělském sále. Vlevo zachycení insignií Řádu svatého Štěpána z Pisy; uprostřed roh hojnosti; vpravo listina s náchodským zámekem. Foto autor.
6. Nástrovní freska ve Španělském sále v Náchodě. Foto autor.
7. Pohled do zámecké kaple na počátku 20. století. Foto převzato od Zdeněk WIRTH (ed.), *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku až do počátku 19. století. Politický okres náchodský*, Praha 1910, s. 104.
8. Církevní roucho s piccolominským znakem. Foto autor.
9. Josefův sen – freska v kapli. Foto autor.
10. Panna Marie stoupá do chrámu ke svatému Zachariáši. Foto autor.
11. Centrální nástrovní freska v kapli. Foto autor.
12. Nástěnná freska v kapli zachycující narození Ježíše Krista. Foto autor.
13. Detail ze zámeckého inventáře z roku 1732. Foto autor.

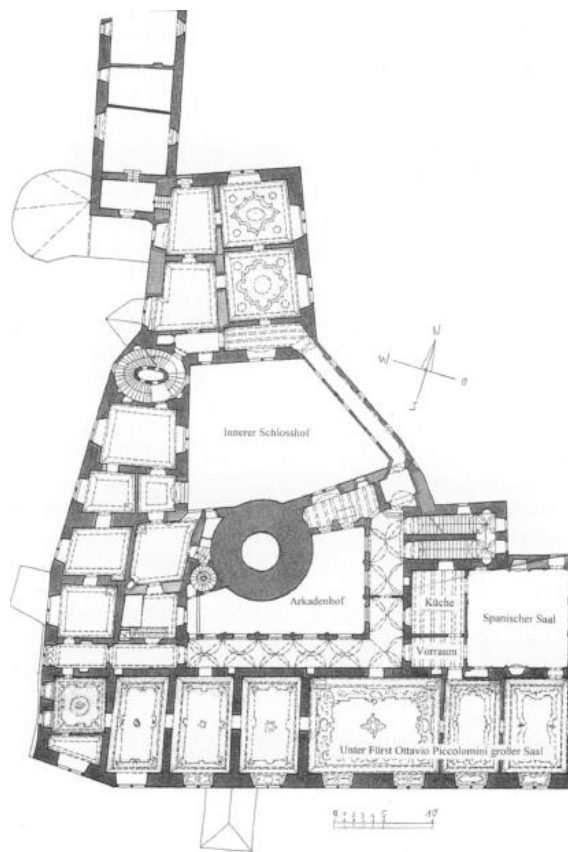
1. Španělský sál na zámku v Náchodě

2. Sandrartův obraz, který zachycuje banket v Norimberku. Ottavio Piccolomini sedí v čele stolu, což jen podtrhuje jeho společenské postavení

3. Detail obrazu zachycujícího Ottavia Piccolominiho po bitvě u Řezna. Vlevo jeho pobočník Hans Ranft z Wiesenthalu. Andílci přináší náchodskému pánovi věnec vítězství. Nechybí ani maršálská hůl, která poukazuje na vojenskou kariéru italského šlechtice

4. Půdorys prvního patra náchodského zámku. Vpravo dole naznačen velký sál v době Ottavia Piccolominiho, který je v zámeckém inventáři z roku 1732 označen jako pátá místnost. Dnešní Španělský sál inventarizační komise označila jako šestou místnost

5. Medailonky ve Španělském sále. Vlevo zachycení insignií Řádu svatého Štěpána z Pisy; uprostřed roh hojnosti; vpravo listina s náchodským zámkem

6. Nástropní freska ve Španělském sále v Náchodě

7. Pohled do zámecké kaple na počátku 20. století

8. Rodová symbolika se promítala také do předmětů a textilií, které se v kapli běžně používaly. To dokládá detail církevního roucha s motivem piccolominského erbu

9. Josefův sen.

10. Panna Marie stoupá do chrámu ke svatému Zachariášovi

11. Centrální nástropní freska zámecké kaple zachycující nanebevzetí Panny Marie

12. Nástěnná freska v kapli zachycující narození Ježíše Krista

